MERIDIANE

STENDHAL

VANINA VANINI

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTA

STENDHAL ★ VANINA VANINI

Lei 2,75

Meridiane

STENDHAL

VANINA VANINI

În romîneşte de
DINU ALBULESCU

Prefaţă de
ŞERBAN CIOCULESCU

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

Stendhal
L'ABBESSE DE CASTRO
Librairie Gründ
Paris

PREFAȚĂ

Numele lui Stendhal e bine cunoscut la noi, iar cele două capodopere ale marelui romancier, *Roșu și negru* (1830) și *Mănăstirea din Parma* (1839), au fost mai ales larg răspîndite prin puterea de difuziune a ecranului.

Contemporan cu mișcarea romantică, scriitorul a participat un moment la „bătălia" literară, cu un manifest în favoarea lui Shakespeare, în care toți romanticii își recunoșteau strămoșul, și împotriva lui Racine, simbol al clasicismului constrîngător. Curînd apoi, avea să-și exprime categoric repulsia față de stilul romantic umflat și să-și consacre activitatea adîncirii realiste a caracterelor și a moravurilor, pe o linie paralelă cu aceea a lui Balzac.

În centrul preocupărilor stendhaliene e omul cu pasiunile lui, mai adesea înăbușite de convențiile sociale. Cadrul social, scrutat cu o privire necruțătoare, e acela al burgheziei ajunse, sub domnia lui Ludovic-Filip, al acelei burghezii care se substituise aristocrației feudale, doborîte de marea revoluție și care acaparase finanțele țării. Realist prin pătrunderea resorturilor psihologice și sociale, materialist prin însușirea ideologiei iluministe, progresist prin ura împotriva plutocrației liberale, Stendhal n-a avut însă temperament de luptător. Romancierul meloman și amator de artă, turist și arheolog, avea curiozitatea universală a umaniștilor din

veacul Renașterii. Ancheta sa psihologică a registrului pasional omenesc surprinde notele diferențiale, după mediul cosmic și social, latitudine și climă. Îndrăzneala sa intelectuală atrage atenția mereu informatului Goethe, în ultimii săi ani de viață, iar sobrietatea și veracitatea descrierii bătăliei de la Waterloo stîrnesc admirația tînărului Lev Tolstoi.

Dintre marii noștri scriitori, cel mai apropiat de metoda realistă stendhaliană a fost fără îndoială Camil Petrescu, prin respingerea scrisului înzorzonat, prin adaptarea stilului nud, prin disciplina lucidității și prin aceeași ostilitate față de burghezia plutocrată. Autorul puternicei drame *Suflete tari* a ținut să facă însă din eroul său, Andrei Pietraru, un pur exponent al lucidității voluntare, un Julien Sorel nearivist. Iar în primul său roman, unanim prețuit, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război,* fostul combatant a înțeles să se mențină în limitele stricte ale adevărului și să scrie numai ce a văzut cu ochii săi, ca Fabrice del Dongo din *Mănăstirea din Parma.*

Astfel Stendhal apare în posteritatea sa europeană ca un maestru care a lăsat o mare lecție de simplicitate și de sinceritate în artă, cu disprețul efectelor stilistice și al răsunetului publicitar.

El însuși, mort aproape necunoscut, în 1842, este, dacă se poate spune, beneficiarul unei glorii postume. Faima sa, de o sută de ani încoace, a crescut fără încetare și a luat chiar caracterul unui cult pentru personalitatea sa omenească, în afară sau mai presus de cea scriitoricească. Admiratorii săi se împart în stendhalieni, la rîndul lor divizați în *rouge*-iști și *chartreuse*-iști, și în beyliști (după numele său patronimic adevărat : Beyle). E drept că cei din urmă sînt mai puțin numeroși, pe cînd admiratorii operelor lui literare, citite în lumea întreagă, conciliază între ele toate categoriile de cititori, de la cei mai mofturoși „esteți" pînă la omul de rînd. Neînțelesul Stendhal n-ar fi bănuit vreodată universalitatea

numelui său. Dorea pur şi simplu să fie citit în 1880 şi retipărit în 1935.

Henri Beyle nu a fost un copil norocos şi nici un scriitor norocos. Prin alte cuvinte, ca să risipim negura de mister din jurul noţiunii de noroc, împrejurările familiale i-au fost potrivnice, ca mai tîrziu cele literare.

Orfan de mamă la vîrstă fragedă, a fost crescut de sora mamei lui, mătuşa Séraphie, o educatoare rigidă, care-şi exercita autoritatea într-un spirit de teroare, neintuind gingăşia sufletească a copilului simţitor. Cîteva greşeli copilăreşti o încredinţaseră că are de a face cu un monstru. Tatăl său, avocatul Chérubin Beyle din Grenoble, mîndru de starea sa civilă şi înscris în registrele ei printre „nobili", reuşi să-şi mărească avutul funciar, dar şi să-şi cîştige ura fiului său nevîrstnic, care-l poreclise „bastardul", cuvînt de greu dispreţ, ţintind fireşte nu în originea bărbatului închipuit şi materialist, ci în calitatea lui sufletească. Ajuns la vîrsta şcolarităţii, Henri fu încredinţat abatelui Raillane, care izbuti să-şi atragă şi el ura copilului, dar mai reuşi totodată să-l pună rău pentru totdeauna cu catolicismul, cu religia în genere şi cu iezuiţii în special. Cînd, mai tîrziu, în cariera sa de ostaş, de şomer sau de diplomat, avea să ţină corespondenţă, ferindu-se de cenzura scrisorilor şi de agenţii poliţiei secrete a lui Metternich, care împînzea Italia, ţara sa de predilecţie, Stendhal găsise un cifru pentru aceste noţiuni, tabuizate de braţul secular şi care stăruiau să-l terorizeze. E drept că în casa neprietenoasă, prin triunghiul autorităţii exercitate de mătuşă, de tată şi de preceptor, micul Henri găsi unele compensaţii. Nu în surorile lui, două la număr, din care numai una, Pauline, i-a fost dragă şi a iubit-o statornic, în timp ce o bănuia pe cealaltă că ar fi pîrîtoare. Ci în bunicul, „excelenţul" Henri Gagnon, „om rar", care făcuse pelerinajul la Ferney, ca voltairian, doctor în medicină, om şi el al vechiului regim, cu perucă pudrată şi cu trei rînduri de bucle, dar om de inimă, cu toate reumatismele şi în ciuda

„vaporilor" lui, cititor al lui Horațiu și al corespondenței apocrife a lui Hippocrat. Bunicul îl „adora", dar nu-și iubea fiul, pe Romain Gagnon, un fel de donjuan provincial, care-și bătea joc de gravitatea lui Chérubin, cumnatul său. În schimb, Romain, bărbat fermecător, hazliu, delicat, își iubea nepotul, căruia îi spuse într-o zi : „Ești urît, dar niciodată nu ți se va lua urîțenia în nume de rău, pentru că ai fizionomie". Așadar viitorul scriitor, care suferea din adolescență de complexul de inferioritate al urîțeniei, avea acea urîțenie expresivă, compatibilă cu năzuințele unui îndrăgostit. Ultima figură interesantă, din ramura feminină a familiei, era mătușa Elisabeth, fată bătrînă, dotată cu un simț sublim al dezinteresării și al onoarei, pe care Stendhal l-a numit cu admirație „spaniolism", poate echivalent cu donchișotismul încă neetichetat pe atunci.

Din nefericire, cele două triunghiuri nu se neutralizau în atmosfera vieții familiale a micului Henri. Revoluția franceză găsi și familia divizată. Chérubin și Séraphie erau categoric ostili noilor prefaceri, iar numele celui dintîi figură printre suspecții afișați de către iacobini. Panica se răspîndi în familie și se preschimbă în furie împotriva lui Henri, care-și exprimase naiv uimirea, în acești termeni : „Amar (presupusul denunțător) te-a pus pe listă ca notoriu *suspect* de a nu iubi Republica ; mi se pare sigur că n-o iubești."

La decapitarea regelui, Henri se ferise să-și manifeste satisfacția în fața familiei, dar găsise sentința justă, deoarece Ludovic trădase, apelînd la intervenție străină. Mai tîrziu, cînd își scria autobiografia *(Viața lui Henri Brulard)*, Stendhal afirma despre tatăl său că n-ar fi fost închis decît treizeci și două sau patruzeci și două de zile și că ar fi fost eliberat cu trei zile înainte de uciderea lui Robespierre. Romain Colomb, vărul și executorul testamentar al autorului, însemnase însă contrariul : „Totuși nici unul nici altul (nici tatăl, nici bunicul) nu au fost siliți să se ascundă, nici nu au fost închiși". Lucrul concordă cu afirmația lui Stendhal : „Teroa-

rea era atît de puţin Teroarea la Grenoble, încît aristocraţii nu-şi trimiteau copiii în batalioanele Speranţei, organizate de către revoluţionari". Cum unele din amintirile lui Stendhal, scrise după vîrsta de cincizeci de ani şi fără însemnări zi la zi, au putut fi dezminţite, e necesar să menţionez, în contrast cu erorile de date şi de fapte, uluitoarea memorie vizuală cu care memorialistul îşi însemna planul topografic al încăperilor sau al locurilor, teatre ale evenimentelor. Aci intervine, pe lîngă excepţionala memorie specială, şi talentul „centralistului". Într-adevăr, directoriul întemeiase şcoli centrale de matematici, printre care una la Grenoble. După lecturi bogate, dar dezordonate şi unele în condiţii de clandestinitate, cu complicitatea bunicului, Henri fu atras de studiile pozitive şi reuşi întîiul ca absolvent al şcolii. Se încercase în genul dramatic, înainte de a-şi desluşi vocaţia pentru ştiinţele exacte. Cu puţin înainte, mătuşa Séraphie murise şi sufletul adolescentului, liberat de tiranie, putu să-şi ia avînt. El va rămîne însă mereu un „suflet simţitor" şi în mai multe din scrierile lui, autorul lucid şi cu renume de cinic nu se va sfii să spună că scrie numai pentru „sufletele simţitoare".

Destinat politehnicii şi trimis la Paris în acest scop, cu un strălucit certificat de absolvire, tînărul Beyle nu se prezintă la examene, din motive rămase nelămurite. Nu e greu să presupunem însă că vocaţia literară a fost mai puternică şi că, în felul său, Stendhal a anticipat asupra lui Balzac, care nu şi-a dus nici el pînă la capăt studiile juridice, impuse de familie. Scăpat însă de influenţa mătuşei Séraphie, Chérubin nu-şi exercită autoritatea părintească cu străşnicie şi-şi dă fiul pe mîna unui văr, Daru. Unul din băieţii acestuia ajunge sfătuitor intim al primului-consul. Datorită lui, la vîrsta de şaptesprezece ani, Henri Beyle îmbracă uniforma în Regimentul 6 de dragoni şi trece Alpii, coborînd în Italia (1800). Este evenimentul cel mare din viaţa lui, care-i împrumută o nouă scară de valori, o viziune asupra vieţii şi a artei.

O viziune asupra vieții : Beyle descoperă un popor neconstrîns de „conveniențe sociale", așa cum era mai ales burghezia franceză, în aluatul ei frămîntat de legile curteniei și ale ipocriziei, după tiparul aristocrației devitalizate. Pasiunile, în Franța, gîndea tînărul emancipat, erau veștejite *(étiolées)*, ca plantele lipsite de aer și de seva generoasă a pămîntului. Legea societății franceze era prefăcătoria, minciuna. În Italia s-a păstrat însă energia, facultatea sufletească originară, specifică vieții neconstrînse. Tiraniile locale, în decursul veacurilor, și recent, stăpînirea austriacă izbutiseră s-o comprime, dar nu să-i înăbușe puterea. Campaniile napoleoniene răscolesc spiritul de libertate al poporului. Înainte de a-și pune pe cap coroana împărătească, Bonaparte este exponentul ideii revoluționare pe continent. Nicăieri ca în Italia, poporul nu-i apare lui Henri Beyle mai pregătit să-și scuture lanțurile, pentru că în sufletul lui a rămas genuin, instinctual, pătimaș. Legea fiecăruia e goana după fericire, favorizată de un climat generos și de amintiri de artă, care îmbie sufletul și simțurile.

O viziune asupra artei : Beyle descoperă muzica italiană, melodică, învăluitoare, în consonanță cu sensibilitatea sa neistovită. Opera *Il matrimonio segreto* a lui Cimarosa e întîia lui revelație muzicală, care-i va smulge lacrimi pînă la sfîrșitul vieții. Muzeele italiene îi dezvăluiesc Renașterea, cu minunile ei de artă plastică. Italia întreagă pe care o va străbate necontenit, în decursul vieții lui, e un muzeu viu, în care se învecinează antichitatea, stilul roman și stilul Renașterii, în care artiștii moderni, ca sculptorul Canova, respiră același aer de libertate al păgînismului, prin cultivarea nudului și a adevărului nemăsluit. La optsprezece ani, Beyle își inaugurează jurnalul, la Milano, în ziua de 28 germinal, anul IX (17 sau 18 aprilie 1801), ca sublocotenent și aghiotant al generalului Michaud. Scriitorul își surprinde în structura sa somatică sînge italienesc și, an cu an, își face din Italia o nouă patrie mai scumpă decît cealaltă. Două din-

tre iubirile lui cele mai statornice vor fi închinate unor vlăstare milaneze de esență nu numai deosebită, dar chiar contrarie : Angela Pietragrua, căreia n-a îndrăznit să-i declare iubirea decît la revederea după zece ani de absență, o „sublimă desfrînată", ca să traducem printr-un eufemism termenul mai propriu, și Matilda Dembowska, născută Visconti, prietena lui Ugo Foscolo, neîndurata care l-a ținut pînă la urmă departe, dar a cărei amintire castă străbate atît în tratatul său *De l'amour* (1822), cît și imaginile eroinelor lui viitoare, ca doamna de Chasteller din *Lucien Leuwen*.

Iubirea a fost preocuparea permanentă a lui Beyle, ca scop suprem al așa-zisei *chasse au bonheur*. Trecut de cincizeci de ani și ajuns consul la Civitta Vecchia — cînd ostașul participant la bătălia de la Marengo, iar apoi, ca intendent, la retragerea catastrofală din Rusia, fusese redus, după căderea lui Napoleon, la jumătate din soldă — scriitorul pleșuv, vai ! cochet, cu perucă și cănindu-și barbeții, așezat pe o bancă, la țărmul lacului Albano, însemna în pulbere inițialele iubitelor lui și visa adînc la „uimitoarele prostii" făcute pentru ele, dar cu precizarea categorică : „Spun uimitoare pentru mine, nu pentru cititori și de altminteri nu mă căiesc". Necăința e semnul caracterului ! Ca eroul lui Corneille, din acel *Cid*, atît de admirat de mătușa sa Elisabeth, cea cu sufletul spaniol, Stendhal putea spune :

Je le ferais encore si j'avais à le faire [1]

Își putea recapitula existența fără să se rușineze că a greșit înaintea onoarei. Fusese, ca văr al lui Pierre Daru, conte al imperiului, în măsură să ajungă, dacă ar fi fost un arivist. Era și inteligent, și pasionat, iar lumea îl socotea cinic, pentru că lăsa frîu slobod gurii, ascunzîndu-și sub nerușinarea cuvintelor, pudoarea adîncă a inimii. Se apropiase de Împărat, dar nu ca să-l aduleze și să obțină onoruri și ghelriruri.

---

[1] Aș face-o încă o dată, dacă ar fi s-o fac. (Franc.)

îl iubise, de fapt, postum, ca pe suprema întrupare a energiei în vremea lui. Suferințele exilului și moartea vulturului, pe stînca oceanică îndepărtată, reabilitează în ochii săi pe tiranul care-și trădase misiunea de a duce în lume stindardul eliberării popoarelor. Moartea „bastardului" îl lăsase sărac, iar ca *demi-solde*, silit să-și rotunjească veniturile cu cărțile lui literare, respinsese calea succesului facil, frazeologia romantică găunoasă și nesinceră, punîndu-se la școala austeră de stil a Codului civil. Singura fericire care-i era îngăduită, îmbătarea sub cerul de azur al Italiei și sub cupolele muzeelor ei, i-a fost întreruptă zece ani de poliția austriacă, iar postul bine retribuit de consul la Triest, obținut după revoluția din Italia, post care i-ar fi asigurat traiul larg, atîta timp visat, a trebuit să-l schimbe cu o altă jumătate de soldă, în toridul port papistășesc Civitta-Vecchia, hărțuit zi de zi de un subaltern ostil. Era un biet celibatar, refuzat pînă la urmă, ratat în cariera diplomatică, de care se simțea atras, și ratat în cariera literară, în pofida articolului generos al lui Balzac despre *Mănăstirea din Parma*, din păcate apărut într-o revistă fără răsunet.

Lupta dintre un caracter mîndru și ireductibil ca acela al lui Stendhal și societate, cu biruința acesteia, atrage mai adeseori dospirea nesănătoasă a invidiei și a răutății, înăcrirea compensatoare. Dar nu! Stendhal își păstrează pînă la urmă luciditatea, neastîmpărul inteligenței, curiozitatea universală. La Roma și la Civitta-Vecchia, face săpături, colecționează antichități. Consulul răscolește anticariatele și cumpără sau obține autorizația să transcrie manuscrise vechi, cu romane populare de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, care consemnează cronica acelor vremuri de mari pasiuni nestăvilite. Amatorul de energie, care-și cristalizase idealul omenesc în eroul din *Roșu și negru* și în dubletul lui feminin din *Lamiel*, se desfată la descifrarea uneori greoaie a vechilor dialecte, ca să descopere alte exemplare omenești pline de vigoare și frămîntate de mari patimi, plătite cu viața.

Înainte de a-și scrie prima povestire în acest gen, *Vanina Vanini*, îi dă vărului său, Romain Colomb, materiale pentru cartea *Journal d'un voyage en Italie en 1828*, pe care o recenzează apoi elogios (1835). Ce e însă *Vanina Vanini*, cea dintîi din seria viitoarelor *Cronici italiene*[1], decît o prelungire în veacul lui Stendhal a energiei populare din secolul al XVI-lea, sub forma revoluționarismului carbonarilor ? La balul aristocratic din Roma, în anul 182*, dat de un duce bancher, frumoasa fiică a prințului don Asdrubale Vanini își ține pe jar suspinătorul, tînărul principe Livio Savelli. Balul e tulburat de știrea evadării unui tînăr *carbonaro*, care se apărase cu pumnalul, își rănise urmăritorii și fusese el însuși rănit. La întrebarea pusă de Savelli, pe cine l-ar putea iubi Vanina, ea răspunde : „Pe tînărul *carbonaro* care a evadat ; acela măcar a făcut și altceva decît de a-și fi dat numai osteneala să se nască." Un răspuns ca acesta dezvăluie sufletul neînfrînat al femeii și decide pînă la un punct de soarta ei. Dacă pînă la urmă, respinsă de viteazul *carbonaro*, se mărită cu suspinătorul ei, deznodămîntul e în acord cu moravurile veacului, care nu poate reedita la aceeași temperatură marile pasiuni ale secolului al XVI-lea.

Stareța din Castro e o povestire mai dramatică, prin situarea ei în epoca de glorie a luptelor pentru libertate. E vremea cînd se naște formula italienească *andar alla machia*, cînd *bravi* luau calea codrului, după o faptă necugetată sau mai bine zis cînd simțul onoarei îi împinsese la acte sîngeroase. Ca și haiducii noștri, acești flăcăi stîrneau iubirea fetelor cu închipuirea aprinsă, dar și a oamenilor din popor, împilați și împinși la deznădejde.

Cu modestia caracteristică geniului, Stendhal pretindea că era un simplu transcriptor al cronicilor timpului. În realitate, marele scriitor a îmbogățit cu imaginația sa peripețiile isto-

---

[1] Apare în periodicul *Revue de Paris*, în 1829. Titlul *Cronici italiene* aparține editorului său postum, Romain Colomb, asociat în această lucrare cu Crozet și cu scriitorul Mérimée.

rioarei autentice, împrumutîndu-i nuanțe noi de sensibilitate, ca un interpret original.

O trăsătură comună și deosebit de caracteristică ne apare în ambele povestiri. Este alianța inimilor, despărțite prin prăpastia convențiilor sociale, iubirea în afară de prejudecata de castă. Omul de rînd, plebeul, în care romancierul neconformist întrunește calitățile supreme ale energiei morale, e îndrăgit de cîte o aristocrată fără prejudecăți, sedusă de calitățile sufletești ale bărbatului excepțional, care s-a ridicat împotriva societății legal constituite și prin aceasta a fost scos din lege, ca un *ex lex*, și i s-a pus capul la preț. Romanticii au avut în genere o predilecție pentru această situație extraordinară, dar Stendhal nu s-a supus pur și simplu curentului, ci s-a conformat structurii sale de contemplator, prin compensație amator al nesecatului izvor de energie, colectat de masele populare și potențat de exemplarele lor cele mai reprezentative. În toată opera sa epică, cu excepția întîiului său roman, *Armance*, și a *Mănăstirii din Parma*, în care eroii sentimentali se recrutează din clasa aristocratică, întîlnim procesul de magnetism sufletesc dintre odraslele claselor antagoniste. Plebeul Julien Sorel e iubit de o doamnă din burghezia cea mare și de o tînără aristocrată. Lucien Leuwen, eroul romanului cu același nume, fiu de bancher, e și el iubit de o aristocrată, al cărei tată, domnul de Chasteller e reprezentantul așa-zisei legitimități bourbone, pe timpul regalității burgheze a orleanistului Ludovic-Filip. Eroul *carbonaro* din *Vanina Vanini* și acel *bravo* din *Stareța din Castro* cuceresc iubirea unor odrasle de nobili din cea mai înaltă aristocrație. În mod excepțional, eroina sa cu numele *Lamiel* e o tînără bărbată, de origine populară, însă crescută și adoptată de o familie sus-pusă, căreia ea îi dă cu piciorul, ca să prefere existența primejdioasă de bandită, alături de alesul inimii ei.

Eroul *carbonaro* are un suflet de viteaz, într-un trup aproape de copil, și de aceea îl prinde travestiul de fată, așa

cum îl surprinde Vanina Vanini, adăpostit ca femeie în casa tatălui ei. Cînd simte că Vanina îl iubește, deși e aprins și el de dragoste, tînărul e cuprins de scrupule : se gîndește pe de o parte la obîrșia lui obscură, iar pe de alta la datoria sa de conspirator. Inițiativa dragostei aparține așadar femeii, iar scrupulele, contrar obiceiului, trec asupra bărbatului. În fond nu e nimic nefiresc în această situație. Stendhal recunoscuse de mult în Italia din zilele lui patria prin excelență a egalității sexelor în raporturile lor și nutrea admirație față de absența cochetăriei la italience.

În *Stareța din Castro*, tînărul de jos e acela care deschide focul și cucerește fiica de nobil.

Dacă ambele povestiri, inegale numai ca dimensiuni, dar înrudite în spirit, poartă numele eroinei, faptul se datorește interesului major care cade asupra tinerei fete de condiție socială înaltă, în luptă cu prejudecățile de castă. Lupta nu se dă de loc în sufletul Vaninei, și prea puțin în acela al viitoarei starețe, între aceste prejudecăți și îndemnul nestăvilit al inimii, ci între copilele emancipate prin revelația iubirii și prejudecățile părinților. Pînă și mama iubitoare a Elenei își „apără" fiica împotriva sentimentului ei, mai ales cînd află că tînăra nu făcuse pasul hotărîtor, nu călcase cu stîngul. Amîndoi eroii bărbați se aseamănă prin punerea datoriei lor conspirative mai presus de iubire, treabă în definitiv muierească. Destinul lor este să se realizeze pe planul acțiunii, în lupta pentru patrie și libertate, în lupta împotriva tiraniei. Numai femeia, după Stendhal, se realizează integral în dăruirea iubirii. Stareța din Castro e plămădită din acel aluat superior al marilor îndrăgostite, cărora nu le rămîne decît să moară, dacă nu și-au atins țelul. Vanina nu merge însă pînă la capăt. O femeie capabilă să denunțe pe tovarășii iubitului ei, din egoism pasional, este logic să-și piardă iubitul și să se resemneze cu o căsătorie în lumea ei, echivalentă cu o viață de mediocritate, de marasm, de mizerie sufletească. Sub caracterul numai în aparență roman-

ţios al situaţiilor, se ascunde la Stendhal o adevărată concepţie absolutistă a iubirii, tot atît de intransigentă ca şi morala onoarei, la bărbaţi.

Vanina Vanini a inspirat pe un dramaturg german de la sfîrşitul secolului trecut şi a fost întîia lucrare a lui Stendhal, cinematografiată.[1]

Stareţa din Castro a fost transpusă de doi obscuri scriitori parizieni într-o melodramă, fără menţiunea autorului, care n-a luat act de furtişagul literar.[2]

Amîndouă povestirile reflectă vechea pasiune a lui Stendhal pentru fenomenul energiei şi pentru climatul ei firesc, Italia de altădată.

ŞERBAN CIOCULESCU

---

[1] Dramă în patru acte de Paul Heysse, publicată la Berlin, în 1895. Ambele amănunte, în prefaţa lui Henri Martineau la *Chroniques italiennes*, I, Paris, Le Divan, 1929.

[2] Sub titlul *L'Abbaye de Castro*, de Dinaux (pseudonimul scriitorilor Beudin şi Goubaux), reprezentată la 4 aprilie 1840 pe scena teatrului Ambigu.

VANINA VANINI

sau amănunte în legătură cu ultima vînzare[1] de carbonari descoperită în Statul papal

Era într-o seară din primăvara lui 182 *. Înalta societate din Roma era în fierbere: domnul duce de B***, faimosul bancher, dădea un bal în noul său palat din Piaţa Veneţia. Tot ceea ce artele din Italia şi din Londra pot produce mai măreţ fusese adunat laolaltă pentru împodobirea palatului. Venise o lume nebună. Frumuseţile blonde şi rezervate, din nobila Engliteră, se bătuseră ca să aibă cinstea de a asista la bal; soseau grămadă. Cele mai minunate femei din Roma veniseră să le dispute premiul de frumuseţe. O fată, pe care strălucirea ochilor şi a părului de abanos o vădeau romană, intră însoţită de tatăl său; toate privirile o urmăriră. O trufie neobişnuită se desprindea din fiecare mişcare a ei.

Străinii care intrau erau uimiţi de strălucirea balului. „Serbările date de oricare rege din Europa, ziceau ei, nici că s-ar putea asemui cu aceasta."

Regii n-au un palat în stilul arhitecturii romane; ei sînt siliţi să le poftească pe doamnele de neam mare de la curtea lor; domnul duce de B*** nu in-

---

1 Denumirea conspirativă a întrunirilor carbonarilor (n. r.).

vită decît femei frumoase. În seara aceea avusese mult noroc cu oaspeţii chemaţi, bărbaţii păreau uluiţi. Printre atîtea femei deosebite fu vorba a se hotărî care era cea mai frumoasă : alegerea rămase cîtva timp şovăielnică ; dar pînă la urmă principesa Vanina Vanini, tînăra cu păr negru şi ochi de foc, fu proclamată regina balului. De îndată, străinii şi tinerii romani, părăsind celelalte saloane, se înghesuiră în acela unde se afla dînsa.

Tatăl ei, prinţul don Asdrubale Vanini, ţinuse ca fiica sa să danseze mai întîi cu doi-trei suverani din Germania. Ea primi apoi invitaţiile cîtorva englezi foarte frumoşi şi foarte nobili ; înfăţişarea lor scrobită o plictisi. Păru a-i face mai multă plăcere chinuindu-l pe tînărul Livio Savelli, care se arăta foarte îndrăgostit. Era tînărul cel mai strălucit din Roma şi, pe deasupra, avea şi el titlul de prinţ ; dar, să-l fi îndemnat să citească un roman, ar fi aruncat volumul după douăzeci de pagini, spunînd că-i dădea dureri de cap. Lucrul acesta îl micşora în ochii Vaninei.

Spre miezul nopţii, o veste se răspîndi prin bal, stîrnind destulă vîlvă. Un tînăr carbonaro, deţinut în fortul Sant' Angelo, fugise chiar în seara aceea deghizat şi, printr-o culme de îndrăzneală romantică, ajuns la ultimul corp de gardă al închisorii, îi atacase pe soldaţi cu un pumnal ; fusese însă şi el rănit, zbirii îl urmăreau pe străzi după sîngele pierdut şi sperau să-l prindă.

Pe cînd se povestea această anecdotă, don Livio Saveli, ameţit de farmecele şi succesele Vaninei, cu care tocmai sfîrşise un dans, îi zicea ducînd-o înapoi la loc, aproape nebun de dragoste :

— Dar spune-mi, rogu-te, cine ar putea să-ţi fie pe plac ?

— Tînărul carbonaro care a evadat, îi răspunse Vanina; acela măcar a făcut și altceva decît de a-și fi dat numai osteneala să se nască.

Prințul don Asdrubale se apropie de fiică-sa. E un bogătaș care, de douăzeci de ani, nu i-a mai cerut socoteala administratorului, astfel că acesta îi împrumută propriile sale venituri cu o dobîndă foarte ridicată. Dacă l-ați întîlni pe stradă, l-ați lua drept un bătrîn actor de teatru; nici n-o să băgați de seamă că mîinile îi sînt încărcate cu cinci-șase inele mari împodobite cu diamante cît toate zilele! Cei doi fii ai săi se făcuseră iezuiți, murind mai tîrziu nebuni. I-a uitat; însă e necăjit că unica-i fiică, Vanina, nu vrea să se mărite. A împlinit nouăsprezece ani și a refuzat partidele cele mai strălucite. Ce motiv să aibă? același care l-a îndemnat pe Sylla să abdice: *disprețul față de romani.*

A doua zi după bal, Vanina văzu că taică-său, care era un lăsător fără pereche, și în viața lui nu se ostenise să ia o cheie, încuia cu multă grijă ușa unei scărițe ce ducea la niște încăperi aflate la al treilea cat al palatului. Încăperile aveau ferestre înspre o terasă cu portocali. Vanina făcu prin Roma cîteva vizite: la întoarcere, poarta cea mare a palatului fiind ocupată cu pregătirile unei iluminații, trăsura intră prin curtea din spate. Ridicînd ochii, ea văzu cu mirare că una din ferestrele încăperilor pe care tatăl său le încuiase cu atîta grijă era deschisă. Se descotorosi de doamna de companie, se sui în podul palatului, și, tot căutînd, descoperi o ferestruică cu gratii ce răspundea pe terasa cu portocali. Fereastra deschisă pe care o observase era la doi pași de ea. Neapărat că odaia era locuită; dar de cine? A doua zi, Vanina izbuti

să pună mîna pe cheia unei uşi ce dădea pe terasa cu portocali.

Se apropie tiptil-tiptil de fereastra care era tot deschisă. Se ascunse îndărătul storurilor. În fundul odăii se afla un pat, şi în el cineva. Prima ei mişcare fu să se dea îndărăt ; dar zări o rochie de femeie aruncată pe un scaun. Uitîndu-se mai bine la persoana din pat, văzu că era blondă, şi, pe cît părea, foarte tînără. Nu se mai îndoi că era o femeie. Rochia aruncată pe scaun era însîngerată ; tot cu sînge erau stropiţi şi nişte pantofi de femeie aşezaţi pe o masă. Necunoscuta făcu o mişcare ; Vanina băgă de seamă că era rănită. O rufă mare, plină de sînge, îi acoperea pieptul ; rufa nu era prinsă decît cu nişte panglici ; se vedea cît de colo că nu fusese pusă de o mînă de doctor. Tînăra prinţesă observă că, în fiecare zi, pe la patru, taică-său se încuia în încăperile lui, şi după aceea mergea s-o vadă pe necunoscută ; cobora curînd, şi se urca în trăsura care-l ducea la contesa Vitteleschi. De cum pleca el, Vanina se îndrepta spre mica terasă de unde o putea zări pe necunoscută. Această tînără nefericită îi stîrnea tot mai mult mila : încerca să-i ghicească păţaniile. Rochia însîngerată şi aruncată pe un scaun părea să fi fost străpunsă de lovituri de pumnal. Vanina îi putea număra rupturile. Într-o zi, o văzu pe necunoscută mai bine : ochii ei albaştri erau pironiţi spre cer ; părea să se roage. Curînd, lacrimile îi împăienjeniră frumoşii-i ochi ; tînăra principesă de abia se stăpîni să nu-i vorbească. A doua zi, Vanina îndrăzni să se ascundă pe terasa cea mică înainte de sosirea tatălui ei. Îl văzu pe don Asdrubale intrînd la necunoscută ; aducea un coşuleţ cu de-ale mîncării. Prinţul arăta îngrijorat şi nu spuse prea multe. Vor-

bea atît de încet, încît, deși fereastra era deschisă, Vanina nu putu auzi nimic. De altfel plecă foarte curînd.

„Se vede că biata femeie o fi avînd niște dușmani cumpliți, își zicea Vanina, de vreme ce tata, atît de nepăsător din fire, nu se încumetă a se încrede în cineva și se ostenește să suie zilnic o sută douăzeci de trepte."

Într-o seară, pe cînd Vanina tocmai își ridica încetișor capul înspre fereastra necunoscutei, îi întîlni privirea și totul se descoperi. Vanina căzu în genunchi, exclamînd:

— Îți sînt prietenă, țin la dumneata.

Necunoscuta îi făcu semn să intre.

— Cum ți-aș putea cere iertare! izbucni Vanina, și cum trebuie să te jignească prosteasca mea curiozitate! Jur să păstrez taina, și, dacă dorești, n-am să mai vin niciodată.

— Cine n-ar fi fericit să te vadă mereu? zise necunoscuta. Locuiești în palatul ăsta?

— Da, răspunse Vanina. Dar văd că nu mă cunoști; sînt Vanina, fiica lui don Asdrubale.

Necunoscuta o privi mirată, roși, apoi adăugă:

— Îngăduie-mi să sper că vei veni să mă vezi în fiecare zi; aș dori însă ca prințul să nu afle de vizitele astea.

Inima Vaninei bătea cu putere; purtările necunoscutei i se păreau alese. Biata fată trebuie să fi jignit vreun om puternic; poate că într-o clipă de gelozie să-și fi ucis iubitul? Nu-i putea vedea o pricină de rînd nenorocirii sale. Necunoscuta îi spuse că primise o lovitură în umăr, că lovitura pătrunsese pînă în piept și că o durea grozav. Deseori i se umplea gura de sînge.

— Și n-ai un doctor să te vadă? exclamă Vanina.

— Ştiţi că la Roma, îi răspunse necunoscuta, doctorii sînt siliţi să dea poliţiei seamă de toate rănile pe care le îngrijesc. Prinţul binevoieşte să-mi lege el însuşi rănile cu feşele pe care le vezi.

Necunoscuta se ferea cu un farmec nespus de a stîrni milă din pricina nenorocirii ei; Vaninei îi era nespus de dragă. Un lucru totuşi o miră pe tînăra prinţesă, şi anume că, în mijlocul unei convorbiri desigur foarte serioase, necunoscuta abia se stăpîni să nu rîdă.

— Aş fi fericită, îi zise Vanina, să-ţi cunosc numele.

— Îmi zice Clementina.

— Atunci, dragă Clementina, mîine la cinci vin să te văd.

A doua zi, Vanina îşi găsi noua prietenă într-o stare foarte proastă.

— Îţi aduc un doctor, îi zise Vanina îmbrăţişînd-o.

— Mai bine să mor, spuse necunoscuta. Cum să le fac rău binefăcătorilor mei?

— Doctorul monseniorului Savelli-Catanzara, guvernatorul Romei, e fiul unuia din servitorii noştri, reluă cu aprindere Vanina, ne este devotat şi, datorită situaţiei sale, nu se teme de nimeni. Tata nu-i preţuieşte cum se cuvine credinţa: o să-i trimit vorbă să vină.

— N-am nevoie de nici un doctor! strigă necunoscuta cu o vioiciune care o uimi pe Vanina. Vino să mă vezi dumneata, şi, dacă Dumnezeu trebuie să mă cheme la el, o să mor fericită în braţele dumitale.

A doua zi, necunoscutei îi era şi mai rău.

— Dacă mă iubești, îi zise Vanina părăsind-o, o să primești să te vadă un doctor.

— Dacă vine, ia sfîrșit fericirea mea.

— Trimit să-l cheme, urmă Vanina.

Fără să rostească nici un cuvînt, necunoscuta o opri și îi luă mîna, pe care o acoperi de sărutări. Urmă o tăcere lungă ; necunoscuta avea ochii plini de lacrimi. În sfîrșit, lăsă mîna Vaninei și, cu aerul cu care ar fi mers la moarte, îi spuse :

— Am să-ți fac o mărturisire. Alaltăieri am mințit cînd ți-am spus că mă cheamă Clementina ; sînt un biet carbonaro.

Uimită, Vanina își împinse scaunul înapoi și curînd se ridică în picioare.

— Simt, urmă tînărul, că mărturisirea asta mă face să pierd singurul lucru ce mă mai leagă de viață ; dar nu-i vrednic de mine să te înșel. Mă numesc Pietro Missirilli ; am nouăsprezece ani ; tata e un biet felcer din Sant'Angelo-in-Vado, eu sînt carbonaro. Ni s-a descoperit *vînzarea;* am fost adus în lanțuri din Romagna la Roma. Zvîrlit într-o temniță luminată zi și noapte doar de un opaiț, am stat acolo treisprezece luni. O inimă miloasă a avut ideea să mă scape. M-a îmbrăcat femeiește. Pe cînd ieșeam din închisoare și treceam prin dreptul paznicilor ultimului corp de gardă, unul din ei i-a blestemat pe carbonari ; i-am dat o palmă. Îți jur că n-a fost din vitejie, ci pur și simplu din zăpăceală. Urmărit noaptea pe străzile Romei după nesăbuința asta, rănit de baionete, pierzîndu-mi puterile, am intrat într-o casă la care am găsit ușa deschisă ; auzindu-i pe soldați că intră după mine, am sărit într-o grădină și am căzut la cîțiva pași de o femeie care se plimba.

— Contesa Vitteleschi, prietena tatei, zise Vanina.

— Cum ! ţi-a povestit ? strigă Missirilli. Oricum ar fi, această doamnă, căreia nu trebuie a i se rosti niciodată numele, mi-a salvat viaţa. Pe cînd soldaţii intrau în casă la dînsa ca să pună mîna pe mine, tatăl dumitale mă scotea în trăsura lui. Mă simt foarte rău : de cîteva zile, lovitura de baionetă, din umăr, mă împiedică să respir. O să mor, deznădăjduit că n-o să te mai văd.

Vanina ascultase nerăbdătoare ; ieşi în fugă : Missirilli nu citi nici un pic de milă în ochii ei frumoşi, ci numai expresia unei trufii jignite.

La căderea nopţii, veni un doctor ; era singur. Missirilli fu cuprins de deznădejde ; se temea că n-o s-o mai vadă niciodată pe Vanina. Îi puse întrebări doctorului, care-i luă sînge, dar acesta nu-i răspunse. Aceeaşi tăcere stărui şi în zilele următoare. Pietro nu-şi mai luă ochii de la fereastra terasei pe care obişnuia să intre Vanina ; era grozav de nefericit. O dată, pe la miezul nopţii, i se păru că zăreşte pe cineva în întuneric pe terasă : să fi fost Vanina ?

Vanina venea în toate nopţile să-şi lipească obrazul de geamurile ferestrei tînărului carbonaro.

— Dacă mai vorbesc cu el, îşi zicea ea, sînt pierdută ! Nu, nu trebuie să-l mai văd niciodată !

După ce luă această hotărîre, îşi aminti, fără să vrea, prietenia ce i-o închinase tînărului, pe vremea cînd, atît de naivă, îl socotea femeie. După o intimitate atît de plăcută, se cuvenea oare să uite totul ? În clipele de mare înţelepciune, Vanina era înspăimîntată de schimbarea ivită în felul ei de a judeca. De cînd Missirilli îşi spusese adevăratul său nume, toate lucrurile la care obişnuia să se gîn-

dească parcă se acoperiseră cu un văl și nu se mai zăreau decît în depărtare.

Nu trecuse nici o săptămînă întreagă, cînd Vanina, palidă și tremurîndă, intră împreună cu doctorul în odaia tînărului carbonaro. Venea să-i spună că era de datoria lui să-l hotărască pe prinț să se lase înlocuit de o slugă. Nu stătu nici zece secunde; însă, peste cîteva zile, mai veni o dată cu doctorul, de milă. Într-o seară, deși Missirilli se simțea mult mai bine, iar Vanina nu mai avea pretextul că se teme pentru viața lui, se încumetă să vină singură. Văzînd-o, Missirilli fu în culmea fericirii, dar se gîndi să-și ascundă iubirea ; în primul rînd, nu voia să se depărteze de buna-cuviință cerută unui bărbat. Vanina, care intrase cu fruntea acoperită de roșeață, și temîndu-se de vorbe de dragoste, fu cam dezamăgită de prietenia nobilă și devotată, dar prea puțin drăgăstoasă, arătată de el. Și dînsa plecă fără ca Missirilli să încerce a o opri.

Peste cîteva zile, cînd reveni, aceeași purtare, aceleași asigurări de devotament respectuos și de recunoștință veșnică. În loc să fie silită a pune frîu pornirilor tînărului carbonaro, Vanina se întrebă dacă nu cumva doar ea singură iubea. Fata, atît de mîndră pînă atunci, simți cu amărăciune toată întinderea nebuniei sale. Se prefăcu veselă, ba chiar rece, veni mai rar, însă nu fu în stare a se hotărî să nu-l mai vadă de loc pe tînărul bolnav.

Missirilli, arzînd de dragoste, dar gîndindu-se la obîrșia-i de rînd și la ceea ce îi poruncea cuviința, își făgădui să nu se înjosească a vorbi despre dragoste decît dacă Vanina are să stea o săptămînă fără să-l vadă. Mîndria tinerei principese luptă pas cu pas.

— Ei, da! își zise ea în cele din urmă, îl văd pentru mine, pentru plăcerea mea și n-am să-i spun niciodată cîtă grijă îi port.

Îi făcea vizite lungi lui Missirilli, care îi vorbea ca și cum ar fi fost douăzeci de persoane de față. Într-o seară, după ce își spusese toată ziua că nu-l poate suferi și își jurase să fie cu el și mai rece, și mai aspră ca de obicei, îi mărturisi că îl iubea. Curînd nu mai avea ce să-i refuze.

Dacă nebunia i-a fost mare, trebuie adăugat că și fericirea i-a fost la fel. Missirilli nu se mai gîndi la îndatoririle lui de bărbat; iubi cum se iubește întîia oară la nouăsprezece ani și în Italia. Cunoscu toate scrupulele iubirii-pasiune, ajungînd pînă a-i mărturisi tinerei și preamîndrei prințese vicleșugul de care se folosise ca să se facă iubit. Era și el uimit de fericirea lui nemărginită. Patru luni se *scurseră repede. Într-o bună zi, doctorul îi dădu* bolnavului libertatea.

„Ce hotărîre să iau? se gîndea Missirilli; să stau ascuns la una din cele mai frumoase ființe din Roma? Și tiranii fioroși, care m-au ținut treisprezece luni în închisoare fără să mă lase să văd lumina zilei, or să creadă că mi-au frînt cerbicia! Italie, ești într-adevăr nefericită, dacă te părăsesc copiii doar pentru atîta lucru!"

Vaninei nici nu-i trecea prin minte că fericirea cea mai mare a lui Pietro n-ar fi fost să rămînă pe veci lîngă ea; prea părea mulțumit; însă o vorbă de a generalului Bonaparte răsuna amar în sufletul tînărului și îi înrîurea toată purtarea față de femei. În 1796, pe cînd generalul Bonaparte pleca din Brescia, reprezentanții orașului care îl însoțiseră la poarta cetății îi spuseseră că bressanii iubesc libertatea mai mult decît toți ceilalți italieni.

— Da, le răspunse el, le place să vorbească despre asta cu iubitele lor.

Missirilli îi zise Vaninei, oarecum încurcat :

— De cum se înnoptează, plec.

— Ai grijă să te întorci la palat pînă nu se luminează de ziuă : te aştept.

— Cînd are să se lumineze, am să fiu la cîteva mile de Roma.

— Foarte bine, spuse rece Vanina, şi unde ai să te duci ?

— În Romagna, ca să mă răzbun.

— Cum eu sînt bogată, reluă Vanina foarte liniştită, sper că o să primeşti de la mine arme şi bani.

Missirilli o privi cîtăva vreme fără să clipească, apoi, aruncîndu-se în braţele ei :

— Sufletul vieţii mele, pentru tine uit de toate, îi zise el, pînă şi de datorie. Dar cu cît ţi-e mai nobilă inima, cu atît se cuvine să mă înţelegi mai bine.

Vanina plînse amarnic şi căzură la învoială ca el să plece din Roma abia peste trei zile.

— Pietro, îi zise ea a doua zi, mi-ai spus adesea că dacă Austria s-ar afla prinsă departe de noi, într-un război greu, atunci un om de seamă, un prinţ roman, de pildă, care ar avea mulţi bani, ar putea aduce cele mai mari servicii cauzei libertăţii.

— De bună seamă, răspunse Pietro mirat.

— Ei, poftim ! tu ai curaj ; nu-ţi lipseşte decît o situaţie înaltă : îţi ofer mîna mea şi două sute de mii de livre rentă. Iau eu asupra mea să obţin consimţămîntul tatei.

Pietro i se zvîrli la picioare ; Vanina strălucea de bucurie.

— Te iubesc cu patimă, îi zise el ; dar sînt şi un biet slujitor al patriei ; cu cît e mai nefericită Ita-

lia, cu atît trebuie să-i fiu eu mai credincios. Ca să obțin consimțămîntul lui don Asdrubale, ar trebui să joc un prea jalnic rol cîțiva ani de zile. Vanina, nu primesc să-mi fii soție!

Missirilli se grăbi să se lege cu această vorbă. Începea să-i piară curajul.

— Nenorocirea mea, strigă el, e că te iubesc mai mult decît viața, și a pleca din Roma e pentru mine cel mai dureros chin. Ah! de ce oare Italia nu-i încă eliberată de barbari! Ce fericit aș fi atunci să plecăm împreună în America!

Vanina stătea ca un sloi de gheață. Faptul că-i fusese refuzată mîna îi mirase trufia; dar nu trecu mult și se aruncă în brațele lui Missirilli.

— Niciodată nu mi-ai părut mai vrednic de iubit, exclamă ea; da, doctorașule de țară, sînt a ta pe veci. Ești un om mare, ca romanii de pe vremuri.

Toate gîndurile de viitor, toate tristele îndemnuri ale bunului-simț pieriră: gustară o clipă de iubire desăvîrșită. Cînd își mai veniră în fire, Vanina îi spuse:

— Am să sosesc în Romagna cam o dată cu tine. Voi face totul ca să mi se prescrie băile de la Poretta. Mă opresc la castelul pe care-l avem la San Niccolò, lîngă Forlì.

— Acolo am să-mi petrec viața cu tine! strigă Missirilli.

— Menirea mea, de aici înainte, este de a îndrăzni orice, reluă Vanina oftînd. Am să mă pierd de dragul tău, dar ce-mi pasă?... Vei mai putea iubi o fată dezonorată?

— Nu-mi ești tu soție, zise Missirilli, și încă o soție adorată pînă la moarte? Voi ști să te iubesc și să te apăr.

Vanina trebuia să iasă în lume. De-abia plecă de la Missirilli, că acestuia începu să-i pară cam sălbatică purtarea lui.

„Ce-i aceea *patrie?* își spuse el. Nu-i o ființă căreia să-i datorăm recunoștință pentru vreo binefacere și care poate să fie nenorocită și să ne blesteme dacă ne călcăm îndatoririle. *Patria* și *libertatea* sînt ca paltonul meu, e un lucru care-mi folosește, pe care trebuie să-l cumpăr, e drept, cînd nu l-am moștenit de la tata; însă negreșit că iubesc patria și libertatea, pentru că îmi sînt folositoare. Dacă n-am ce face cu ele, dacă îmi sînt ca un palton în luna august, la ce bun să le mai cumpăr, și încă la ce preț uriaș? Vanina e tare frumoasă! are o fire atît de ciudată! Bărbații se vor înghesui să-i fie pe plac; mă va uita. Care femeie a avut numai un singur iubit? Prinții ăștia romani, pe care îi disprețuiesc ca cetățeni, îmi sînt superiori prin atîtea lucruri! Sînt vrednici de iubit. Ah! dacă plec, mă va uita, și o voi pierde pentru totdeauna."

În toiul nopții, Vanina veni să-l vadă; el îi povesti cît e de descumpănit, ca și înțelesurile pe care le dădea cuvîntului *patrie,* pentru că o iubea pe ea. Vanina era nespus de fericită.

„Dacă ar fi nevoit să aleagă între patrie și mine, își spunea ea, eu aș avea desigur întîietatea."

Orologiul de la biserica vecină sună trei; clipa despărțirii sosise. Pietro se smulse din brațele iubitei. Ajunsese pe scăriță, cînd Vanina, ținîndu-și lacrimile, îi zise zîmbind:

— Dacă te-ar fi îngrijit o femeie săracă de la țară, n-ai face ceva ca să-ți arăți recunoștința? N-ai încerca s-o plătești? Viitorul e nesigur, ai să umbli printre dușmani: dăruiește-mi trei zile drept

recunoștință, ca și cînd aș fi o femeie săracă, și ca să-mi plătești îngrijirea.

Missirilli rămase. În cele din urmă plecă din Roma. Mulțumită unui pașaport cumpărat de la o ambasadă străină, ajunse printre ai săi. Bucuria le fu nemărginită ; îl crezuseră mort. Prietenii voiră să-i sărbătorească întoarcerea omorînd unul sau doi carabinieri (așa li se spune jandarmilor în Statul papal).

— Să nu omorîm degeaba un italian priceput în mînuirea armelor, fu de părere Missirilli ; patria noastră nu e o insulă ca fericita Anglie : doar dunoastră nu e o insulă ca fericita Anglie : doar ducem lipsă de soldați ca să ne împotrivim intervenției regilor din Europa.

După cîtva timp, Missirilli, urmărit îndeaproape de carabinieri, ucise doi din ei cu pistoalele dăruite de Vanina. Se puse preț pe capul lui.

Vanina nu se arăta încă în Romagna ; Missirilli se crezu uitat. Vanitatea îi fu jignită ; începu să se gîndească mult la deosebirea de rang care îl despărțea de iubită. Într-o clipă de înduioșare și de părere de rău după fericirea de odinioară, îi trecu prin minte să se înapoieze la Roma să vadă ce făcea Vanina. Gîndul acesta nesăbuit era gata să înfrîngă ceea ce numea el datoria lui, cînd, într-o seară, clopotul unei biserici de pe munte sună de vecernie într-un chip ciudat, de parcă clopotarul se gîndea în altă parte. Era un semnal de adunare pentru o *vînzare* de carbonari la care el se alătu-rase sosind în Romagna. În aceeași noapte, toți se întruniră la un schit din codri. Cei doi sihaștri, adormiți cu opiu, nu-și dădură seama la ce folosea micul lor lăcaș. Missirilli, care venea copleșit de tristețe, află acolo că șeful *vînzării* fusese arestat, și că el, tînăr de abia douăzeci de ani, urma să fie

ales șeful unei *vînzări* care număra oameni de peste cincizeci de ani și care făceau parte din conspirații încă din 1815, de pe vremea expediției lui Murat. Primind această cinste neașteptată, Pietro își simți inima bătîndu-i. De îndată ce fu singur, hotărî să nu se mai frămînte pentru tînăra romană care îl uitase și să-și închine toate gîndurile datoriei de *a elibera Italia de barbari.*

Peste două zile, Missirilli văzu în raportul sosirilor și plecărilor ce i se înainta, ca șef de *vînzare,* că prințesa Vanina sosise în castelul San Niccolò. Citindu-i numele, simți în suflet mai degrabă tulburare decît plăcere. Zadarnic își închipuia că-și asigură credința față de patrie oprindu-se de a zbura chiar în seara aceea la castelul San Niccolò; gîndul la Vanina, că nu se dusese la ea, îl împiedică să-și îndeplinească îndatoririle cu judecată. O văzu a doua zi; ea îl iubea ca la Roma. Taică-său, care voia s-o mărite, îi întîrziase plecarea. Aducea cu ea două mii de țechini. Ajutorul acesta neprevăzut sluji de minune ca să-i sporească prestigiul lui Missirilli. Dădură să li se facă pumnale în Corfu; îl cumpărară pe secretarul intim al legatului, care avea în seama lui urmărirea carbonarilor. Puseră astfel mîna pe lista preoților care slujeau de spioni guvernului.

Pe vremea aceea se desăvîrși organizarea uneia din cele mai puțin nebunești conspirații ce au fost puse vreodată la cale în nefericita Italie. Nu voi intra în amănunte ce nu-și au locul aici. Mă voi mulțumi să spun că, dacă încercarea ar fi fost încununată de succes, Missirilli ar fi avut dreptul la o bună parte din glorie. Prin el, cîteva mii de răscu-

lați ar fi pornit la un semnal, și ar fi așteptat cu armele în mînă sosirea șefilor celor mari. Clipa hotărîtoare se apropia, cînd, așa cum se întîmplă totdeauna, conspirația fu spulberată prin arestarea căpeteniilor.

De cum sosi în Romagna, Vanina își dădu seama că dragostea de patrie poate să-l facă pe iubitul ei să uite de orice altă dragoste. Se simți rănită în mîndria-i de tînără romană. Degeaba încercă să judece cuminte; fu cuprinsă de o neagră mîhnire; se trezi deodată blestemînd libertatea. Într-o zi, cînd venise la Forlì ca să-l vadă pe Missirilli, nu-și putu stăpîni durerea, pe care pînă atunci mîndria o strunise totdeauna.

— La drept vorbind, îi zise ea, mă iubești ca un soț; nu asta doresc eu.

Curînd o podidiră lacrimile, dar de rușine că trebuise să se înjosească pînă la aceste mustrări. Missirilli răspunse la aceste lacrimi ca un om frămîntat de alte gînduri. Pe neașteptate Vaninei îi trecu prin minte să-l părăsească și să se înapoieze la Roma. Simți o crudă bucurie pedepsindu-se pentru slăbiciunea care o făcuse să vorbească. După cîteva clipe de tăcere, hotărîrea era luată: s-ar fi socotit ea însăși nevrednică de Missirilli dacă nu l-ar fi părăsit. Se bucura la gîndul neașteptatei dureri ce o va încerca iubitul ei, căutînd-o zadarnic prin preajma lui. Curînd după aceea, gîndul de a nu fi putut cîștiga dragostea bărbatului pentru care săvîrșise atîtea nebunii o înduioșă adînc. Atunci rupse tăcerea și făcu tot ce-i stătea în putință ca să-i smulgă o vorbă de iubire. El îi spuse, cu gîndul aiurea lucruri nespus de drăgăstoase; dar cu totul

altul îi era glasul, mai adînc, vorbindu-i despre planurile politice și exclamă cu durere :

— *Ah! dacă nici încercarea asta nu izbutește, daca guvernul o descoperă și de data asta, eu mă las păgubaș.*

Vanina rămase încremenită. De un ceas, simțea că își vedea iubitul pentru ultima oară. Cuvîntul rostit de el îi aprinse un gînd cumplit în minte. Își zise :

„Carbonarii au căpătat de la mine cîteva mii de țechini. Nimeni nu se poate îndoi de devotamentul meu față de conspirație."

Și nu se trezi din visare decît pentru a-i spune lui Pietro :

— Vrei să petreci douăzeci și patru de ore cu mine la castelul San Niccolò? La ședința de astă-seară nu e nevoie de prezența ta. Mîine dimineață o să ne putem plimba la San Niccolò; asta o să-ți mai potolească zbuciumul și o să-ți redea sîngele rece de care ai nevoie în aceste împrejurări deosebite.

Pietro se învoi.

Vanina îl lăsă singur ca să se pregătească de drum, încuind cu cheia, ca de obicei, odăița în care-l ascunsese.

Alergă la una din slujnicele ei, care plecase de la ea ca să se mărite și să deschidă un mic negoț la Forlì. După ce ajunse la acea femeie, scrise în grabă, pe marginea unui ceaslov pe care-l găsi în odaie, indicația exactă a locului unde urma să se țină în chiar noaptea aceea *vînzarea* carbonarilor. Își încheia denunțul cu aceste cuvinte : „*Vînzarea* se compune din nouăsprezece membri ; iată-le numele și adresele." După ce scrise lista, foarte

exactă, afară doar că numele lui Missirilli era omis, îi spuse femeii, în care avea deplină încredere :

— Du cartea asta cardinalului-legat ; să citească ce e scris, și să-ți dea cartea îndărăt. Ține zece țechini ; dacă legatul îți rostește vreodată numele, ești sortită pieirii ; în schimb, mie îmi salvezi viața dacă îl faci pe legat să citească ce-am scris.

Totul se petrecu de minune. Teama legatului îl făcu să nu se poarte ca un mare senior. Îi îngădui femeii din popor care cerea să-i vorbească să se înfățișeze înaintea lui cu masca pe față, însă cu condiția să n-aibă mîinile libere. În acest chip, negustoreasa fu adusă în fața înaltului prelat, pe care îl găsi adăpostit înapoia unei mari mese acoperite cu un postav verde.

Legatul citi pagina din ceaslov, ținîndu-l foarte departe de sine, de teama vreunei otrăvi necunoscute. I-l dădu îndărăt negustoresei și nu puse să fie urmărită. Nu trecuseră nici patruzeci de minute de cînd plecase de lîngă Missirilli, și Vanina, care o văzuse întorcîndu-se pe fosta slujnică, se arătă iarăși în fața lui Pietro, crezînd că de aci înainte avea să fie numai al ei. Îi spuse că în oraș era mare mișcare ; se vedeau patrule de carabinieri chiar pe străzile pe care nu umblau niciodată.

— Dacă vrei să mă asculți, adăugă ea, ar fi bine să plecăm chiar în clipa asta la San Niccolò.

Missirilli primi. Se duseră pe jos pînă la trăsura tinerei principese, care împreună cu doamna ei de companie, confidentă discretă și bine plătită, o aștepta la o jumătate de leghe de oraș.

După ce ajunse la castel, Vanina, tulburată de fapta-i neobișnuită, se arătă cît se poate de drăgăstoasă cu iubitul ei. Dar vorbindu-i de dragoste i se părea că se preface. În ajun, cînd săvîrșise trăda-

rea, nu se gîndise la remușcări. Strîngîndu-și iubitul în brațe, își spunea :

„Există un anumit cuvînt pe care i-l poate spune cineva, și, odată rostit, mă va urî pe dată și pe veci."

În toiul nopții, unul din slujitorii Vaninei intră pe neașteptate în odaia ei. Omul acesta era un carbonar, fără ca ea să fi bănuit vreodată. Missirilli avea așadar taine față de ea, chiar și în amănuntele acestea. O trecu un fior. Slujitorul venise să-i dea de veste lui Missirilli că, în noaptea aceea, la Forlì, casele a nouăsprezece carbonari fuseseră împresurate, iar ei arestați pe cînd se întorceau de la *vînzare*. Deși luați pe negîndite, nouă putură să scape. Carabinierii izbutiseră să-i ducă pe zece din ei la închisoarea cetățuii. Intrînd acolo, unul din ei se aruncase în puțul care era foarte adînc și murise.

Vanina se pierdu cu firea : noroc că Pietro nu băgă de seamă : ar fi putut să-i citească în ochi fărădelegea !

— În clipa de față, adăugă omul, garnizoana din Forlì e înșirată pe toate străzile. Fiecare soldat e atît de aproape de vecinul lui, încît îi poate vorbi. Locuitorii nu pot trece strada de pe o parte pe alta decît prin locul unde se află cîte un ofițer.

După plecarea slujitorului, Pietro rămase pe gînduri doar o clipă :

— Nu-i nimica de făcut deocamdată, zise el în sfîrșit.

Vanina simțea că se sfîrșește ; tremura sub privirile iubitului ei.

— Ce se petrece cu tine atît de neobișnuit ? îi zise el.

Apoi se gîndi la altceva și încetă s-o mai privească.

Pe la miezul zilei, ea se încumetă să-i spună :

— Încă o *vînzare* descoperită ; cred că acuma o să stai liniştit cîtva timp.

— *Foarte liniştit,* răspunse Missirilli cu un zîmbet care o înfioră.

Ea se duse într-o vizită pe care n-o putea amîna la preotul din satul San Niccolò, poate vreun spion de-al iezuiţilor. Întorcîndu-se la şapte pentru cină, găsi goală odăiţa în care se ascundea iubitul ei. Cu sufletul la gură, îl căută alergînd prin toată casa ; nu era nicăieri. Deznădăjduită, se întoarse în odăiţă ; de-abia atunci văzu un bilet ; îl citi :

Mă duc să mă predau legatului ; mă îndoiesc de izbînda cauzei noastre ; cerul ne e potrivnic. Cine ne-o fi trădat? Pesemne, nenorocitul care s-a aruncat în puţ. Deoarece viaţa mea nu poate folosi Italiei, nu vreau ca tovarăşii mei, văzînd că eu singur nu am fost arestat, să-şi poată închipui că i-aş fi trădat. Adio ; dacă mă iubeşti, gîndeşte-te să mă răzbuni. Pune mîna şi nimiceşte-l pe ticălosul care ne-a trădat, de-ar fi şi tatăl meu.

Vanina se prăbuşi pe un scaun, aproape fără cunoştinţă, pradă unei dureri sălbatice. Nu putea rosti nici o vorbă ; ochii îi erau uscaţi şi o frigeau. În sfîrşit, căzu în genunchi :

— Dumnezeule! izbucni ea, primeşte-mi jurămîntul ; da, îl voi pedepsi pe nemernicul care a trădat ; dar mai întîi trebuie să-l liberăm pe Pietro.

Peste un ceas, era în drum spre Roma. De multă vreme, tatăl ei stăruia să se înapoieze. În lipsa Vaninei, pusese la cale s-o mărite cu prinţul Livio Savelli. De-abia sosise fiică-sa, că el îi şi vorbi, cu teamă, despre acest plan. Spre marea lui mirare, ea se învoi de la primul cuvînt. Chiar în seara aceea, la contesa Vitteleschi, taică-său i-l prezentă aproa-

pe oficial pe don Livio ; Vanina stătu mult de vorbă cu el. Era tînărul cel mai elegant și avea cei mai frumoși cai ; însă, deși se vorbea despre el ca despre un om de spirit, era socotit atît de ușuratic, încît nu părea cîtuși de puțin suspect guvernului. Vanina se gîndi că, sucindu-i mai întîi capul, are să facă ușor din el un agent strașnic. Fiind nepotul monseniorului Savelli-Catanzara, guvernatorul Romei și ministru al Poliției, principesa presupunea că spionii nu vor îndrăzni să-l urmărească.

După ce se purtă cît se poate de bine cîteva zile cu simpaticul don Livio, Vanina îl înștiință că n-o să-i fie niciodată soț ; prea era neserios, zicea ea.

— Dacă n-ai fi așa copilăros, îi spuse Vanina, subalternii unchiului dumitale n-ar avea secrete față de dumneata. De pildă, ce hotărîre s-a luat în privința carbonarilor descoperiți deunăzi la Forlì ?

Peste două zile, don Livio îi povesti că toți carbonarii prinși la Forlì evadaseră. Ea își opri asupră-i ochii mari și negri, împreună cu zîmbetul amar al celui mai deplin dispreț, și nu binevoi să-i mai vorbească toată seara. A treia zi, don Livio veni să-i mărturisească, roșind, că data trecută îl păcăliseră.

— Dar, zise el, am făcut rost de o cheie de la biroul unchiului ; am văzut, printre hîrtiile găsite acolo de mine, că o *congregație* (sau comisie), compusă din cardinalii și din prelații cei mai binevăzuți, se întrunește în cea mai mare taină, ca să hotărască dacă se cuvine să-i judece pe carbonari la Ravenna sau la Roma. Cei nouă carbonari prinși la Forlì, împreună cu șeful lor, un oarecare Missirilli, care a făcut prostia să se predea, se află în momentul de față deținuți în castelul San Leo.

La cuvîntul *prostie,* Vanina îl ciupi pe prinț cu toată puterea.

— Vreau să văd eu însămi, îi zise ea, hîrtiile oficiale și să intru cu dumneata în biroul unchiului dumitale ; cred că ai citit greșit.

Auzind-o, don Livio se înfioră ; Vanina îi cerea un lucru aproape de neîndeplinit ; firea ciudată a fetei însă îl făcea s-o iubească și mai mult. Cîteva zile mai tîrziu, Vanina, îmbrăcată bărbătește, în livreaua casei Savelli, putu sta o jumătate de oră răsfoind hîrtiile cele mai secrete ale ministrului de Poliție. Ce fericire pe ea cînd descoperi raportul zilnic despre *prevenitul Pietro Missirilli !* Mîinile îi tremurau ținînd hîrtia. Recitind acest nume, era cît pe-aci să-i vină rău. Ieșind din palatul guvernatorului Romei, Vanina îi îngădui lui don Livio s-o îmbrățișeze.

— Te pricepi să te descurci, îi zise ea, din încercările la care vreau să te supun.

După o astfel de vorbă, tînărul prinț ar fi pus foc și Vaticanului ca să-i fie pe plac prințesei. În seara aceea, era bal la ambasadorul Franței ; Vanina dansă mult și aproape tot timpul cu el. Don Livio era beat de fericire ; trebuia să nu-i lase răgaz să cugete.

— Tata e cîteodată foarte ciudat, îi spuse într-o zi Vanina ; i-a dat azi afară pe doi oameni, care au venit să mi se plîngă mie. Unul mi-a cerut o slujbă la unchiul dumitale, guvernatorul Romei ; celălalt, care a fost soldat de artilerie sub francezi, ar dori vreun loc la castelul Sant'Angelo.

— Îi iau pe amîndoi în serviciul meu, spuse repede prințul.

— Ţi-am cerut eu asta? răspunse mîndră Vanina. Îţi repet întocmai rugămintea bieţilor oameni; trebuie să capete ceea ce au cerut, şi nu altceva.

Nimic mai greu. Monseniorul Catanzara nu era cîtuşi de puţin un om uşuratic şi nu admitea în casă decît oameni bine cunoscuţi de el. Ducînd o viaţă în aparenţă plină de plăceri, Vanina, chinuită de remuşcări, era tare nefericită! Încetineala cu care se desfăşurau evenimentele o ucidea. Omul de afaceri al tatălui său îi făcuse rost de bani. Să fugă oare din casa părintească şi să se ducă în Romagna, unde să încerce evadarea iubitului ei? Oricît de nechibzuită părea această idee, era gata să treacă la îndeplinirea ei, cînd întîmplarea se milostivi de dînsa.

Don Livio îi spuse:

— Cei zece carbonari din *vînzarea* Missirilli or să fie transferaţi la Roma, chiar dacă după condamnare vor fi executaţi în Romagna. Asta e ceea ce unchiul a obţinut astă-seară de la papa. Dumneata şi cu mine sîntem singurii din Roma care cunoaştem secretul. Eşti mulţumită?

— Începi să fii un bărbat, răspunse Vanina; să-mi dăruieşti portretul dumitale.

În ajunul zilei în care Missirilli trebuia să fie adus la Roma, Vanina găsi un pretext să se ducă la Città-Castellana, căci în închisoarea din acest oraş sînt găzduiţi peste noapte carbonarii ce se transferă din Romagna la Roma. Îl văzu pe Missirilli de dimineaţă, pe cînd ieşea din închisoare: era în lanţuri, singur, într-o căruţă; i se păru foarte palid, dar nicidecum descurajat. O bătrînă îi aruncă un buchet de viorele; Missirilli zîmbi mulţumindu-i.

Vanina își văzuse iubitul, toate gîndurile îi fură înviorate ; se simți iar îmbărbătată. De multă vreme obținuse avansarea abatelui Cari, preot al castelului Sant'Angelo, unde Missirilli urma a fi închis ; îl luase pe bunul preot ca duhovnic. La Roma nu înseamnă puțin lucru să fii duhovnicul unei prințese, nepoată a guvernatorului.

Procesul carbonarilor din Forlì nu ținu mult. Spre a se răzbuna de aducerea lor la Roma, pe care n-o putuse împiedica, partidul *ultra* izbuti să se compună din prelații cei mai ambițioși comisia ce urma să-i judece. Comisia fu prezidată de ministrul Poliției.

Legea împotriva carbonarilor e limpede ; cei din Forlì nu puteau avea nici o speranță ; totuși își apărară viața prin toate mijloacele posibile. Judecătorii nu numai că-i osîndiră la moarte, dar mai mulți opinară și pentru chinuri îngrozitoare, ca tăierea pumnului etc. Ministrul Poliției, care-și știa viitorul asigurat (căci nu plecai dintr-o asemenea slujbă decît pentru a primi pălăria de cardinal), n-avea nici o nevoie de pumn tăiat : ducînd papei sentința, obținu pentru toți osîndiții comutarea pedepsei cu moartea în cîțiva ani de închisoare. Doar Pietro Missirilli fu exceptat. Ministrul îl socotea pe tînăr drept un fanatic primejdios, și de altminteri fusese condamnat la moarte și ca vinovat de uciderea celor doi carabinieri despre care am vorbit. Vanina știu despre sentință și comutare la cîteva clipe după înapoierea ministrului de la papă.

A doua zi, monseniorul Catanzara se întoarse la palat către miezul nopții și nu-și găsi acolo valetul ; ministrul, mirat, sună de mai multe ori ; în cele din urmă se ivi un servitor bătrîn, un nătărău ; ministrul, pierzîndu-și răbdarea, se hotărî să se dez-

brace singur. Încuie ușa cu cheia ; era foarte cald : își scoase haina și, ghemuind-o, o aruncă pe un scaun. Haina, zvîrlită cu prea multă putere, trecu pe deasupra scaunului și se izbi de perdeaua de muselină de la fereastră, care lăsă să se vadă forma unui om. Ministrul se repezi la pat și apucă un pistol. Pe cînd se întorcea spre fereastră, un bărbat foarte tînăr, îmbrăcat în livreaua casei monseniorului, se apropie de el cu pistolul în mînă. Văzînd aceasta, ministrul își duse pistolul la ochi ; era gata să tragă. Tînărul îi spuse rîzînd :

— Cum, monseniore, n-o mai cunoști pe Vanina Vanini ?

— Ce înseamnă gluma asta de prost-gust ? întrebă ministrul mînios.

— Stai să judecăm rece, zise fata. Mai întîi de toate, pistolul dumitale nu e încărcat.

Ministrul, mirat, se asigură că așa era ; după care scoase din buzunarul vestei un pumnal. [1]

Vanina îi zise cu un fermecător ton de poruncă :

— Să luăm loc, monseniore.

Și se așeză liniștită pe o canapea.

— Măcar ești singură ? întrebă ministrul.

— Absolut singură, ți-o jur ! exclamă Vanina.

Ceea ce ministrul avu grijă să verifice : dădu roată camerei și se uită peste tot, după care se așeză pe un scaun la trei pași de Vanina.

---

[1] Un prelat roman ar fi desigur incapabil să comande cu vitejie un corp de armată, cum i s-a întîmplat în mai multe rînduri unui general de divizie care era ministru de Poliție la Paris, cu prilejul tentativei de conspirație a lui Malet ; însă niciodată nu s-ar lăsa arestat cu una, cu două, la el acasă. S-ar teme prea tare de glumele colegilor săi. Un roman care se știe urît nu umblă decît bine înarmat. N-am socotit necesar să justificăm cîteva alte mici deosebiri între felul de a fi și a vorbi la Paris și cel de la Roma. Departe de a micșora aceste deosebiri, am socotit de datoria noastră de a le scrie cu îndrăzneală. Romanii pe care-i zugrăvim n-au cinstea de a fi francezi (n.a.).

— Ce interes aş avea, zise principesa blînd şi domol, de a atenta la viaţa unui om moderat, care, foarte probabil, ar fi înlocuit cu cine ştie ce om slab, cu mintea fierbinte, în stare de a se pierde pe sine şi pe alţii?

— Ce doreşti prin urmare, domnişoară? făcu ministrul înciudat. Scena asta nu-mi place şi n-are rost să mai dureze.

— Ceea ce voi mai spune, reluă Vanina de sus, încetînd deodată de a mai avea un aer fermecător, vă priveşte mai mult pe dumneavoastră decît pe mine. Se doreşte ca Missirilli, carbonarul, să scape cu viaţă: dacă e executat, nu-i veţi supravieţui nici o săptămînă. Eu n-am nici un interes în toate astea; nebunia de care vă plîngeţi am făcut-o întîi ca să petrec, şi apoi ca s-o ajut pe una din prietenele mele. Am urmărit, făcu mai departe Vanina, purtîndu-se iar ca în lumea bună, am urmărit să-i fac un serviciu unui om deştept, care-mi va fi în curînd unchi, şi e sortit, pe cît se pare, să ducă foarte departe faima familiei sale.

Ministrul încetă de a mai face pe supăratul: frumuseţea Vaninei îşi avea şi ea partea în această schimbare rapidă. Era cunoscută la Roma slăbiciunea monseniorului Catanzara pentru femeile frumoase şi, cu deghizarea ei în fecior al casei Savelli, cu ciorapii de mătase bine traşi, cu vesta roşie, cu micul frac albastru ca cerul, cu galoane de argint şi cu pistolul în mînă, Vanina era încîntătoare.

— Viitoare nepoată, îi zise ministrul aproape rîzînd, faci în clipa de faţă o mare nebunie, şi n-o să fie cea din urmă.

— Sper că o persoană înţeleaptă ca dumneata, răspunse Vanina, o să păstreze secretul, mai ales faţă de don Livio, şi, ca să-ţi vină mai uşor, dragă

unchiule, dacă îmi acorzi viața protejatului prietenei mele, îți dau o sărutare.

Tot ducînd conversația pe tonul acela pe jumătate glumeț, cu care doamnele romane știu trata cele mai importante treburi, Vanina ajunse să dea întrevederii începute cu pistolul în mînă aerul unei vizite făcute de tînăra prințesă Savelli unchiului ei, guvernatorul Romei.

Curînd monseniorul Catanzara, deși alunga plin de trufie ideea că se lasă stăpînit de teamă, ajunse să-i povestească nepoatei sale toate greutățile pe care le va întîmpina ca să-i salveze viața lui Missirilli. Vorbind, ministrul se plimba prin încăpere cu Vanina; deodată luă o carafă cu limonadă de pe sobă și-și umplu din ea un pahar de cristal. Cînd să-l ducă la gură, Vanina apucă paharul și, după ce-l ținu cîtva timp în mînă, îl lăsă să cadă în grădină ca din nebăgare de seamă. O clipă după aceea, ministrul luă o pastilă de ciocolată dintr-o cutie, Vanina i-o apucă și pe aceasta și-i spuse rîzînd:

— Ia seama, totul e otrăvit aci în casă; au vrut să te omoare. Eu am obținut grațierea viitorului meu unchi, ca să nu intru în familia Savelli chiar cu mîinile goale.

Monseniorul Catanzara, foarte mirat, îi mulțumi nepoatei sale, și îi dădu multe speranțe în ce privește viața lui Missirilli.

— Tîrgul s-a făcut! exclamă Vanina, și iată dovada: îți dau răsplata, zise ea îmbrățișîndu-l.

Ministrul își luă răsplata.

— Trebuie să știi, dragă Vanina, adăugă el, că nu-mi place sîngele. De altfel, sînt încă tînăr, deși poate că-ți par tare bătrîn, și s-ar putea să mai trăiesc într-o vreme cînd sîngele vărsat azi ar costa scump.

Bătea ora două cînd monseniorul Catanzara o însoţi pe Vanina pînă la portiţa grădinii.

Peste două zile, cînd ministrul se înfăţişă papei, destul de încurcat de demersul ce-l avea de făcut, sanctitatea-sa îi spuse :

— Mai întîi de toate, vreau să te rog ceva. Unul din carbonarii de la Forlì a rămas osîndit la moarte ; gîndul ăsta nu mă lasă să dorm : trebuie să-l salvăm şi pe omul acela.

Ministrul, văzînd că papa luase hotărîrea, făcu tot felul de obiecţii şi, pînă la urmă, scrise un decret sau *motu proprio*, pe care papa, împotriva obiceiului, îl semnă.

Vanina se gîndise că poate va obţine graţierea iubitului său, dar şi că s-ar încerca otrăvirea lui. Încă din ajun, Missirilli primise de la abatele Cari, duhovnicul său, cîteva pacheţele cu pesmeţi, cu îndemnul de a nu se atinge de mîncarea dată de stat.

Vanina, aflînd apoi că toţi carbonarii de la Forlì urmau să fie transferaţi la castelul San Leo, voi să încerce a-l vedea pe Missirilli la trecerea lui prin Città-Castellana ; ea sosi în acest oraş cu douăzeci şi patru de ore înaintea deţinuţilor ; îl găsi pe abatele Cari, ce venise de cîteva zile. Se înţelesese cu temnicerul ca Missirilli să poată asculta slujba, la miezul nopţii, în capela închisorii. Merseră şi mai departe : dacă Missirilli primea să i se lege mîinile şi picioarele cu un lanţ, temnicerul ar sta lîngă uşa capelei, în aşa fel încît să-l vadă pe deţinut, de care era răspunzător, dar să nu poată auzi ce ar spune.

Răsări în sfîrşit şi ziua care trebuia să hotărască soarta Vaninei. Încă de dimineaţă, ea se închise în capela închisorii. Cine ar putea reda gîndurile ce o zbuciumară toată ziua aceea nesfîrşită ? O iubea

Missirilli într-atît încît s-o ierte? Ea îi denunțase *vînzarea*, dar îi salvase viața. Cînd rațiunea învingea în sufletul acela chinuit, Vanina spera că Missirilli o să fie gata să plece din Italia împreună cu ea: greșise, e drept, dar din prea multă iubire. Cînd bătu de patru, ea auzi din depărtare, pe caldarîm, pasul cailor carabinierilor. Fiecare din pașii aceștia răsunau parcă în inima ei. Peste puțin, deosebi și uruitul căruțelor care îi transportau pe deținuți. Se opriră în mica piață din fața închisorii; îi văzu pe doi carabinieri ridicîndu-l pe Missirilli, care era singur într-o căruță și atît de împovărat de lanțuri, că nu se putea mișca. „Măcar trăiește, își zise ea, cu lacrimi în ochi, nu l-au otrăvit!" Seara îi fu apăsătoare; doar candela de la altar, agățată la o mare înălțime, și pentru care temnicerul economisea untdelemnul, lumina capela întunecoasă. Ochii Vaninei rătăceau peste mormintele cîtorva mari seniori din evul mediu, morți în închisoarea alăturată. Statuile lor aveau o înfățișare cumplită.

Toate zgomotele încetaseră de mult; Vanina era adîncită în gînduri negre. Puțin după ce bătu miezul nopții, i se păru că aude un fîșîit ca zborul unui liliac. Voi să facă un pas și căzu aproape leșinată pe parmaclîcul altarului. În aceeași clipă, două arătări se iviră lîngă ea, fără să le fi auzit venind. Erau temnicerul și cu Missirilli, atît de strîns în lanțuri de parcă era înfășat. Temnicerul aprinse un felinar pe care îl prinse de parmaclîcul altarului, lîngă Vanina, în așa fel încît să-l vadă bine pe deținut. Apoi se retrase în fund, lîngă ușă. De-abia se depărtă temnicerul, că Vanina se și aruncă de gîtul lui Missirilli. Strîngîndu-l în brațe, ea nu simți decît fiarele reci și ascuțite. „Cine i-a pus lanțu-

rile?" gîndi ea. Nu simţi nici o plăcere îmbrăţişîndu-şi iubitul. Durerea aceasta fu urmată de o alta şi mai grea; o clipă îşi închipui că Missirilli îi cunoştea crima, într-atîta o primise de rece.

— Scumpă prietenă, îi zise el în cele din urmă, îmi pare rău că te-ai îndrăgostit de mine. Oricît aş căuta, nu găsesc ce merite atît de mari ai văzut la mine. Să ne întoarcem, crede-mă, la sentimente mai creştineşti, să uităm de închipuirile care ne-au amăgit cîndva; nu pot fi al tău. Stăruitorul nenoroc ce mi-a însoţit acţiunile se trage poate de la starea de păcat mortal în care m-am aflat mereu. Chiar dacă n-aş asculta decît de sfaturile prudenţei omeneşti, de ce n-am fost arestat şi eu o dată cu prietenii mei, în noaptea fatală de la Forlì? De ce, în clipa primejdiei, nu mă aflam la postul meu? De ce lipsa mea a încuviinţat bănuielile cele mai crude? Pentru că aveam altă pasiune decît aceea a eliberării Italiei.

Vanina nu-şi mai revenea din uimirea ce i-o pricinuise schimbarea lui Missirilli. Fără să fi slăbit prea tare, părea acuma de treizeci de ani. Principesa puse schimbarea pe seama chinurilor îndurate în închisoare; o podidiră lacrimile.

— Vai! îi zise ea, temnicerii făgăduiseră să se poarte bine cu tine.

Adevărul este că, la apropierea morţii, toate principiile religioase ce se puteau împăca cu pasiunea pentru eliberarea Italiei se treziseră iar în inima tînărului carbonaro. Încetul cu încetul, Vanina înţelese că uimitoarea schimbare pe care o constata la iubitul ei era numai de ordin moral, şi nicidecum o urmare a relelor tratamente fizice. Durerea ei, ce i se păruse ajunsă la culme, spori şi mai mult.

Missirilli tăcea ; pe Vanina păreau s-o înece hohotele de plîns. Înduioșat pînă și el oarecum, adăugă :

— Dacă aș ține la ceva pe lumea asta, la tine aș ține, Vanina ; dar, slavă Domnului ! Nu mai am decît o singură țintă în viață : să mor fie în închisoare, fie încercînd a reda Italiei libertatea. Se lăsă iar tăcere ; era vădit că Vanina nu putea vorbi ; zadarnic se străduia. Missirilli mai zise : Datoria e ceva dureros, draga mea ; dar dacă într-o oarecare măsură nu ne-ar veni greu s-o îndeplinim, unde ar mai fi eroismul ? Dă-mi cuvîntul că n-o să mai cauți să mă vezi. Pe cît îi îngăduia strînsoarea lanțului, își mișcă puțin mîna și îi întinse Vaninei degetele. Dacă primești un sfat de la un om care ți-a fost drag, mărită-te frumușel cu omul ales ce ți l-a hărăzit tatăl tău. Nu-i mărturisi nimic care să-l îndurereze ; însă, pe de altă parte, nu căuta vreodată să mă mai vezi ; să fim de azi încolo străini unul pentru altul. Ai dăruit o sumă foarte mare pentru ajutorarea patriei ; dacă va fi vreodată eliberată de tirani, suma îți va fi în întregime plătită în bunuri naționale.

Vanina era înmărmurită. Vorbindu-i, ochiul lui Pietro nu lucise decît atunci cînd rostise cuvîntul *patrie*.

În sfîrșit, trufia îi veni în ajutor tinerei prințese, care se înarmase cu diamante și cu niște pile mici. Fără să-i răspundă lui Missirilli, i le dărui.

— Le primesc din datorie, îi zise el, căci trebuie să încerc a evada ; dar n-am să te mai văd niciodată, o jur în fața noilor tale binefaceri. Adio, Vanina ; făgăduiește-mi că n-ai să-mi scrii și nici n-ai să încerci să mă mai vezi ; lasă-mă numai patriei, pentru tine am murit : adio.

— Nu, reluă Vanina mînioasă, vreau să afli ceea ce am făcut împinsă de dragostea ce ți-o purtam. Atunci ea îi povesti cît se zbătuse, de cînd Missirilli plecase din castelul San Niccolò, ca să se predea legatului. Cînd sfîrși de povestit acestea, zise: Și asta-i încă nimic: am făcut mai mult, din dragoste pentru tine.

Și îi povesti trădarea ei.

— A! fiară, răcni Pietro furios, aruncîndu-se asupră-i și încercînd s-o răpună cu lanțurile.

Și poate ar fi izbutit dacă n-ar fi sărit temnicerul încă de la primele strigăte. Îl apucă în brațe pe Missirilli.

— Uite, fiară, nu vreau să-ți datorez nimic, îi zise Missirilli Vaninei și, pe cît îi îngăduiau lanțurile îi aruncă pilele și diamantele, apoi se depărtă grăbit.

Vanina rămase încremenită. S-a înapoiat la Roma; iar ziarele anunță că s-a căsătorit de curînd cu prințul don Livio Savelli.

I

Melodrama ni i-a înfățișat în atîtea rînduri pe bandiții italieni din veacul al XVI-lea și atîția oameni au vorbit despre ei fără să-i cunoască, încît ne-am făcut pe seama lor părerile cele mai greșite. În general, se poate spune că acești *haiduci* reprezintă *opoziția* împotriva cruntelor cîrmuiri care au înlocuit, în Italia, republicile din evul mediu.

Noul tiran era, de obicei, cetățeanul cel mai bogat din republica apusă și, spre a cîștiga de partea sa poporul de jos, împodobea orașul cu biserici strălucite și cu tablouri minunate. Așa au fost Polentinii din Ravenna, Manfrezii din Faenza, Riarii din Imola, Canii din Verona, Bentivoglii din Bologna, Viscontii din Milano și, în sfîrșit, cei mai puțin războinici, dar și cei mai fățarnici dintre toți, Medicii din Florența. Dintre istoricii acestor stătulețe, nici unul n-a îndrăznit să povestească întemnițările și asasinatele nenumărate, ordonate de teama ce-i stăpînea pe micii tirani ; deoarece acești gravi istorici erau plătiți de ei. Dacă țineți seama că fiecare din tiranii aceștia îl cunoștea personal pe fiecare republican de care se știa urît de moarte (marele duce al Toscanei, Cosma spre pildă, îl cu-

noştea pe Strozzi), că mulţi din aceşti tirani au şi pierit asasinaţi, veţi înţelege urile adînci, temerile veşnice care le dădură atîta spirit şi curaj italienilor din secolul al XVI-lea şi atîta geniu artiştilor de acolo. Veţi vedea cum pasiunile puternice au împiedicat naşterea acelei prejudecăţi destul de ridicole numite de oamenii de pe vremea doamnei de Sévigné *onoare* şi care constă mai ales în a-ţi jertfi viaţa în slujba stăpînului al cărui supus te-ai născut, cît şi spre a fi pe placul doamnelor. În secolul al XVI-lea, activitatea unui bărbat precum şi adevăratele lui calităţi puteau să se arate în Franţa şi să cîştige admiraţia numai prin vitejia dovedită pe cîmpul de luptă sau în dueluri ; şi, cum femeilor le place vitejia şi mai ales îndrăzneala, ele au ajuns a fi judecătorii supremi ai meritelor unui bărbat. Atunci se născu *spiritul de galanterie,* care pregăti dispariţia treptată a tuturor pasiunilor, pînă chiar şi a iubirii, spre folosul crudului tiran căruia ne supunem cu toţii : vanitatea. Regii ocrotiră vanitatea, şi pe bună dreptate : aşa începu domnia decoraţiilor.

În Italia, un bărbat se făcea cunoscut prin *toate soiurile* de merite, prin loviturile de spadă ca şi prin descoperirile de manuscrise vechi (vedeţi cazul lui Petrarca, idolul vremii sale) ; iar o femeie din secolul al XVI-lea ţinea la un bărbat savant în greceşte tot atîta, ba chiar mai mult, ca la un bărbat vestit prin vitejia-i militară. Atunci se văzură adevăratele pasiuni şi nu numai obişnuinţa de a fi galant. Iată marea deosebire dintre Italia şi Franţa, iată de ce Italia a dat naştere unui Rafael, unui Giorgione, unui Tiţian, unui Correggio, pe cînd Franţa producea pe toţi bravii căpitani de oaste din veacul al XVI-lea, atît de necunoscuţi astăzi, şi

care au ucis fiecare un atît de mare număr de dușmani.

Cer iertare pentru aceste crude adevăruri. Oricum ar fi, răzbunările fioroase și *necesare* ale micilor tirani italieni din evul mediu le cîștigară banditilor inima poporului. Lumea îi ura pe banditi cînd furau cai, grîu, bani, într-un cuvînt, tot ce le trebuia ca să trăiască; însă, în realitate, inima poporului era cu ei; iar fetele din sat îl preferau tuturor celorlalți pe flăcăul care, măcar o dată în viață, fusese silit *d'andar alla machia,* adică de a lua calea codrului și de a căuta adăpost la bandiți în urma vreunei fapte prea nesăbuite.

Chiar și în zilele noastre, toată lumea se teme desigur de vreo întîlnire cu bandiții; însă, cînd sînt pedepsiți, oricui i se face milă de ei. Pricina este că poporul de jos, ager, gata de a lua în rîs și de a rîde de toate scrierile publicate sub nasul cenzurii stăpînilor săi, își face carte de căpătîi din poeziile care povestesc cu foc viața banditilor mai renumiți. Tot ce-i vitejesc în poveștile acestea încîntă struna artistică a *claselor de jos,* care, de altminteri, sînt atît de sătule de laudele oficiale ce li se aduc unor anumiți oameni, încît tot ce nu-i oficial în acest gen le merge de-a dreptul la inimă. Trebuie să se știe că poporul de rînd suferă, în Italia, de pe urma unor lucruri pe care călătorul nu le-ar observa nici de-ar trăi zece ani acolo în țară. Spre pildă, acum cincisprezece ani, mai înainte ca înțelepciunea cîrmuirilor să-i fi desființat pe bandiți[1], nu rareori

---

[1] Gasparone, ultimul bandit, a dus tratative în 1826 cu guvernul; acum se află închis în citadela din Civitta-Vecchia cu treizeci și doi din oamenii lui. Lipsa de apă de pe culmile Apeninilor, unde se refugiase, l-a silit să cadă la învoială. E un om isteț, cu o înfățișare foarte plăcută (n. a.).

unele din isprăvile lor veneau să pedepsească nedreptățile *guvernatorilor* din orașele mici. Acești guvernatori, magistrați absoluți a căror leafă nu trece de douăzeci de scuzi pe lună, sînt firește la ordinele familiei celei mai însemnate din ținut; prin acest mijloc foarte simplu, ea îi împilă pe cei care îi sînt dușmani. Dacă bandiții nu izbuteau întotdeauna să-i pedepsească pe acești mici guvernatori-tirani, măcar își băteau joc de ei și îi înfruntau, ceea ce nu-i puțin lucru în ochii unui popor atît de isteț. Un sonet satiric îl mîngîie de toate relele, și nu uită niciodată o jignire. Iată încă o deosebire esențială între italian și francez.

În secolul al XVI-lea, deseori, cînd guvernatorul vreunui tîrg condamna pe un biet locuitor ce-și atrăsese ura familiei preponderente, bandiții atacau închisoarea, încercînd să-l elibereze pe năpăstuit. De partea ei, familia cea puternică, neîncrezîndu-se îndeajuns în cei opt sau zece ostași ai cîrmuirii care aveau în seamă paza închisorii, strîngea pe cheltuiala ei o trupă de soldați temporari. Aceștia, cărora li se zicea *bravi,* își aveau tabăra prin împrejurimile pușcăriei și se obligau a însoți ei la locul de execuție pe nenorocitul a cărui moarte fusese cumpărată cu bani. Dacă familia cea puternică număra și vreun tînăr printre membrii săi, acesta trecea în fruntea ostașilor improvizați.

Stadiul acesta de civilizație îndurerează morala, nu tăgăduiesc; în vremea noastră, avem duelul, plictisul, iar judecătorii nu sînt de vînzare; dar aceste obiceiuri ale veacului al XVI-lea erau nespus de prielnice pentru a da naștere unor oameni vrednici de numele acesta.

Mulți istorici, lăudați pînă în zilele noastre de către literatura tipicară a academiilor, au încercat

să ascundă această stare de lucruri care, către 1550, a călit atîtea mari caractere. La vremea lor, minciunile acestea prudente au fost răsplătite cu toate onorurile de care puteau dispune Medicii din Florența, Estii din Ferrara, viceregii din Napoli etc. Un sărman istoric, cu numele de Gianone, a vrut să ridice un colț de văl ; însă cum n-a îndrăznit să spună decît o mică parte de adevăr, ba încă întrebuințînd și niște expresii îndoielnice și obscure, a rămas foarte plicticos, ceea ce nu l-a împiedicat de a sfîrși în închisoare la vîrsta de optzeci și doi de ani, în ziua de 7 martie 1758.

Primul lucru ce-l ai de făcut, cînd vrei să cunoști istoria Italiei, este deci de a nu-i citi pe autorii îndeobște aprobați ; nicăieri nu s-a cunoscut mai bine prețul unei minciuni și nicăieri nu a fost mai bine plătită.[1]

Chiar cele dintîi istorii scrise în Italia, după marea epocă de barbarie din secolul al IX-lea, îi pomenesc pe acești bandiți și vorbesc despre ei de parcă ar fi existat de cînd lumea (a se vedea culegerea lui Muratori[2]). Cînd, din nefericire pentru liniștea publică, pentru dreptate și pentru o bună cîrmuire, dar din fericire pentru arte, republicile din evul mediu fură oprimate, republicanii cei mai energici, aceia care țineau la libertate mai mult decît majoritatea concetățenilor lor, se refugiară în codri. În mod firesc, poporul, sîcîit de Baglioni, de Molatesti, de Bentivogli, de Medici

---

[1] Paolo Giove, episcop de Como, Aretinul, și numeroși alții, mai puțin amuzanți și pe care plictiseala ce-o răspîndesc i-a salvat de infamie, Robertson, Roscoe sînt plini de minciuni. Guicciardini s-a vîndut lui Cosma I, care și-a bătut joc de el. În vremea noastră, Coletta și Pignotti, au spus adevărul, ultimul cu veșnica teamă de a nu fi destituit, deși n-a lăsat să fie tipărit decît după moarte (n. a.).

[2] Savant arheolog italian (1672—1750) (n. r.).

etc., îi iubea şi îi respecta pe duşmanii acestora. Cruzimile micilor tirani care urmară primilor uzurpatori (spre pildă, cruzimile lui Cosma I, primul mare-duce al Florenţei, care punea să se asasineze republicanii refugiaţi pînă şi în Veneţia, pînă şi la Paris) le atraseră partizani bandiţilor. Ca să nu pomenim decît de vremurile apropiate de acelea în care a trăit eroina noastră, către anul 1550, Alfonso Piccolomini, duce de Monte Mariano, şi Marco Sciarra au comandat cu succes bande înarmate care, prin regiunea Albano, i-au înfruntat pe soldaţii papei, pe atuncea foarte viteji. Ţinutul în care acţionau aceste căpetenii faimoase pe care poporul le admiră şi azi se întindea de la Pad şi mlaştinile Ravennei pînă la codrii care pe atunci acopereau Vezuviul. Pădurea Faggiolei, căreia i se dusese faima datorită isprăvilor lor, aflată la cinci leghe de Roma, pe drumul spre Napoli, era cartierul general al lui Sciarra ; sub pontificatul lui Grigore al XIII-lea, acesta întrunea uneori cîteva mii de soldaţi.

Povestirea amănunţită a vieţii acestui vestit bandit ar fi de necrezut pentru generaţiile de azi, în sensul că niciodată nu s-ar putea înţelege pricinile actelor sale. Nu a fost învins decît în 1592. Cînd văzu că treburile i s-au înfundat, se tocmi cu Republica Veneţiei şi trecu în slujba ei împreună cu soldaţii cei mai devotaţi, sau cei mai vinovaţi, cum doriţi să le ziceţi. La plîngerea guvernului roman, Veneţia, care semnase un tratat cu Sciarra, puse să-l ucidă, iar pe vitejii lui ostaşi îi trimise împotriva turcilor să apere insula Candia. Dar înţelepciunea veneţiană ştia prea bine că o ciumă ucigătoare bîntuia Candia şi, în cîteva zile, din cei cinci

sute de soldați aduși de Sciarra în slujba Republicii nu mai rămaseră decît șaizeci și șapte.

Pădurea Faggiolei, ai cărei copaci uriași acoperă un fost vulcan, fu ultimul teatru al isprăvilor lui Marco Sciarra. Toți călătorii vă vor spune că e locul cel mai măreț din minunata cîmpie a Romei, al cărei aspect sumbru pare făcut anume pentru o tragedie. Cu frunzișu-i negru încunună culmile muntelui Albano.

Acest munte superb îl datorăm unei erupții vulcanice, petrecute cu multe secole înainte de întemeierea Romei. El a țîșnit în mijlocul vastei cîmpii ce se întindea pe vremuri între Apenini și mare, la o epocă anterioară oricărei istorii. Muntele Cavi, care se înalță înconjurat de umbra deasă a Faggiolei, îi este punctul culminant ; îl vezi de pretutindeni, de la Terracina ca și de la Ostia, de la Roma ca și de la Tivoli, iar muntele Albano, acum acoperit de palate, este acela care, către sud, închide orizontul Romei prea bine cunoscut de călători. O mănăstire de călugări capucini a luat, pe vîrful muntelui Cavi, locul templului lui Jupiter Feretrianul, unde popoarele latine veneau să aducă jertfe în comun și să strîngă legăturile unui fel de federații religioase. Pe sub umbra castanilor străvechi, călătorul ajunge în cîteva ore la blocurile enorme ale ruinelor templului lui Jupiter ; dar în umbra aceea întunecoasă, atît de plăcută chiar și azi în clima de pe acolo, călătorul se uită îngrijorat spre fundul codrului : îi e teamă de bandiți. Cînd ajungi pe vîrful muntelui Cavi, aprinzi focul printre ruinele templului ca să-ți faci de mîncare. Din locul acela, care domină toată cîmpia Romei, se zărește, înspre apus, marea ce ți se pare la doi pași, deși se află la trei-patru leghe ; se văd pînă și cele mai

mici bărci ; cu o lunetă slabă de tot, poţi număra oamenii care vin la Napoli cu corabia. Din toate părţile, privirile se aştern pe o cîmpie minunată mărginită înspre răsărit de Apenini, mai sus de Palestrina, şi înspre nord de Sfîntul Petru şi celelalte mari edificii din Roma. Muntele Cavi nefiind prea înalt, ochiul poate deosebi cele mai mici amănunte ale acestui ţinut măreţ care s-ar putea lipsi de amintiri istorice, şi totuşi orice pîlc de copaci, orice bucată de zid ruinat, întîlnit în cîmpie sau pe coastele muntelui, aduce aminte de vremea bătăliilor faimoase prin patriotismul şi vitejia de care povesteşte Tit-Liviu.

Chiar şi în vremea noastră poţi merge, ca să ajungi la blocurile enorme rămase din templul lui Jupiter Feretrianul, şi care slujesc de gard grădinii călugărilor capucini, pe *calea triumfală* străbătută odinioară de primii regi ai Romei. E aşternută cu piatră tăiată foarte regulat, iar prin inima pădurii Faggiolei întîlneşti porţiuni întregi din această şosea.

Pe marginea craterului stins, care, plin acuma de apă limpede, s-a transformat în frumosul lac Albano cu un perimetru de cinci-şase mile, şi atît de adînc înfipt în stînca de lavă, era aşezată Alba, mama Romei, nimicită de politica romană încă de pe vremea celor dintîi regi. Totuşi ruinele ei se păstrează încă. Cîteva secole mai tîrziu, la un sfert de leghe de Alba, pe povîrnişul muntelui dinspre mare, s-a ridicat Albano, oraş modern, care e despărţit de lac printr-o perdea de stînci ascunzînd oraşului lacul, şi lacului oraşul. Cînd te uiţi la el din cîmpie, clădirile-i albe se desprind din verdeaţa deasă şi neagră a pădurii, scumpă bandiţilor, şi în atîtea

rînduri vestită, care încunună de toate părţile muntele vulcanic.

Albano, avînd astăzi vreo cinci-şase mii de locuitori, nu avea nici trei mii în 1540, pe cînd înflorea în primele rînduri ale nobilimii puternicul neam al Campirealilor, ale căror nenorociri vi le vom povesti.

Traduc această istorie din două manuscrise voluminoase, unul roman, iar celălalt din Florenţa. Primejdia e mare pentru mine, căci am cutezat a reproduce stilul lor, care e aproape acela al vechilor noastre legende. Stilul, fin şi măsurat, al epocii noastre ar fi fost, pare-mi-se, prea nepotrivit cu faptele povestite şi mai ales cu reflecţiile autorilor. Aceştia scriau cam pe la anul 1598. Cer cititorului indulgenţă şi pentru ei şi pentru mine.

II

„După ce am scris atîtea istorii tragice, zice autorul manuscrisului florentin, am să închei cu aceea care mi-a venit cel mai greu din toate s-o povestesc. Voi vorbi despre vestita stareţă a mănăstirii vizitandinelor [1] din Castro, Elena dei Campireali, ale cărei proces şi moarte dădură atîta de vorbit înaltei societăţi din Roma şi din Italia. Încă de prin 1555, banditii stăpîneau prin împrejurimile Romei, iar magistraţii erau vînduţi familiilor puternice. În anul 1572, care fu acela al procesului, Grigore al XIII-lea, Buoncompagni, se urcă pe tronul Sfîntului Petru. Acest sfînt pontif întrunea toate virtuţile apostolice ; dar a putut fi învinuit de oarecare slă-

[1] Ordin de călugăriţe catolice (n. r.).

biciune a cîrmuirii sale civile : nu s-a priceput nici să aleagă judecători cinstiţi, nici să-i domolească pe bandiţi ; crimele îi îndurerau sufletul, dar nu ştia să le pedepsească. I se părea că, osîndind la moarte, lua asupră-şi o cumplită răspundere. Rezultatul acestui fel de a vedea lucrurile a fost că drumurile care duceau spre Oraşul Etern mişunau de bandiţi. Ca să călătoreşti oarecum fără de grijă trebuia să fii prieten cu bandiţii. Pădurea Faggiolei, care tăia la Albano calea spre Napoli, era de multă vreme cartierul general al unui guvern potrivnic celui al sanctităţii-sale, şi în mai multe rînduri Roma a fost silită să cadă la tocmeală, ca de la putere la putere, cu Marco Sciarra, unul din regii codrului. Puterea acestor bandiţi se sprijinea pe iubirea ce le-o purtau ţăranii din împrejurimi.

În plăcutul oraş Albano, învecinat cu cartierul general al bandiţilor, se născu în 1542 Elena dei Campireali. Tatăl său trecea drept cel mai bogat patrician din ţinut şi, în această calitate, se căsătorise cu Vittoria Carafa, care stăpînea mari moşii în regatul Napolelui. Aş putea numi cîţiva bătrîni care mai trăiesc încă şi care le-au cunoscut bine pe Vittoria Carafa şi pe fiica sa. Vittoria a fost o pildă de cuminţenie şi deşteptăciune ; însă, cu tot geniul ei, n-a fost în stare să preîntîmpine nimicirea familiei sale. Lucru ciudat ! nenorocirile cumplite care vor alcătui jalnicul subiect al povestirii mele nu pot să-i fie puse în seamă, pare-mi-se, nici unuia în parte din actorii pe care îi voi înfăţişa cititorului : văd nişte nenorociţi, dar, ca să vorbim drept, nu găsesc nici un vinovat. Nemaipomenita frumuseţe precum şi bunătatea sufletului tinerei Elena erau două mari primejdii pentru ea şi constituie îndreptăţirea lui Giulio Branciforte, iubitul ei,

după cum lipsa deplină de duh a monseniorului Cittadini, episcop de Castro, îl poate și pe dînsul scuza pînă la un punct. Acesta își datora înaintarea grabnică în scara onorurilor bisericești purtării vrednice, și mai ales înfățișării nobile, precum și chipului său, de o frumusețe a trăsăturilor rar întîlnită. Am găsit mărturii care arată că nu-l puteai vedea și să nu-l iubești.

Întrucît nu urmăresc să lingușesc pe nimeni, nu voi ascunde că un călugăr sfînt de la mănăstirea de pe Monte Cavi, care fusese deseori surprins în chilia lui înălțat la cîteva palme deasupra pămîntului, ca Sfîntul Pavel, fără ca altceva decît harul ceresc să-l fi ținut în asemenea neobișnuită stare [1], îi prezisese seniorului dei Campireali că neamul i se va stinge o dată cu el și că nu va avea decît doi copii ce vor pieri amîndoi de moarte cruntă. Din pricina acestei preziceri nu găsi să ia în căsătorie pe nimeni din acel ținut și se duse să-și încerce norocul la Napoli, unde avu fericirea de a dobîndi mari bunuri, precum și o soție în stare, prin geniul ei, să-i schimbe ursita, dacă un asemenea lucru ar fi totuși cu putință. Seniorul dei Campireali era socotit un om foarte cumsecade, care făcea mult bine; dar, cum era lipsit de inteligență, a trebuit să se retragă pe încetul din Roma și sfîrși prin a-și petrece mai tot anul în palatul său din Albano. Se îndeletnicea cu îngrijirea moșiilor sale, aflate în cîmpia cea bogată ce se întinde între oraș și mare.

---

[1] Și astăzi încă, această neobișnuită stare e socotită de poporul din cîmpia Romei drept un semn neîndoielnic de sfințenie. Pe la 1826, un călugăr din Albano a fost zărit de mai multe ori ridicat de la pămînt de harul dumnezeiesc. I s-a atribuit numeroase minuni; lumea alerga la el de la douăzeci de leghe ca să-i primească binecuvîntarea; femei din clasele cele mai de sus ale societății îl văzuseră stînd în chilie la trei palme de la pămînt. A dispărut dintr-o dată, fără urmă (n. a.).

Ascultînd de sfaturile soţiei sale, le-a dat cea mai strălucită educaţie fiului său Fabio, tînăr foarte mîndru de numele ce-l purta, şi fiicei sale Elena, care a fost o minune de frumuseţe, după cum se poate încă vedea din portretul aflat în colecţia Farnese. De cînd am început să-i scriu povestea, m-am dus la palatul Farnese ca să privesc înveli-şul muritor hărăzit de cer acestei femei a cărei soartă jalnică a făcut atîta vîlvă pe vremea ei şi mai stăruie încă în amintirea oamenilor. Forma capului este un oval prelungit, fruntea foarte mare, iar părul blond-închis. Aerul feţei este mai degrabă vesel; ochii sînt mari şi foarte adînci, iar sprîncenele castanii alcătuiesc un arc parcă tras cu pensula. Buzele sînt foarte subţiri, iar forma gurii pare desenată de faimosul pictor Correggio. Privită printre celelate portrete ce o înconjură în galeria Farnese, are aerul unei regine şi rareori se întîmplă ca aerul vesel să se îmbine cu maiestatea.

După ce petrecu opt ani de zile în mănăstirea vizitandinelor din oraşul Castro, acuma dărîmată, în care erau trimise pe atunci fiicele celor mai mulţi dintre principii romani, Elena se întoarse acasă, însă nu plecă din mănăstire pînă nu lăsă în dar un splendid potir la altarul cel mare al bisericii. De-abia înapoiată la Albano, tatăl ei îl aduse de la Roma, plătindu-l împărăteşte, pe vestitul poet Cechino, pe vremea aceea foarte în vîrstă; acesta împodobi memoria Elenei cu cele mai frumoase versuri ale divinului Virgiliu şi ale lui Petrarca, Ariosto şi Dante, faimoşii săi ucenici."

Aici traducătorul este silit să sară o lungă disertaţie asupra cinstei deosebite ce li se făcea în secolul al XVI-lea acestor poeţi mari. S-ar părea că Elena ştia latineşte. Versurile ce i se dădeau de

învățat vorbeau de iubire, de o iubire pe care am socoti-o foarte caraghioasă dacă am întîlni-o în 1839 ; adică iubirea pătimașă care trăiește din jertfe mărețe, care nu poate dăinui decît învăluită în mister și numai în vecinătatea celor mai îngrozitoare nenorociri.

Astfel fu iubirea pe care i-o insuflă Elenei, în vîrstă pe atunci de numai șaptesprezece ani, Giulio Branciforte. Era unul din vecinii ei, foarte sărac ; locuia într-o căsuță păcătoasă zidită în stîncă, la un sfert de leghe de oraș, printre ruinele Albei și pe marginea prăpăstiei de o sută cincizeci de picioare, căptușite cu verdeață, care înconjură lacul. Căsuța, aflată în apropierea desișului întunecat și măreț al codrului Faggiolei, a fost după aceea dărîmată, cînd s-a clădit mănăstirea Palazzuola. Sărmanul tînăr nu avea altă avere decît înfățișarea-i vioaie și sprintenă, precum și nepăsarea neprefăcută cu care-și înfrunta nenorocul. Tot ce se poate spune mai bine despre el este că fața îi era expresivă, fără a fi frumoasă. Se vorbea însă că ar fi luptat vitejește sub comanda prințului Colonna și printre *bravii* săi, în vreo două-trei împrejurări foarte primejdioase. Cu toată sărăcia, cu toate că nu era frumos, avea totuși, după socotința tuturor fetelor din Albano, o inimă pe care oricare din ele s-ar fi simțit mîndră s-o cucerească. Primit bine pretutindeni, Giulio Branciforte avusese numai iubiri ușoare, pînă în clipa întoarcerii Elenei de la mănăstirea din Castro. „Cînd, curînd după aceea, marele poet Cechino se strămută de la Roma în palatul Campireali ca să-i predea literele tinerei fete, Giulio, care îl cunoștea, îi adresă o poezie în latinește despre fericirea hărăzită bătrîneții lui de a vedea niște ochi atît de frumoși oglindindu-se în

ai săi și un suflet atît de curat ce se arăta fericit cînd el binevoia a-i încuviința gîndurile. Gelozia și ciuda fetelor la care Giulio se uitase pînă la întoarcerea Elenei au făcut curînd să fie zadarnice toate precauțiile luate pentru a ascunde pasiunea ce începea a-l stăpîni și mărturisesc și eu că iubirea aceasta dintre un tînăr de douăzeci și doi de ani și o fată de șaptesprezece nu s-a desfășurat într-un fel pe care prudența l-ar fi încuviințat. Nu trecuseră nici trei luni și seniorul dei Campireali băgă de seamă că Giulio Branciforte trecea prea des pe sub ferestrele palatului său (ce se poate încă vedea pe la mijlocul străzii mari care urcă spre lac)."

Vorba aspră spusă fățiș, urmare firească a libertății îngăduite în republici, precum și obișnuința pasiunilor neascunse, încă neînăbușite de moravurile monarhiei, se vădesc chiar din primul pas făcut de seniorul dei Campireali. În chiar ziua cînd fu izbit de prea repetatele apariții ale tînărului Branciforte, el îi zvîrli în față aceste cuvinte :

— Cum de îndrăznești să-mi treci mereu prin fața casei și să arunci priviri obraznice înspre ferestrele fiicei mele, tu care n-ai nici haine să te acoperi ? Dacă nu m-aș teme că s-ar tălmăci greșit gestul meu, ți-aș da trei țechini de aur să te duci la Roma și să-ți cumperi o haină mai acătării. Măcar atunci ochii mei și ai fetei mele n-ar mai fi atît de des jigniți de vederea zdrențelor de pe tine.

Tatăl Elenei exagera de bună seamă : hainele tînărului Branciforte nu erau niște zdrențe, ci erau făcute din stofă foarte simplă ; însă, deși foarte curate și des periate, trebuie spus totuși că dovedeau o îndelungată folosință. Giulio își simți inima atît de rănită de mustrările seniorului dei Campireali, încît nu se mai arătă ziua prin fața casei.

Precum am mai spus, cele două arcade, rămășițe ale unui apeduct antic, care slujeau drept ziduri principale casei clădite de tatăl lui Branciforte și lăsate moștenire fiului său, se aflau numai la cinci-șase sute de pași de Albano. Spre a coborî din acel loc înalt în orașul modern, Giulio era nevoit să treacă prin fața palatului Campireali. Elena băgă numaidecît de seamă lipsa acelui tînăr ciudat, care, după cum îi spuneau prietenele, părăsise orice altă legătură spre a se închina în întregime fericirii ce părea a o găsi privind-o.

Într-o seară de vară, pe la miezul nopții, fereastra Elenei era deschisă, iar tînăra respira boarea mării, care se simte foarte bine pe dealul din Albano, deși orașul e despărțit de mare printr-o cîmpie de trei leghe. Noaptea era întunecoasă, iar tăcerea adîncă : s-ar fi auzit și o frunză căzînd. Elena, aplecată pe fereastră, se gîndea poate la Giulio, cînd zări ceva ca un fel de aripă mută a vreunei păsări de noapte fluturînd pe dinainte-i. Speriată, se trase înapoi. Nici nu-i trecu prin minte că acel obiect ar fi putut veni de la vreun trecător : catul al doilea al palatului, la care se găsea fereastra ei, era la mai bine de cincizeci de picioare de pămînt. Deodată i se păru că e un buchet de flori lucrul acela ciudat care, în tăcerea deplină, se mișca încoace și încolo prin fața ferestrei de care se rezemase dînsa. Inima îi bătu cu putere. Buchetul părea prins de capătul a două-trei prăjini, făcute din trestii lungi, asemănătoare cu bambusul, care cresc prin cîmpia Romei și au tulpina de douăzeci-treizeci de picioare. Subțirimea trestiilor și boarea cam puternică erau pricina pentru care lui Giulio îi venea oarecum greu să-și țină buchetul chiar în dreptul ferestrei unde bănuia el că ar putea fi Elena

și, de altfel, noaptea era atît de neagră, încît din stradă nu se putea zări nimic la înălțimea aceea. Nemișcată la fereastră, Elena simțea o mare tulburare. Dacă lua buchetul, nu însemna asta o mărturisire ? Ea nu încerca de altminteri nici unul din simțămintele pe care o asemenea întîmplare le-ar trezi, în vremea noastră, vreunei fete din înalta societate, pregătită pentru viață printr-o educație aleasă. Întrucît tatăl și fratele ei Fabio se aflau în casă, primul gînd i-a fost că cel mai mic zgomot ar fi urmat de un foc de archebuză îndreptat asupra lui Giulio ; și îi fu milă de primejdia care-l păștea pe bietul tînăr. Al doilea gînd fu că, deși îl cunoștea prea puțin, el era totuși ființa la care ținea mai mult pe lume după ai săi. În sfîrșit, după cîteva clipe de șovăire, luă buchetul și, pe cînd atingea florile în bezna adîncă, simți că un bilet era legat de tulpina unei flori. Dădu fuga pe scara cea mare ca să citească biletul la lumina candelei de la icoana Maicii Domnului. „Ce nesocotită sînt ! își zise ea după ce citi primele rînduri care o făcură să roșească de fericire. Dacă mă vede cineva, sînt pierdută, iar ai mei îl vor prigoni veșnic pe bietul tînăr." Se întoarse în odaia ei și aprinse lampa. Clipa asta fu încîntătoare pentru Giulio, care, rușinat de pasul făcut și parcă spre a se ascunde chiar și în bezna aceea, se lipise de trunchiul uriaș al unuia din stejarii verzi, cu forme ciudate, care se mai văd și astăzi în fața palatului Campireali.

În scrisoare, Giulio povestea cu o desăvîrșită simplitate dojana umilitoare pe care i-o adresase tatăl Elenei. „Sînt sărac, e adevărat, urma el, și v-ați închipui cu greu pînă unde merge sărăcia mea. N-am decît casa pe care a-ți băgat-o poate de seamă pe ruinele apeductului din Alba ; împrejurul casei

e o grădină pe care o îngrijesc eu însumi, şi cu verdeţurile din ea mă hrănesc. Mai am şi o vie, arendată cu treizeci de scuzi pe an. Nu ştiu, zău, de ce vă iubesc; căci nu pot desigur să vă cer a împărţi mizeria cu mine. Şi totuşi, dacă nu mă iubiţi, viaţa nu mai are nici un preţ pentru mine; nu mai e nevoie să vă amintesc că mi-aş da-o de o mie de ori pentru dumneavoastră. Şi totuşi, înainte de întoarcerea dumneavoastră de la mănăstire, viaţa asta nu era prea nefericită: dimpotrivă, era plină de visurile cele mai mărețe. Astfel că aş putea spune că vederea fericirii m-a făcut nefericit. De bună seamă că, pe atunci, nimeni pe lume nu s-ar fi încumetat să-mi arunce vorbele cu care tatăl dumneavoastră m-a pălmuit; pumnalul meu mi-ar fi făcut repede dreptate. Pe atunci, cu curajul şi cu armele mele, mă socoteam deopotrivă cu oricine de pe lume; nimic nu-mi lipsea. Acuma, totul s-a schimbat: cunosc teama. Dar am scris prea multe; poate că mă dispreţuiţi. Dacă, dimpotrivă, vă e întrucîtva milă de mine, cu toate hainele sărăcăcioase ce mă acoperă, veţi vedea că, în fiecare seară, cînd bate miezul nopţii la mănăstirea capucinilor din vîrful dealului, eu sînt ascuns sub stejarul cel mare din faţa ferestrei la care mă uit mereu, bănuind că ar fi aceea a odăii dumneavoastră. Dacă nu mă dispreţuiţi ca tatăl dumneavoastră, aruncaţi-mi înapoi una din florile din buchet, dar luaţi seama să nu rămînă pe o streaşină sau pe vreun balcon al palatului."

Scrisoarea fu citită de mai multe ori: încet-încet ochii Elenei se umplură de lacrimi; se uită cu înduioşare la buchetul în care florile erau legate cu un fir zdravăn de mătase. Încercă să scoată o floare; dar nu izbuti; apoi fu cuprinsă de remuş-

care. Fetele din Roma au credința că, dacă smulgi o floare sau strici în vreun fel un buchet dăruit din dragoste, înseamnă să împingi dragostea spre pieire. Se temea ca Giulio să nu-și piardă răbdarea, așa că alergă la fereastră ; dar acolo se gîndi deodată că putea fi văzută ușor, lampa luminînd puternic odaia. Nu mai știa ce semn își putea îngădui ; i se părea că oricare l-ar face ar spune încă prea mult.

Rușinată, se întoarse fuga în odaie. Dar timpul trecea ; deodată o fulgeră un gînd ce o tulbură nespus : Giulio are să-și închipuie că și ea, ca și taică-său, îl disprețuia din pricina sărăciei. Văzînd o bucățică de marmură scumpă pe masă, o legă în batistă și o aruncă la picioarele stejarului din dreptul ferestrei. Apoi îi făcu semn să se depărteze ; îl auzi pe Giulio supunîndu-se ; căci, plecînd, el nu se mai strădui să acopere zgomotul pașilor. Ajungînd pe vîrful brîului de stînci care desparte lacul de ultimele case din Albano, ea îl auzi cîntînd niște vorbe de dragoste ; îi făcu semne de adio, dar mai puțin sfioase de data asta, apoi se apucă să citească iar scrisoarea.

A doua zi, precum și în zilele celelalte urmară alte scrisori și întîlniri de soiul acesta ; dar, cum orice se bagă de seamă într-un sat italian, și cum Elena era de departe cea mai bună partidă din ținut, seniorul dei Campireali fu înștiințat că, în toate serile, după miezul nopții se zărește lumină în odaia fiicei sale ; ba, lucru și mai neobișnuit, fereastra e deschisă, iar Elena stă lîngă ea de parcă nu s-ar teme de *zinzari* (țînțari foarte sîcîitori, care strică frumusețea serilor din cîmpia Romei. Sînt nevoit aici să cer iar îngăduința cititorului. Cînd te ispitește dorul de a cunoaște obiceiuri din țări stră-

ine, trebuie să te aştepţi să dai peste idei tare năstruşnice, foarte deosebite de ale noastre). Seniorul dei Campireali îşi pregăti archebuza, ca şi pe aceea a fiului său. Iar seara, pe cînd bătea unsprezece şi trei sferturi, îi dădu de veste lui Fabio, şi amîndoi se strecurară, făcînd cît mai puţină gălăgie, într-un balcon mare de piatră, aflat la catul întîi, tocmai sub fereastra Elenei. Stîlpii groşi ai balustradei de piatră le ţineau adăpost pînă la brîu împotriva focurilor de archebuză ce s-ar fi tras în ei de jos. Sună miezul nopţii ; tatăl şi fiul auziră desluşit, cînd şi cînd, un mic zgomot pe sub copacii ce mărgineau drumul din faţa palatului lor ; dar, lucru de mirare ! nu se făcu lumină la fereastra Elenei. Fata, pînă atunci atît de neştiutoare, şi care părea un copil după vioiciunea mişcărilor, se schimbase cu totul de cînd iubea. Îşi dădea seama că o cît de mică greşeală i-ar pune iubitului viaţa în primejdie ; dacă un nobil de seama tatălui ei ar ucide un om de rînd ca Giulio Branciforte, n-ar trebui decît să dispară pe vreo trei luni, pe care le-ar petrece la Napoli ; în acest timp, prietenii din Roma ar potoli lucrurile, şi totul s-ar sfîrşi cu dăruirea unei candele de argint, de cîteva sute de scuzi, pentru altarul Madonei, cel mai căutat pe atunci. Dimineaţa, la masă, Elena citise pe chipul tatălui ei o mare mînie ; şi, după felul cum acesta se uita la ea cînd credea că nu se bagă de seamă, socoti că era, în bună parte, pricina acestei mînii. Se duse numaidecît de presără puţin praf pe lemnul celor cinci archebuze măiestrit lucrate, pe care tatăl său le ţinea agăţate deasupra patului. Tot aşa, acoperi cu un uşor strat de praf pumnalele şi spadele. Toată ziua ea fu de o veselie nebună, alergă prin toată casa, de sus pînă jos ; în fiece clipă se apropia de

ferestre, cît se poate de hotărîtă să-i facă lui Giulio, un semn vestindu-i primejdia, dacă ar fi avut fericirea de a-l zări. Dar nici gînd ! bietul băiat fusese atît de crunt umilit de vorbele trufașe ale bogatului senior dei Campireali, încît ziua nu se mai arăta de loc prin Albano ; numai datoria îl mai aducea duminica la slujba de la biserică. Mama Elenei, care o iubea ca pe ochii din cap și îi îndeplinea orice dorință, ieși de trei ori în ziua aceea în oraș cu ea, dar în zadar ! Elena nu-l zări pe Giulio. Era deznădăjduită. Ce-a mai fost pe ea, cînd, ducîndu-se seara să cerceteze armele tatălui său, văzu că două archebuze fuseseră încărcate și că se umblase cu mai toate pumnalele și spadele ! Nu-și uită neliniștea cumplită decît prin grija cu care căuta să pară că nu bănuiește nimic. Cînd seara la zece se retrase, își încuie cu cheia ușa odăii care dădea în anticamera maică-si, apoi stătu lipită de fereastră și ghemuită pe jos, în așa fel încît să nu fie văzută de afară. E lesne de închipuit zbuciumul în care se afla cînd auzea bătînd ceasurile : nu mai era vorba acum de învinuirile ce și le aducea adesea pînă atunci asupra grabei cu care îl îndrăgise pe Giulio sau despre ceea ce îl putea face mai puțin vrednic de iubire în ochii ei. Ziua aceea lucră mai mult spre folosul tînărului decît șase luni de statornicie și jurăminte de dragoste. „Ce să mă mai mint ? își zicea Elena. Parcă nu-l iubesc din toată inima ?"

La unsprezece și jumătate, ea îi văzu cît se poate de bine pe tatăl și pe fratele său așezîndu-se la pîndă pe balconul cel mare de piatră de dedesubtul ferestrei sale. Două minute după ce bătu miezul nopții la mănăstirea capucinilor, Elena auzi cît se poate de limpede pașii lui Giulio, care se opri sub stejarul cel mare ; mai observă cu bucurie că tai-

că-său și frate-său păreau a nu fi auzit nimic; îți trebuie neliniștea îndrăgostitului ca să deosebești un asemenea zgomot ușor.

„Or să mă ucidă, își zise ea, dar trebuie, cu orice preț, să-i opresc de a pune mîna pe scrisoarea din noaptea asta; l-ar prigoni toată viața pe bietul Giulio." Își făcu semnul crucii și, ținîndu-se cu o mînă de balconul de fier al ferestrei, se aplecă în afară, întinzîndu-se cît putea mai mult în stradă. Nu trecuse nici un sfert de minut, cînd buchetul, legat ca de obicei de prăjina cea lungă, îi atinse brațul. Fata îl apucă, dar, trăgîndu-l cu putere de pe trestia de care era prins, izbi prăjina de balconul de piatră. În aceeași clipă, se slobozîră două focuri de archebuză, urmate de o liniște mormîntală... Fratele Elenei, neștiind prea bine, pe întuneric, dacă ceea ce se izbea de balcon cu atîta putere nu era chiar funia pe care Giulio cobora din odaia surorii sale, trăsese asupra balconului; a doua zi ea găsi urma glonțului care se turtise în fier. Seniorul dei Campireali trăsese în stradă, sub balconul de piatră, căci Giulio făcuse puțin zgomot ținînd prăjina să nu cadă. Tînărul Branciforte, de partea lui, auzind zgomot deasupră-i, ghicise ce avea să urmeze și se pusese la adăpost chiar sub balcon.

Fabio își încărcă iar repede archebuza și, oricît căută bătrînul să-l oprească, alergă în grădina casei, deschise fără zgomot o portiță care dădea într-o stradă vecină și apoi coti pe furiș, să cerceteze puțin oamenii care se plimbau pe sub balconul palatului. În acea clipă, Giulio, care în seara aceea venise cu mulți însoțitori, se afla la douăzeci de pași de Fabio, lipit de un copac. Elena, aplecată pe balcon și tremurînd pentru iubitul ei, începu

numaidecît o convorbire cu glas foarte tare cu fra-te-său, pe care îl auzea în stradă ; ea îl întrebă dacă îi omorîse pe hoți.

— Să nu-ți închipui că mă păcălești pe mine cu vicleniile tale păcătoase ! îi strigă acesta din strada pe care o măsura în lung și în lat. Mai bine pregătește-ți lacrimile, căci o să-l omor pe nerușinatul care îndrăznește să bată la fereastra ta.

Nici nu rostise bine vorbele astea, că Elena o și auzi pe maică-sa ciocănind la ușă.

Fata se grăbi să deschidă, spunîndu-i că nu înțelegea cum de era încuiată ușa.

— Lasă prefăcătoriile cu mine, draga mea, îi zise maică-sa, tata e furios și are să te omoare, poate : hai în pat la mine ; dacă ai vreo scrisoare, dă-mi-o mie s-o ascund.

Elena îi zise :

— Uite buchetul, scrisoarea e ascunsă în flori.

Mama și fata de-abia se vîrîseră în pat, că seniorul dei Campireali și intră în odaia soției sale ; venea din paraclisul ei, prin care cotrobăise, răsturnînd toate. Elena observă mai ales că taică-său, palid ca o stafie, se mișca încet, ca un om care s-a hotărît ce are de făcut. „Mă omoară !" își zise Elena.

— Ne bucurăm din tot sufletul că avem copii, glăsui tatăl, în timp ce trecea pe lîngă patul fetei, tremurînd de mînie dar prefăcîndu-se a fi foarte liniștit ; ne bucurăm din tot sufletul că avem copii, pe cîtă vreme ar trebui să vărsăm lacrimi de sînge cînd avem parte de fete. Dumnezeule mare ! e oare cu putință ? nesocotința lor poate să-i nimicească cinstea unui om care timp de șaizeci de ani nu a dat nimănui de vorbit.

Spunînd aceasta, trecu în odaia fiicei sale.

— Sînt pierdută, îi zise Elena maică-si, scrisorile sînt sub piciorul crucifixului, lîngă fereastră.

Numaidecît maică-sa sări din pat și alergă după soțul ei, începînd să-l întărîte cu tot felul de lămuriri care nu stăteau în picioare, ca să-l facă să izbucnească de mînie ; izbuti pe deplin. Bătrînul se înfurie și sparse totul din camera fetei ; maică-sa, în schimb, avu putința să ia scrisorile fără a fi observată. Cînd, peste o oră, seniorul dei Campireali se întoarse în odaia lui, vecină cu aceea a soției sale, și totul reintră în liniște în casă, mama îi zise fiicei sale :

— Uite-ți scrisorile, nu vreau să le citesc, ai văzut cît era să ne coste ! Eu, în locul tău, le-aș arde. Acuma sărută-mă și du-te.

Izbucnind în plîns, Elena se întoarse în odaia ei ; i se părea că, de cînd maică-sa îi vorbise astfel, nu-l mai iubea pe Giulio. Apoi se pregăti să ardă scrisorile ; însă, înainte de a le distruge, nu se putu împiedica de a le citi iarăși. Și le răsciti atîta, că soarele era sus pe cer cînd se hotărî în sfîrșit să asculte de sfatul cel sănătos. A doua zi, era într-o duminică, Elena se duse la biserică împreună cu maică-sa ; noroc că seniorul dei Campireali nu veni cu ele. Cea dintîi ființă pe care o zări în biserică fu Giulio Branciforte. Dintr-o privire, ea văzu că nu era rănit. Bucuria îi fu nespusă ; întîmplările de peste noapte i se și șterseră din minte. Își pregătise vreo cinci-șase bilețele scrise pe niște bucățele vechi de hîrtie murdărite cu țărînă amestecată cu apă, cum ar fi putut arăta acelea căzute din întîmplare pe lespezile unei biserici, biletele cuprindeau toate aceeași înștiințare :

Descoperiseră totul, afară de numele lui. Să nu se mai arate pe stradă ; va veni aici cît mai des.

Elena dădu drumul jos unei hîrtiuțe din acestea ; o privire îl vesti pe Giulio, care o ridică și dispăru. Peste o oră, întorcîndu-se acasă, fata găsi pe scara cea mare a palatului o bucată de hîrtie care îi atrase privirile, căci semăna întocmai cu acelea folosite de ea însăși de dimineață. O ridică, fără ca maică-sa să fi băgat ceva de seamă ; în bilet sta scris :

Peste trei zile se va întoarce de la Roma, unde e nevoit să se ducă. O să cînte ziua în amiaza mare, în zilele de tîrg, în hărmălaia țăranilor, pe la zece.

Plecarea asta la Roma i se păru cam ciudată Elenei. „Să-i fie teamă de împușcăturile fratelui meu ?" își zicea ea întristată. Dragostea iartă orice, afară de despărțirea voită ; căci acesta este chinul cel mai mare. În loc de a o petrece în dulci visări și de a o umple cîntărind pricinile pentru care iubești, viața e frămîntată de îndoieli cumplite. „Să cred oare că nu-i mai sînt dragă ?" își tot spunea Elena în cele trei zile nesfîrșite cît ținu lipsa lui Branciforte. Dintr-o dată zbuciumul se schimbă într-o atotcuprinzătoare bucurie : a treia zi, îl văzu ivindu-se în plină zi și plimbîndu-se pe stradă, prin fața palatului tatălui ei. Avea haine noi și mai-mai să-ți ia ochii. Nicicînd noblețea mersului său, precum și curăția veselă și bărbătească a chipului său nu se înfățișaseră atît de viu ; și nicicînd, pînă în ziua aceea, nu se vorbise atîta în Albano de sărăcia lui Giulio. Bărbații, și mai ales cei tineri, repetau vorba asta crudă ; femeile, și mai ales fetele, nu mai conteneau lăudîndu-i înfățișarea.

Giulio petrecu toată ziua plimbîndu-se prin oraș ; părea că se despăgubește de lunile de sihăstrie la care îl osîndise sărăcia. Cum se cuvine unui îndrăgostit, Branciforte era bine înarmat pe sub haina

cea nouă. Pe lîngă stilet și pumnal, își pusese un *giacco* (un fel de vestă de zale, greu de purtat; ea vindeca însă inimile italiene de o boală păcătoasă, de care veacul acela suferea cumplit, adică teama de a fi ucis la colțul străzii de unul din dușmani). În ziua aceea, Giulio spera s-o zărească pe Elena și de altminteri i se făcuse și urît să tot stea singur în casa pustie. Iată de ce: Ranuccio, un fost ostaș de-al tatălui său, după ce făcuse vreo zece campanii cu el în trupele de *condottieri* și, în vremea din urmă, în cele ale lui Marco Sciarra, își urmase căpitanul cînd acesta, din pricina rănilor, fusese silit să se retragă. Căpitanul Branciforte avea motivele lui să nu trăiască la Roma: era în primejdie de a se întîlni cu fiii oamenilor pe care îi ucisese; pînă și în Albano, nu-i prea venea să se pună cu totul la dispoziția ocîrmuirii. În loc să cumpere ori să închirieze o casă în oraș, i se păru mai nimerit să-și clădească una în așa fel, încît să-i vadă de departe pe cei care ar veni să-l viziteze. În ruinele Albei găsi un loc strașnic: putea de acolo, fără a fi văzut de musafirii nedoriți, să fugă în pădurea în care domnea vechiul său prieten și stăpîn, prințul Fabrizio Colonna. Căpitanul Branciforte nici nu se sinchisea de viitorul fiului său. Cînd se retrase din serviciu, în vîrstă doar de cincizeci de ani, dar ciuruit de răni, își făcu socoteala că ar mai avea încă vreo zece ani de trăit și, după ce-și clădi casa, se puse să cheltuiască pe an a zecea parte din ceea ce agonisise în jafurile orașelor și satelor la care avusese cinstea de a fi de față.

Cumpără via ce-i aducea un venit de treizeci de scuzi fiului său, ca să răspundă unei glume proaste a unui tîrgoveț din Albano care îi spusese într-o

zi pe cînd se certau cu aprindere în legătură cu interesele și onoarea orașului, că tocmai el, mă rog, mare proprietar, și-a găsit să le dea sfaturi lor, bătrînilor din Albano. Căpitanul cumpără via și se lăudă că va mai cumpăra și altele; apoi, întîlnindu-se cu glumețul într-un loc pustiu, îl ucise cu pistolul.

După opt ani de astfel de trai, căpitanul muri; aghiotantul lui, Ranuccio, îl iubea pe Giulio ca pe ochii din cap; totuși, sătul de a mai sta cu mîinile în sîn, intră în solda prințului Colonna. Deseori venea să-și vadă *fiul*, cum îi zicea el lui Giulio, și, în ajunul unui asalt primejdios pe care prințul urma să-l susțină în fortăreața Petrella, îl luase și pe Giulio să lupte cu el. Văzîndu-l neînfricat îi spuse:

— Se vede că nu ești în toate mințile, ba trebuie să fii chiar un mare nătîng, ca să stai aici, lîngă Albano, ca cel din urmă și mai calic dintre locuitorii orașului, pe cînd, cu ceea ce văd eu că ești în stare să faci, și cu numele tatălui tău, ai putea fi printre noi un straşnic mercenar și, pe deasupra, să-ți strîngi și avere.

Pe Giulio îl frămîntară mult cuvintele astea; știa ceva latinește, cît îl învățase un popă; însă taică-său își bătuse întotdeauna joc de ceea ce mai spunea popa pe lîngă latinească, așa că rămăsese fără nici un fel de carte. În schimb, disprețuit pentru sărăcia lui, ocolit de toți în casa-i pustie, își făurise un fel de bun-simț care, prin îndrăzneala lui, i-ar fi putut uimi pînă și pe cărturari. De pildă, înainte de a se îndrăgosti de Elena, și fără să știe de ce, îi plăcea să meargă la război, dar îi făcea scîrbă jaful care, pentru taică-său, căpitanul, și pentru Ranuccio, era ca o scurtă comedie care urmează în program după o nobilă tragedie. De

cînd o iubea pe Elena, acest bun-simț dobîndit în meditări singuratice era chinul cel mai mare al lui Giulio. Omul acesta, atît de nepăsător pînă atunci, nu îndrăznea să ceară sfaturi nimănui în privința îndoielilor ce-l munceau ; era copleșit de patimă și de sărăcie. Ce-ar mai zice seniorul dei Campireali să-l știe și mercenar ? Ce săpuneală i-ar mai trage, și pe drept cuvînt ! Giulio se bizuise întotdeauna pe meseria de soldat ca să-i asigure viața la vremea cînd va fi cheltuit banii luați pe lanțurile de aur și alte giuvaericale găsite în lada de fier a tatălui său. Dacă tînărul Branciforte nu se sfia de fel să o răpească — el, un calic — pe fata bogatului senior dei Campireali, pricina era că, pe vremea aceea, tații făceau cu averea lor, după moarte, tot ce pofteau, așa că seniorul dei Campireali putea prea bine să-i lase fiicei sale doar o mie de scuzi, drept orice moștenire. Alta era problema care îl chinuia cumplit pe Giulio : 1. în ce oraș s-o ducă el pe Elena după ce ar fi luat-o de nevastă și ar fi răpit-o tatălui ? 2. din ce bani or să trăiască ?

Cînd seniorul dei Campireali îi spusese vorbele grele care îl usturaseră atîta, Giulio fu timp de două zile pradă furiei și durerii celei mai vii : nu se putea hotărî nici să-l ucidă pe bătrînul obraznic, nici să-l lase în viață. Plîngea nopți întregi ; în cele din urmă, se hotărî să-i ceară sfatul lui Ranuccio, singurul prieten ce-l avea pe lume ; dar prietenul acela avea să-l înțeleagă ? Zadarnic îl căută pe Ranuccio prin toată pădurea Faggiolei. Fu nevoit să-i ia urma pe drumul Napolelui, dincolo de Velletri, unde Ranuccio se afla în fruntea unei trupe numeroase ce stătea la pîndă : așteptau acolo pe Ruiz d'Avalos, general spaniol, care urma să se

ducă la Roma pe uscat, fără a-și aminti că, odinioară, față de multă lume, vorbise disprețuitor despre mercenarii de sub comanda lui Colonna. Capelanul său îi aminti foarte la timp această mică întîmplare, iar Ruiz d'Avalos se hotărî să înarmeze o luntre și să se ducă la Roma pe mare.

De îndată ce căpitanul Ranuccio auzi povestea lui Giulio îi spuse :

— Zugrăvește-mi întocmai cum arată seniorul ăsta dei Campireali, pentru ca nu cumva nesăbuința lui să coste viața vreunui om cumsecade din Albano. Cum terminăm lucrul pe care-l avem de făcut aici, într-un fel sau altul, te duci la Roma, unde să ai grijă de a te arăta prin hanuri și alte locuri publice, la orice oră din zi ; să nu cumva să cadă bănuiala asupra ta din pricina dragostei tale cu fie-sa.

Lui Giulio îi fu foarte greu să domolească mînia fostului tovarăș al tatălui său. A trebuit chiar să se supere.

— Să nu-ți închipui că am nevoie de spada ta ! îi zise el pînă la urmă ; doară am și eu una ! Îți cer numai un sfat cuminte.

Ranuccio își încheia toate cuvîntările cu aceste vorbe :

— Tu ești tînăr și nu porți urme de răni ; jignirea ți s-a adus în auzul lumii ; și un om dezonorat e disprețuit pînă și de femei.

Giulio îi răspunse că voia să mai cumpănească la ceea ce-i dorea sufletul și, cu toate stăruințele lui Ranuccio, care ținea morțiș ca Branciforte să ia parte la atacarea escortei generalului spaniol, unde, zicea el, era onoare de cîștigat, dar și bani, Giulio se întoarse singur acasă. Acolo, în ajunul zilei cînd seniorul dei Campireali trase asupra sa

cu archebuza, îl primise el pe Ranuccio, care, însoţit de un căprar, se întorcea de lîngă Velletri. Ranuccio trebui să facă uz de forţă ca să vadă lădiţa de fier unde şeful lui, căpitanul Branciforte, îşi ţinea încuiate pe vremuri lanţurile de aur şi alte giuvaericale pe care nu socotea potrivit să le cheltuiască îndată după vreo lovitură. Înăuntru, Ranuccio găsi doi scuzi.

— Te sfătuiesc să te faci călugăr, îi zise el lui Giulio, ai toate însuşirile cerute : îţi place sărăcia, şi iată dovada ; îţi place umilinţa, că doară l-ai lăsat să te facă de două parale în plină stradă pe un bogătan din Albano ; îţi mai lipsesc doar făţărnicia şi lăcomia. Ranuccio puse cu de-a sila cincizeci de dubloni în caseta de fier. Îţi dau cuvîntul meu, îi spuse el tînărului, că, dacă de azi într-o lună seniorul dei Campireali nu e îngropat cu toată cinstea cuvenită nobleţii şi bogăţiei lui, căprarul meu, aici de faţă, va veni cu treizeci de oameni să-ţi dărîme casa şi să-ţi ardă lucrurile din ea. Nu se cade ca fiul căpitanului Branciforte să se poarte în halul ăsta în lume, pe motiv că e îndrăgostit.

După ce seniorul dei Campireali şi fiul său trăseseră cele două focuri de archebuză, Ranuccio şi căprarul se aşezaseră sub balconul de piatră, iar Giulio de-abia cu chiu cu vai izbuti să-i împiedice de a-l ucide pe Fabio, sau măcar de a-l răpi, atunci cînd acesta ieşi în chip nechibzuit de la adăpost, ocolind prin grădină, aşa cum am povestit mai sus. Pe Ranuccio nu putu să-l domolească decît spunîndu-i că nu face să ucidă un tînăr care poate să ajungă cine ştie ce şi să fie folositor, cîtă vreme există un bătrîn păcătos mai vinovat decît el şi care nu mai e bun decît de îngropat.

A doua zi după întîmplarea asta, Ranuccio se înfundă în pădure, iar Giulio plecă la Roma. Bucuria ce o simţi cumpărîndu-şi haine frumoase cu dublonii lui Ranuccio îi era însă umbrită de un gînd cu totul neobişnuit pentru veacul lui şi vestea vaza pe care avea s-o cucerească mai tîrziu; anume el îşi spunea : *„Elena trebuie să afle cine sînt eu"*. Oricare alt tînăr de vîrsta şi din vremea lui nu s-ar fi gîndit decît să culeagă roadele iubirii şi s-o răpească pe Elena, fără să-i pese cît de cît de ceea ce avea să i se întîmple ei peste şase luni, şi nici de părerea pe care şi-ar face-o despre el.

Înapoiat la Albano, chiar în după-amiaza zilei în care se arătase în frumoasele lui haine aduse de la Roma, Giulio află de la bătrînul Scotti, prietenul său, că Fabio plecase din oraş călare, ca să se ducă la trei leghe de acolo, la o moşie pe care o avea taică-său în cîmpie, la marginea mării. Ceva mai tîrziu, îl văzu pe seniorul dei Campireali, întovărăşit de doi preoţi, apucînd-o pe minunata potecă străjuită de stejari verzi ce încunună marginea craterului în fundul căruia se află lacul Albano. Peste zece minute, o babă intra cu îndrăzneală în palatul Campireali, zicînd că are fructe frumoase de vînzare ; prima persoană întîlnită fu camerista Marietta, cunoscătoare a tainelor stăpînei sale Elena, care roşi pînă în albul ochilor primind un frumos buchet. Scrisoarea ascunsă în buchet era de o lungime nemăsurată : Giulio povestea tot ce simţise din noaptea în care se trăseseră focurile de archebuză ; însă, dintr-o sfială foarte curioasă, nu îndrăznea să-i mărturisească tocmai lucrul cu care orice alt tînăr din vremea aceea s-ar fi fălit, şi anume : că era fiul unui căpitan vestit pentru isprăvile sale şi că el însuşi se distinsese prin vitejie

în mai multe bătălii. Î se părea că aude mereu cugetările pe care faptele acestea i le-ar inspira bătrînului Campireali. Trebuie să știți că, în secolul al XVI-lea, fetele, mai aproape de bunul-simț republican, prețuiau mult mai mult pe un bărbat pentru ceea ce făcuse el însuși decît pentru bogățiile agonisite de strămoși sau pentru faptele lor vestite. Dar asemenea gînduri le aveau mai ales fetele din popor. Cele din clasa bogată sau nobilă se temeau de bandiți și, cum e și firesc, țineau la mare preț noblețea și bogăția. Giulio își încheia scrisoarea cu aceste cuvinte : „Nu știu dacă hainele cuviincioase pe care le-am adus de la Roma te-au ajutat să uiți crunta jignire ce-am îndurat-o deunăzi pentru sărăcăcioasa-mi înfățișare, din partea unei persoane respectate de dumneata. Puteam să mă răzbun, așa s-ar fi cuvenit, onoarea mi-o poruncea ; totuși n-am făcut-o, gîndindu-mă la lacrimile pe care răzbunarea mea le-ar fi smuls ochilor ce-i iubesc ca un nebun. Asta îți poate dovedi, dacă, spre nenorocul meu, încă te mai îndoiai, că poți fi foarte sărac și să ai o inimă nobilă. De altfel, am să-ți dezvălui o taină grozavă ; nu mi-ar veni de loc greu s-o spun oricărei alte femei ; însă nu știu de ce mă cutremur la gîndul de a ți-o aduce dumitale la cunoștință. Ar putea nimici într-o clipă dragostea ce o ai pentru mine ; oricît ai protesta nu m-ar convinge. Vreau să citesc în ochii dumitale urmările pricinuite de o astfel de mărturisire. Într-una din zilele viitoare, la căderea nopții, vin să te văd în grădina din spatele palatului. În ziua aceea, Fabio și tatăl dumitale vor lipsi de acasă : cînd nu voi mai avea nici o îndoială că, în ciuda disprețului lor pentru un biet tînăr prost îmbrăcat, nu ne-ar putea împiedica de la o convorbire de

trei sferturi sau chiar de un ceas, un om se va ivi pe sub ferestrele palatului, arătîndu-le copiilor din aceste locuri o vulpe îmblînzită. Mai tîrziu, cînd toaca va suna *Ave Maria,* vei auzi un foc de archebuză în depărtare ; în clipa aceea, apropie-te de zidul grădinii şi, dacă nu eşti singură, cîntă ceva. Dacă e linişte, robul dumitale ţi se va înfăţişa tremurînd la picioare şi îţi va povesti nişte lucruri care te vor umple poate de groază şi scîrbă. Pînă la ziua cumplită şi hotărîtoare pentru mine, nu îndrăznesc să-ţi mai întind buchetul la miezul nopţii, însă, pe la două din noapte, voi trece cîntînd şi poate că, din balconul cel mare de piatră, vei lăsa să cadă o floare culeasă de dumneata în grădină. Poate că va fi ultimul semn de dragoste ce i-l vei da nefericitului Giulio."

Peste trei zile, tatăl şi fratele Elenei se duseră călare la moşia de pe malul mării, de unde urmau să plece pe la asfinţitul soarelui pentru a sosi înapoi acasă pe la două din noapte. Dar, cînd să pornească la drum, nu numai cei doi cai, ci toţi cîţi erau la fermă parcă intraseră în pămînt. Miraţi foarte de furtul acesta îndrăzneţ, îşi căutară caii, care nu fură găsiţi decît a doua zi în desişul pădurii de pe malul mării. Cei doi Campireali, tatăl şi fiul, se văzură siliţi a se întoarce la Albano într-o căruţă de ţară trasă de boi.

În seara aceea, cînd Giulio se afla la picioarele iubitei sale, era aproape beznă, şi biata fată fu nespus de fericită de întunericul acesta : se găsea pentru întîia oară în faţa bărbatului pe care îl îndrăgea din tot sufletul, ceea ce el ştia prea bine, dar cu care de fapt Elena nu stătuse niciodată de vorbă.

Băgă însă de seamă un lucru care îi mai dete curaj: Giulio era şi mai galben şi tremura mai amarnic ca ea. Îl vedea la picioarele sale:

— Ce să m-ascund? Nu sînt în stare să vorbesc, îi zise el.

Urmară cîteva clipe de mare fericire, pare-se; se priveau, fără a putea însă rosti vreun cuvînt, nemişcaţi ca un grup de marmură dèstul de grăitor. Giulio şedea în genunchi, ţinînd o mînă de a Elenei: aceasta, cu capul plecat, se uita la el cu luare-aminte.

Giulio ştia că, aşa cum fusese sfătuit de prietenii săi, tineri stricaţi din Roma, ar fi trebuit să încerce ceva; dar se îngrozi de gîndul acesta. Din această stare de extaz şi poate de cea mai vie fericire pe care o poate da iubirea, îl trezi un gînd: timpul zboară grăbit; cei doi Campireali se apropie de palat. Cu sufletul lui cinstit, înţelese că nu-i era hărăzită o fericire trainică pînă nu-i făcea iubitei cumplita destăinuire care le-ar fi părut o nemaipomenită prostie prietenilor din Roma.

— Ţi-am vorbit despre o destăinuire pe care, poate, n-ar trebui să ţi-o fac, îi zise el în sfîrşit Elenei. Giulio era cumplit de palid; de-abia mai adăugă, de parcă i se tăiase răsuflarea: Poate că o să văd pierind simţămintele în care sper pentru a putea trăi. Mă crezi sărac; dar asta nu-i tot: *sînt bandit şi fiu de bandit.*

La vorbele acestea, Elena, fiică de bogătaş şi care încerca toate temerile castei din care făcea parte, simţi că i se face rău; îi fu frică să nu cadă. „Ce durere ar fi pe bietul Giulio! gîndea ea; ar crede că-l dispreţuiesc." Tînărul se afla la picioarele ei. Ca să nu cadă, Elena se sprijini de dînsul şi, puţin după aceea, căzu în braţele lui parcă fără

cunoştinţă. După cum se vede, în secolul al XVI-lea cititorilor le plăcea exactitatea în poveştile de dragoste. Asta din pricină că spiritul nu judeca asemenea poveşti, ci imaginaţia le simţea, iar pasiunea cititorului se identifica cu aceea a eroilor. Cele două manuscrise pe care le redăm, şi mai ales acela care prezintă unele întorsături de fraze specifice dialectului florentin, povestesc pînă în cele mai mici amănunte întîlnirile care urmară. În faţa primejdiei, fetei îi piereau orice remuşcări. Deseori primejdiile au fost extreme; dar nu făcură decît să înflăcăreze cele două inimi pentru care orice senzaţie ce o datorau dragostei era o fericire. În mai multe rînduri, Fabio şi tatăl lui fură gata să-i prindă. Aceştia erau în culmea mîniei, căci se credeau înfruntaţi: aflau de la lume că Giulio e iubitul Elenei, şi totuşi nu puteau vedea nimic. Fabio, tînăr furtunos şi mîndru de numele lui, îi propunea tatălui său să-l ucidă pe Giulio.

— Cîtă vreme e în viaţă, spunea el, zilele surorii mele sînt în cea mai mare primejdie. De unde ştim noi că n-o să fim siliţi de onoare să ne mînjim mai întîi mîinile în sîngele acestei încăpăţînate? A ajuns pînă acolo cu îndrăzneala că nici nu mai tăgăduieşte că l-ar iubi; ai văzut că nu mai răspunde la mustrările tale decît tăcînd încruntată; ei bine! tăcerea ei trebuie să însemne osîndirea la moarte a lui Giulio Branciforte.

— Gîndeşte-te cine i-a fost tată, răspundea seniorul dei Campireali. Desigur că nu ne e greu să ne ducem pentru şase luni la Roma şi, în acest timp, Branciforte să piară. Dar de unde ştim noi că taică-său, care, cu toate crimele lui, a fost viteaz şi foarte darnic, pînă într-acolo de darnic încît i-a îmbogăţit pe mulţi din soldaţii lui, iar el a rămas

sărac, de unde știm că taică-său nu mai are încă prieteni, fie în compania ducelui de Monte Mariano, fie în compania Colonna, care mișună des în codrii Faggiolei, la o jumătate de leghe de casa noastră ? Într-un asemenea caz, ne măcelăresc o dată pe toți, fără întîrziere, pe tine, pe mine și poate chiar și pe biată maică-ta.

Consfătuirile acestea dintre tată și fiu, deseori reluate, nu îi erau decît în parte ascunse Vittorinei Carafa, mama Elenei, și o duceau la deznădejde. Încheierea discuțiilor dintre Fabio și tatăl său a fost că onoarea nu le mai îngăduia să îndure în liniște zvonurile ce nu mai conteneau să umble prin Albano. De vreme ce nu era cuminte să-i ia viața tînărului Branciforte, care, zi de zi, se făcea tot mai îndrăzneț ba, ceva mai mult, îmbrăcat acum în haine strălucitoare, împingea neobrăzarea pînă la a le vorbi, de față cu lumea, fie lui Fabio, fie chiar seniorului dei Campireali, nu le rămînea decît să aleagă una din cele două căi următoare, sau poate chiar pe amîndouă : trebuia neapărat ca toată familia să revină la Roma și să locuiască acolo, trebuia dusă înapoi Elena la mănăstirea vizitandinelor din Castro, unde să stea pînă i se va găsi un soț potrivit.

Niciodată Elena nu-și mărturisise mamei sale dragostea : fiica și mama se iubeau din toată inima, își petreceau viața împreună și totuși niciodată vreo vorbă despre acest lucru care le privea aproape la fel pe amîndouă nu fusese rostită. Pentru întîia oară, aproape singurul lucru care le frămînta se trădă în cuvinte, cînd mama îi dădu de înțeles fiicei sale că era vorba să se mute cu totul la Roma, și poate chiar s-o trimită să stea cîțiva ani la mănăstirea din Castro.

Convorbirea aceasta era cam nechibzuită din partea Vittoriei Carafa și nu poate fi iertată decît prin dragostea nebunească ce i-o purta fiicei sale. Elena, cu mințile stăpînite de iubire, voi să-i dovedească lui Giulio că nu îi era rușine de sărăcia lui și că avea o încredere oarbă în cinstea sa. „Cine-ar crede ? exclamă autorul florentin, după atîtea întîlniri îndrăznețe avute în grădină, și în care se jucau cu moartea, ba o dată sau de două ori, chiar în camera ei, că Elena rămăsese curată !" Tare pe virtutea-i, fata îi ceru iubitului său să iasă pe la miezul nopții amîndoi din palat, prin grădină, și să-și petreacă noaptea în căsuța clădită pe ruinele Albei, la mai bine de un sfert de leghe de oraș. Se îmbrăcară amîndoi în călugări ai Sfîntului Francisc. Elena era de o statură zveltă și, astfel înveșmîntată, părea un tînăr frate novice de optsprezece—douăzeci de ani. Ceea ce nu-i de crezut și face dovada amestecului dumnezeiesc este că pe poteca îngustă, săpată în stîncă, ce trece și acum pe lîngă zidul mănăstirii capucinilor, Giulio și iubita lui, ascunși în haine de călugări, se întîlniră cu seniorul dei Campireali și cu fiul său Fabio, care, urmați de patru servitori bine înarmați, și avînd în față un paj cu o torță aprinsă, se întorceau de la Castel-Gandolfo, tîrg așezat pe marginea lacului, nu departe de acolo. Ca să le facă loc celor doi îndrăgostiți, seniorul și fiul său, împreună cu servitorii lor, se dădură în dreapta și în stînga potecii săpate în piatră și care n-are decît vreo opt picioare lățime. Cu cît n-ar fi fost Elena mai fericită dacă ar fi recunoscut-o în clipa aceea ! Ar fi ucis-o cu un foc de pistol taică-său ori frate-său, și chinul i-ar fi ținut doar o clipă : cerul însă hotărîse altfel *(superis aliter visum).*

Se mai adaugă un amănunt despre această ciudată întîlnire, pe care signora dei Campireali, foarte bătrînă, în vîrstă de aproape o sută de ani, îl povestea uneori la Roma faţă de obraze simandicoase; acestea, foarte bătrîne şi ele, mi l-au povestit la rîndu-le cînd, din nesăţioasa-mi curiozitate, le puneam întrebări despre acest lucru şi despre multe altele.

Fabio dei Campireali, care era un tînăr nespus de mîndru de curajul lui şi plin de trufie, băgînd de seamă că, deşi trecea pe lîngă ei, cel mai în vîrstă dintre călugări nu-i salută nici pe taică-său nici pe el, izbucni :

— Ia te uită ce javră de călugăr fudul! Dumnezeu ştie ce-or fi căutînd afară din mănăstire, el şi cu tovarăşul lui, la ora asta tîrzie! Nu ştiu ce mă opreşte să nu le ridic glugile, ca să le vedem mutrele.

La vorbele astea, Giulio îşi trase pumnalul pe sub rasa-i de călugăr şi se puse între Fabio şi Elena. În clipa aceea, nu era decît la o palmă de Fabio; dar cerul hotărî altfel, şi potoli ca prin minune furia celor doi tineri, care foarte curînd aveau să se vadă cît se poate de aproape.

În procesul pe care i l-au făcut mai apoi Elenei dei Campireali, s-a căutat a se înfăţişa această plimbare de noapte drept o dovadă de dezmăţ. Era delirul unei tinere inimi înflăcărate de o iubire nebunească, dar inima aceasta era curată.

III

Trebuie să ştiţi că Orsinii, veşnicii duşmani ai neamului Colonna şi atotputernici pe atunci prin satele cele mai învecinate cu Roma, îl osîndiseră

de curînd la moarte, prin tribunalele ocîrmuirii, pe un plugar bogat numit Baldassare Bandini, născut la Petrella. Ar ține prea mult să înșirăm toate faptele ce i se puneau în cîrcă lui Bandini : cele mai multe ar fi astăzi crime, dar, în 1559, nu puteau fi socotite cu aceeași severitate. Bandini se afla închis într-un castel aparținînd Orsinilor și așezat pe munte, pe povîrnișul dinspre Valmontone, la șase leghe de Albano. Barigelul[1] Romei, însoțit de o sută cincizeci de zbiri, trecu într-o noapte pe șleaul cel mare ; veneau să-l ia pe Bandini ca să-l ducă la Roma în închisoarea Tordinona : Bandini făcuse apel la Roma împotriva sentinței care îl osîndea la moarte. El însă era, după cum am spus, născut la Petrella, fortăreață aparținînd familiei Colonna ; nevasta lui Bandini veni și îi spuse, de față cu toată lumea, lui Fabrizio Colonna, care se afla la Petrella :

— O să lăsați să vi se omoare o slugă credincioasă ?

Colonna răspunse :

— Să mă ferească Dumnezeu să uit vreodată respectul ce-l datorez hotărîrilor tribunalelor papei, stăpînul meu !

Pe dată soldații lui primiră ordine și le trimise vorbă tuturor partizanilor săi să fie gata. Locul de întîlnire era hotărît în împrejurimile Valmontonelui, orășel ridicat pe culmea unei stînci nu prea înalte, dar apărate de o rîpă lungă și aproape dreaptă, de vreo șaizeci-optzeci de picioare adîncime. În orașul acela, aparținînd papei, izbutiseră partizanii Orsinilor și zbirii stăpînirii să-l ducă pe Bandini. Printre partizanii cei mai zeloși ai cîrmuirii, se numărau seniorul dei Campireali și Fabio,

[1] Șeful poliției (n. r.).

fiul său, de altfel rude depărtate cu Orsinii. Dimpotrivă, Giulio Branciforte și tatăl său fuseseră, de totdeauna, de partea familiei Colonna.

În împrejurările în care nu se cădea celor din neamul Colonna să lucreze pe față, se foloseau de un mijloc foarte simplu : cei mai mulți dintre bogații țărani romani, atuncea ca și acuma, făceau parte din vreo companie de penitenți. Penitenții nu ies niciodată în lume decît cu capul acoperit de o bucată de pînză ce le ascunde fața și care are două găuri în dreptul ochilor. Cînd cei din familia Colonna nu voiau să recunoască vreo faptă de-a lor, îi pofteau pe partizani să vină la dînșii în veșminte de penitenți.

După îndelungate pregătiri, trecerea lui Bandini dintr-o închisoare în alta, trecere despre care tot ținutul vorbea de cincisprezece zile, fusese sorocită într-o duminică. În ziua aceea, la două dinspre dimineață, guvernatorul din Valmontone puse să se bată clopotul în toate satele din pădurea Faggiolei. Și, din fiecare sat, țăranii veniră în număr destul de mare. (Felul de viață din republicile evului mediu, pe vremea cînd trebuia să te lupți ca să capeți un anumit lucru pe care-l doreai, păstrase multă vitejie în inima țăranilor ; în timpurile noastre, nimeni n-ar fi mișcat un deget.)

În acea zi, s-a putut observa un lucru destul de ciudat : pe măsură ce mica trupă de țărani înarmați, ieșită din fiecare sat, se înfunda în codru, se înjumătățea ; partizanii familiei Colonna se îndreptau spre locul de întîlnire arătat de Fabrizio. Șefii lor păreau siguri că n-aveau să dea lupta în ziua aceea ; primiseră de dimineață ordin să răspîndească zvonul acesta. Fabrizio străbătea pădurea împreună cu cei mai buni dintre oamenii lui cărora

le aduscse cai tineri, aproape sălbatici, din herghelia sa. Făcea un fel de inspecţie pe la diferitele detaşamente de ţărani ; dar nu le spunea nici o vorbă, oricare putîndu-l compromite. Fabrizio era înalt şi slab, de o sprinteneală şi de o putere de necrezut ; deşi n-avea nici patruzeci şi cinci de ani, părul şi mustaţa îi erau de o albeaţă strălucitoare, ceea ce îl necăjea nespus, căci din această pricină putea fi recunoscut şi acolo unde ar fi dorit mai bine să treacă *incognito*. Pe măsură ce ţăranii îl vedeau, strigau : *Trăiască Fabrizio Colonna !* şi îşi puneau glugile de pînză pe ochi. Prinţul însuşi îşi avea gluga prinsă de piept în aşa fel încît să se poată repede acoperi cu ea dacă s-ar ivi duşmanul.

Şi acesta nu se lăsă aşteptat ; de-abia răsărise soarele că vreo mie de oameni din tabăra Orsinilor, venind dinspre Valmontone, pătrunseră în pădure şi trecură pe la vreo trei sute de paşi de partizanii lui Fabrizio Colonna, pe care acesta îi culcase cu burta la pămînt. Cîteva minute după ce ultimii Orsini ce formau această avangardă se depărtaseră, prinţul îşi puse oamenii în mişcare : hotărîse să atace escorta lui Bandini la un sfert de ceas de la intrarea ei în codru. În locul acela, pădurea era presărată cu mici stînci, înalte de cincisprezece-douăzeci de picioare ; sînt bucăţi de lavă mai mult sau mai puţin străvechi, pe care castanii cresc de minune, făcînd aproape beznă cu umbra lor. Întrucît aceste stînci, mai mult sau mai puţin roase de vreme, fac terenul foarte inegal, ca să cruţe şleaul cel mare de o sumedenie de mici suişuri şi coborîşuri de prisos, a fost săpat în lavă, şi foarte adesea drumul este cu trei-patru picioare mai jos decît pădurea.

La locul unde plănuise Fabrizio atacul, se afla un luminiș plin de ierburi și tăiat pe la un capăt de șleaul cel mare. Apoi drumul intra iar în pădure, care, în locul acela plin de mărăcini și de tufe, printre trunchiurile de copaci, era cu totul de nepătruns. Fabrizio își postă soldații la o sută de pași în pădure și pe cele două laturi ale drumului. La un semn al prințului, fiecare țăran își potrivi gluga și își luă locul, cu archebuza la el, îndărătul cîte unui castan ; soldații prințului se înșirară în spatele copacilor celor mai apropiați de drum. Țăranii aveau poruncă strașnică să nu tragă decît după ce soldații ar fi deschis focul, iar aceștia nu trebuiau să înceapă decît atunci cînd inamicul s-ar fi găsit la douăzeci de pași. Fabrizio puse să se taie în grabă vreo douăzeci de copaci, care, îngrămădiți cu frunzișul lor pe drumul foarte îngust în acel loc și mai jos cu trei picioare, îl astupau pe de-a-ntregul. Căpitanul Ranuccio, împreună cu cinci sute de oameni, veni în urma avangărzii ; avea ordinul de a nu ataca decît atunci cînd va auzi primele focuri de archebuză trase printre copacii doborîți ce stăteau în drum. Cînd Fabrizio Colonna își văzu soldații și partizanii așezați la loc sigur, fiecare după cîte un copac, și plini de hotărîre, porni în galop cu toți călăreții săi, printre care putea fi văzut și Giulio Branciforte. Prințul apucă pe o potecă din dreapta șleaului, care ducea la capătul cel mai depărtat de drum al luminișului.

De-abia se depărtase prințul de cîteva minute, că se și văzu venind de departe, pe drumul dinspre Valmontone, o trupă numeroasă de oameni călări : erau zbirii și barigelul, ce-l escortau pe Bandini, precum și toți călăreții Orsinilor. În mijlocul lor se afla Baldassare Bandini, înconjurat de patru călăi

îmbrăcaţi în roşu ; aceştia aveau ordin de a aduce la îndeplinire sentinţa primilor judecători şi de a-l executa pe Bandini, dacă ar fi văzut că partizanii familiei Colonna sînt pe punctul de a-l elibera.

Nici n-apucă bine cavaleria lui Colonna să ajungă la capătul cel mai depărtat al luminişului sau pajiştii, că acesta şi auzi cele dintîi focuri de archebuză trase din ascunzătoarea în care îşi aşezase oamenii pe drum, ceva mai sus de copacii răsturnaţi. De îndată îşi puse călărimea în galop şi îşi îndreptă atacul asupra celor patru călăi îmbrăcaţi în roşu care îl înconjurau pe Bandini.

N-o să dăm toată povestirea acestei mici lupte care nu ţinu nici trei sferturi de ceas ; partizanii Orsinilor, buimăciţi, se răspîndiră fugind care-ncotro, însă, la avangardă, viteazul căpitan Ranuccio fu ucis, întîmplare ce înrîuri în rău soarta lui Branciforte. Acesta abia apucase să dea cîteva lovituri de sabie, pe cînd se apropia de oamenii în roşu, că se pomeni faţă în faţă cu Fabio Campireali.

Călare pe un cal spumegînd, şi îmbrăcat cu un *giacco* aurit (cămaşă de zale), Fabio striga :

— Cine sînt păcătoşii ăştia cu mască ? Să le tăiem masca cu sabia ; ia uitaţi-vă cum se face !

Cam în aceeaşi clipă, Giulio Branciforte fu izbit de tînărul Campireali cu sabia de-a latul frunţii. Lovitura îi fu dată cu atîta îndemînare, încît pînza care-i acoperea obrazul căzu, în timp ce el îşi simţi ochii orbiţi de sîngele ce-i curgea din rana, de altfel foarte uşoară. Giulio îşi depărtă calul ca să aibă vreme să răsufle şi să-şi şteargă faţa. Ţinea cu orice preţ să nu se lupte cu fratele Elenei ; calul îi era chiar la patru paşi de Fabio, cînd primi în piept o lovitură zdravănă de sabie care nu-l

străpunse, mulțumită cămășii de zale, dar îi luă răsuflarea pentru o clipă. Aproape în același moment, auzi strigîndu-i-se în ureche :

— *Ti conosco, porco!* Te cunosc, spurcatule! Așa îți cîștigi banii ca să-ți înlocuiești zdrențele!

Giulio, ars de jignire, uită de prima-i hotărîre și se întoarse spre Fabio :

— *Ed in mal ponto tu venisti!*[1] izbucni el.

După cîteva lovituri îndesate de sabie, veșmintele ce le acopereau zalele se zdrențuiseră pe ei. Cămașa de zale a lui Fabio era aurită și strălucea, aceea a lui Giulio era din cele mai de rînd.

— Din ce gunoaie ți-ai luat zalele? îi strigă Fabio.

În aceeași clipă, Branciforte găsi prilejul pe care îl tot căuta de vreo jumătate de minut : mîndra cămașă de zale a lui Fabio nu-i acoperea îndeajuns gîtul, și Giulio tocmai în locul acela mai puțin apărat izbuti să-i dea o lovitură cu vîrful săbiei. Spada lui Giulio intră cam de o palmă în gîtul lui Fabio, și sîngele începu să țîșnească din plin.

— Neobrăzatule! îi mai strigă Giulio.

Și porni în galop către oamenii în roșu, din care doi mai erau încă pe cal la o sută de pași de el. Pe cînd se apropia de ei, cel de al treilea se prăbuși ; însă, în clipa în care Giulio ajungea în dreptul celui de al patrulea călău, acesta, văzîndu-se încercuit de peste zece călăreți, descărcă un pistol de-a dreptul în pieptul nefericitului Bandini, care căzu.

— Dragi seniori, nu mai avem ce face aici! strigă Branciforte ; săriți cu sabia pe secăturile astea de zbiri, vedeți cum fug care-ncotro!

Toată lumea se luă după el.

---

1 Vai de tine! că ți-a sunat ceasul. (Ital.)

Cînd, peste o jumătate de ceas, Giulio se întoarse lîngă Fabrizio Colonna, seniorul acesta îi vorbi pentru întîia oară în viață. Giulio îl găsi beat de mînie ; se aștepta să-l vadă nespus de bucuros, din pricina biruinței, care era deplină și datorată în întregime ordinelor sale bine chibzuite ; căci Orsinii aveau vreo trei mii de oameni, iar Fabrizio, pentru treaba asta, nu întrunise mai mult de o mie cinci sute.

— L-am pierdut pe viteazul meu prieten Ranuccio ! strigă prințul vorbindu-i lui Giulio, chiar eu am pus acuma mîna pe trupul lui ; s-a și răcit. Bietul Baldassare Bandini e rănit de moarte. Așa că, la drept vorbind, n-am izbîndit. Însă umbra viteazului căpitan Ranuccio se va înfățișa întovărășită de mulți alții înaintea lui Pluton. Am dat poruncă să fie spînzurați de ramurile copacilor toți pungașii ăia de prizonieri. Să nu vă scape unul, domnilor ! strigă el ridicînd glasul.

Și porni iar în galop înspre locul unde se dăduse lupta de avangardă. Giulio, fiind oarecum ajutorul lui Ranuccio, luase acum comanda companiei și îl urmă pe prinț, care, după ce ajunse în dreptul leșului viteazului oștean, ce zăcea înconjurat de peste cincizeci de hoituri dușmane, coborî a doua oară din șa ca să-i strîngă mîna bravului ostaș. Giulio făcu la fel, plîngînd.

— Ești încă foarte tînăr, îi spuse prințul lui Giulio, văd însă că ești plin de sînge, iar tatăl tău a fost un viteaz, care a primit mai bine de douăzeci de răni slujind neamul Colonna. Ia comanda companiei rămase de la Ranuccio și du-i leșul la biserica din Petrella ; vezi că s-ar putea să fii atacat pe drum.

Giulio nu fu atacat, dar ucise el însuși dintr-o lovitură de spadă pe unul din soldați, care îi spunea că e prea tînăr ca să comande. Nesocotința îi folosi, fiindcă era încă plin de sîngele lui Fabio. De-a lungul drumului, găsea peste tot copaci încărcați de oameni pe care-i spînzurau. Priveliștea asta cruntă, la care se adăuga moartea lui Ranuccio și mai ales a lui Fabio, aproape că-l înnebunea. Singura lui nădejde era că nu se va afla numele învingătorului lui Fabio.

Sărim peste amănuntele militare. La trei zile după luptă, Giulio se putu întoarce pentru cîteva ceasuri la Albano ; cunoștințelor le povesti că fusese ținut de niște friguri turbate la Roma, unde fusese silit să stea în pat toată săptămîna.

Dar toată lumea îl privea cu un respect deosebit; oamenii cei mai cu vază din oraș îl salutau ei cei dintîi ; cîțiva nesăbuiți îi ziseră chiar *senior căpitane !* Trecuse de cîteva ori prin fața palatului Campireali, pe care îl află cu toate porțile ferecate, și, cum noul căpitan era foarte sfios cînd era vorba să pună anumite întrebări, de-abia pe la amiază se încumetă să-i spună lui Scotti, bătrînul care se arătase totdeauna bun cu el :

— Dar încotro s-au dus Campirealii ? văd că palatul e ferecat.

— Dragul meu, îi răspunse Scotti, întristîndu-se deodată, numele acesta s-ar cădea să nu-l mai rostești nicicînd. Prietenii tăi sînt siguri că el te-a stîrnit și așa vor spune pretutindeni ; dar tot el era și piedica cea mare în calea căsătoriei voastre ; și lasă o soră grozav de bogată, care te iubește. Ba se mai poate spune (și a da lucrurile pe față este o virtute în asemenea împrejurări), se mai poate adăuga că ea te iubește într-atîta, încît vine noap-

tea în căsuța ta din Alba. Așa că se poate spune, în interesul tău, că erați bărbat și nevastă înainte de nefericita luptă de la *Ciampi* (acesta era numele dat de oamenii din ținut luptei pe care am povestit-o).

Moșneagul se opri, căci văzu că Giulio izbucnise în lacrimi.

— Hai la han! îl îndemnă tînărul Branciforte.

Scotti îl urmă; li se dădu o odaie în care se încuiară cu cheia și Giulio îi ceru bătrînului voie să-i povestească tot ce se întîmplase în ultima săptămînă. De cum încheie lunga povestire:

— După lacrimile tale, îi zise moșneagul, văd că nimic n-a fost pus la cale dinainte; totuși moartea lui Fabio este o întîmplare amarnică pentru voi. Trebuie neapărat ca Elena să-i spună maică-si că ești de mult soțul ei.

Tînărul nu răspunse, iar bătrînul socoti că Giulio știe, spre cinstea lui, a-și ține gura. Cufundat într-o adîncă visare, el se întreba dacă Elena, mîniată de moartea unui frate, ar da dreptate purtării sale gingașe și se căi de ceea ce se petrecuse altădată. Apoi, după cum îi ceru el, bătrînul îi vorbi deschis despre tot ce se întîmplase la Albano în ziua luptei. Fabio fusese ucis pe la șase și jumătate dimineața, la mai bine de șase leghe de Albano, și ciudat! chiar de la nouă începuse a se și vorbi despre această moarte. Pe la prînz, îl văzuseră pe bătrînul Campireali, înlăcrimat și sprijinit de servitori, ducîndu-se la mănăstirea capucinilor. Curînd după aceea, trei din călugării aceștia, urcați pe cei mai buni cai ai Campirealilor și urmați de o mulțime de slujitori, o apucaseră înspre satul *Ciampi*, lîngă care avusese loc lupta. Bătrînul Campireali ținea morțiș să meargă cu ei; dar izbutiseră să-l facă

à-și schimba hotărîrea, spunîndu-i-se că Fabrizio Colonna era furios (nu prea știa nimeni de ce) și că ar putea să-i facă vreun rău dacă l-ar prinde.

Seara, spre miezul nopții, pădurea Faggiolei păruse a fi luat foc: toți călugării și toți săracii din Albano, fiecare cu cîte o lumînare groasă, se duseseră în întîmpinarea trupului neînsuflețit al tînărului Fabio.

— Trebuie să nu-ți ascund, urmă moșneagul scăzînd vocea de parcă s-ar fi temut să nu fie auzit, că drumul care duce la Valmontone și la *Ciampi*...

— Ei, ce-i cu el? întrebă Giulio.

— Ei, drumul ăsta trece prin dreptul casei tale și se zice că, atunci cînd au ajuns acolo cu trupul lui Fabio, sîngele a țîșnit dintr-o rană groaznică pe care o avea la gît.

— Ce ticăloșie! exclamă Giulio ridicîndu-se în picioare.

— Potolește-te, prietene, îl îndemnă bătrînul, vezi bine, că trebuie să afli totul! Și acum, pot să-ți spun că venirea ta aici, astăzi, a fost socotită cam timpurie. Dacă mi-ai face cinstea să-mi ceri sfatul, aș mai adăuga, căpitane, că n-ar fi potrivit, încă o lună de zile de aci încolo, să te arăți prin Albano. Nu e nevoie să-ți mai spun că n-ar fi cuminte să te duci nici la Roma. Nu se știe încă la ce hotărîre se va opri sfîntul părinte în privința lui Colonna; se crede că va lua de bună declarația lui Fabrizio cum că nu a aflat de lupta de la Ciampi decît din gura lumii; însă cîrmuirea Romei, toată în mîna Orsinilor, turbează de furie și ar fi încîntată să spînzure vreo cîțiva din vitejii soldați ai lui Fabrizio, lucru de care acesta n-ar putea să se plîngă pe drept, de vreme ce se jură că n-a fost de față la încăierare. Ba, ceva mai mult, și, cu toate că nu

mi l-ai cerut, îmi iau îngăduința de a-ți da și un sfat militar : lumea te iubește în Albano, altfel n-ai fi aici în siguranță. Gîndește-te că te plimbi prin oraș de cîteva ceasuri, că vreunul din partizanii Orsinilor ar putea să se socotească înfruntat sau cel puțin să-i treacă prin minte cît de lesne ar cîștiga o răsplată bună. Bătrînul Campireali a spus de o mie de ori că și-ar da cea mai frumoasă moșie aceluia care te-ar ucide. Ar fi fost mai cuminte să fi adus în Albano cîțiva din soldații pe care îi ai acasă.

— Păi, n-am soldați acasă.

— Atuncea, ești nebun, căpitane. Hanul ăsta are o grădină. O să ieșim prin grădină și o ștergem prin vii. Merg cu tine ; sînt bătrîn și fără arme ; dar, dacă ne întîlnim cu vreunul care-ți vrea răul, o să stau de vorbă cu el și, în felul acesta, te fac să cîștigi măcar vreme.

Giulio își simți inima îndurerată. Avea-vom îndrăzneala să spunem de ce nebunie era cuprins ? De cum aflase că palatul Campireali era încuiat și că toți de acolo plecaseră la Roma, își făcuse planul de a se duce să vadă iar grădina în care se întîlnise de atîtea ori cu Elena. Ba trăgea nădejde să revadă și odaia în care îl primise cînd lipsea maică-sa. Avea nevoie să-și facă curaj împotriva mîniei ei, revăzînd locurile în care se arătase atît de drăgăstoasă cu el.

Branciforte și inimosul bătrîn nu avură nici o întîlnire nedorită umblînd pe potecile ce străbat viile și urcă spre lac.

Giulio îl puse pe Scotti să-i povestească iarăși cu de-amănuntul înmormîntarea lui Fabio. Trupul viteazului tînăr, înconjurat de o mulțime de preoți, fusese dus la Roma și îngropat în capela familiei,

din mănăstirea Sfîntului Onufrie, de pe vîrful Ianiculului. Se observase, ca un lucru foarte ciudat, că, în ajunul ceremoniei, Elena fusese dusă de taică-său înapoi la mănăstirea vizitandinelor din Castro ; ceea ce întărise zvonul, potrivit căruia ea se măritase într-ascuns cu mercenarul ce avusese nenorocul de a-i ucide fratele.

Cînd ajunse lîngă casă, Giulio se întîlni cu căprarul companiei și cu patru soldați ; aceștia îi spuseră că fostul lor căpitan nu ieșea niciodată din pădurea Faggiolei pînă nu-și lua cu el cîțiva ostași. Prințul le spusese în mai multe rînduri că, dacă cineva avea chef să fie împușcat din nesăbuință, trebuia mai întîi să-și dea demisia, ca să nu-i lase lui în spinare o moarte de răzbunat.

Giulio Branciforte înțelese cît de drepte erau lucrurile astea de care pînă atunci fusese străin. Crezuse, ca și popoarele în vîrsta copilăriei, că războiul constă numai în a te bate cu bărbăție. Se supuse numaidecît dorințelor prințului ; nu întîrzie decît timpul să-l îmbrățișeze pe înțeleptul bătrîn, care se arătase atît de bun să-l întovărășească pînă acasă.

Însă, după cîteva zile, Giulio, aproape nebun de jale, se întoarse să mai privească o dată palatul Campireali. Pe la căderea nopții, el și cu trei ostași, îmbrăcați în haine de negustori din Napoli, pătrunseră în Albano. Veni singur la casa lui Scotti, unde află că Elena era tot surghiunită la mănăstirea din Castro. Taică-său, crezînd-o măritată cu acela căruia îi zicea ucigașul fiului său, jurase să n-o mai vadă niciodată. N-o văzuse nici chiar cînd o dusese înapoi la mănăstire. Dragostea maică-si, în schimb, părea că crescuse și deseori ea pleca din Roma ca să petreacă o zi-două cu fiică-sa.

IV

„Dacă nu mă dezvinovățesc față de Elena, își zicea Giulio întorcîndu-se noaptea în tabăra companiei sale din pădure, o să mă creadă pînă la urmă un ucigaș. Dumnezeu știe ce povești i s-or fi spus pe seama luptei aceleia blestemate!"

Se duse să primească ordinele prințului în castelul acestuia din Petrella și îi ceru îngăduința de a merge la Castro. Fabrizio Colonna încruntă sprînceana:

— Istoria cu încăierarea aceea nu e încă încheiată cu sanctitatea-sa. Trebuie să știi că eu am declarat adevărul, adică: am fost cu totul străin de această ciocnire, de care n-am aflat decît a doua zi, aici, în castelul meu din Petrella. Totul mă îndreptățește să cred că sanctitatea-sa va da crezare pînă în cele din urmă acestei povestiri sincere. Însă Orsinii sînt puternici; și toată lumea vorbește că te-ai purtat vitejește în această încăierare. Orsinii mai pretind că unii prizonieri ar fi fost spînzurați de ramurile copacilor. Dumneata știi că nu e adevărat; dar ne putem aștepta la represalii.

Uimirea adîncă ce țîșnea din privirile nevinovate ale tînărului căpitan îl înveselea pe prinț; totuși în fața acestei naivități, socoti că era nevoie să vorbească mai limpede.

— Văd în dumneata, urmă el, vitejia desăvîrșită care a făcut cunoscut în toată Italia numele de Branciforte. Sper că vei avea pentru casa mea credința aceea care mi-l făcea pe tatăl dumitale atît de drag, și pe care am vrut s-o răsplătesc în dumneata. Iată cuvîntul de ordine al companiei mele: a nu spune niciodată adevărul despre nimic ce e în legătură cu mine sau cu soldații mei. Dacă, în clipa

în care ești silit să vorbești, nu vezi nevoia niciunei minciuni, spune totuși un neadevăr, oricum ar fi, și ferește-te ca de cel mai greu păcat să rostești chiar cel mai mic adevăr. Îți închipui că acesta, împreună cu alte știri, ar putea să-i pună pe calea ce merge la planurile mele. Știu, de altminteri, că ai o iubită în mănăstirea vizitandinelor din Castro; poți să te duci să stai două săptămîni în orășelul acela, în care Orsinii nu pot să nu aibă prieteni și poate chiar iscoade. Treci pe la majordomul meu, care-ți va înmîna două sute de țechini. Prietenia pe care o aveam față de tatăl dumitale, adăugă prințul rîzînd, mă îndeamnă să-ți dau cîteva sfaturi în privința felului de a duce la bun sfîrșit o asemenea treabă de iubire și militară. Dumneata și cu trei soldați vă îmbrăcați ca niște negustori; nu uitați să vă supărați pe unul din tovarăși, care va părea mereu cherchelit și care își va face mulți prieteni plătind de băut tuturor haimanalelor din Castro... De altfel, spuse prințul schimbînd glasul, dacă te prind Orsinii și vor să te omoare, nu mărturisi niciodată adevăratul dumitale nume, și încă mai puțin că ești dintre oamenii mei. Nu mai e nevoie să-ți amintesc că trebuie să dai ocol tuturor orășelelor și să intri în ele prin poarta opusă direcției din care vii.

Giulio fu înduioșat de aceste sfaturi părintești, venite din partea unui om de obicei foarte grav. La început, prințul zîmbi de lacrimile ce le vedea jucînd în ochii tînărului; apoi și glasul lui se schimbă. Își scoase unul din numeroasele inele ce-i străluceau în degete; primindu-l, Giulio sărută mîna aceea vestită prin atîtea fapte mari.

— Niciodată tata nu mi-ar fi dat atîtea sfaturi! exclamă tînărul înflăcărat.

A treia zi, cu puţin înainte de revărsatul zorilor, pătrundea pe sub zidurile orăşelului Castro; cinci ostaşi îl urmau, îmbrăcaţi în haine de împrumut ca şi el: doi din aceştia mergeau despărţiţi de ei şi păreau să nu-i cunoască nici pe el nici pe ceilalţi trei. Încă înainte de a intra în oraş, Giulio zări mănăstirea vizitandinelor, uriaşă clădire înconjurată de ziduri negre şi foarte asemănătoare cu o fortăreaţă. Dădu fuga la biserică; era minunată. Călugăriţele, toate nobile şi multe din familii bogate, se întreceau între ele care să îmbogăţească mai tare biserica, singura parte din mănăstire îngăduită privirilor lumii. Ajunsese o datină ca aceea din doamnele pe care papa o făcea stareţă, dintr-o listă de trei nume prezentată de cardinalul-protector al ordinului vizitandinelor, să aducă un dar măreţ sfîntului altar, spre a i se veşnici pomenirea. Aceea al cărei dar era mai mic decît al stareţei de dinaintea ei era dispreţuită, atît dînsa cît şi familia ei.

Giulio înainta tremurînd prin clădirea măreaţă, strălucind de marmure şi aurării. La drept vorbind, nu la marmure şi aurării îi era lui gîndul. I se părea că se află sub privirile Elenei. Altarul cel mare, i se spusese, costase peste opt sute de mii de franci; însă ochii lui, dispreţuind bogăţiile altarului cel mare, se îndreptau înspre un gard de fier aurit, înalt de vreo patruzeci de picioare şi împărţit în trei de doi stîlpi de marmură. Gardul acesta, pe care înălţimea îl făcea parcă spăimîntător, se ridica în spatele altarului cel mare şi despărţea corul călugăriţelor de biserica deschisă tuturor credincioşilor.

Giulio îşi zicea că, dincolo de gardul aurit, se aflau, în timpul slujbei, călugăriţele şi pensiona-

rele. În această biserică interioară se putea duce, la orice oră din zi, fiecare călugăriță sau pensionară care voia să se roage : pe această împrejurare cunoscută de toată lumea se întemeiau nădejdile bietului îndrăgostit.

E drept că un mare văl negru acoperea partea de dinăuntru a gardului ; „însă vălul, gîndea Giulio, nu poate împiedica pensionarele care s-ar uita de ceastălaltă parte a bisericii să vadă, de vreme ce eu, care nu mă pot apropia decît pînă la o oarecare distanță de el, zăresc foarte bine, prin văl, ferestrele care luminează corul și pot deosebi pînă și cele mai mici amănunte din arhitectura lor." Fiecare zăbrea a acestui gard, minunat aurit, purta un vîrf ascuțit îndreptat înspre privitori.

Giulio își alese o strană foarte la vedere, în fața părții stîngi a gardului, în locul cel mai luminat ; acolo stătea ascultînd slujbele. Cum în jurul lui nu erau decît țărani, trăgea nădejde că va fi băgat în seamă chiar și prin vălul cel negru care acoperea gardul pe dinăuntru. Pentru întîia oară în viața lui, tînărul acesta modest căuta să atragă privirile ; îmbrăcămintea îi era aleasă ; făcea numeroase pomeni cînd intra și ieșea din biserică. Și oamenii lui și el se puneau cît mai bine cu toți lucrătorii și negustorașii care aveau vreo legătură cu mănăstirea. Dar de-abia a treia zi putu trage nădejde să-i trimită o scrisoare Elenei. Din ordinul lui, erau urmărite îndeaproape cele două surori-iconoame, în seama cărora cădea cumpărarea unor merinde pentru mănăstire ; una din ele avea legături cu un mic negustor. Un soldat de-al lui Giulio, care fusese călugăr, cîștigă prietenia negustorului și îi făgădui un țechin pentru fiecare scrisoare înmînată pensionarei Elena dei Campireali.

— Cum? se miră negustorul de cum deschise soldatul gura să-i vorbească despre asta. O scrisoare pentru *nevasta banditului!*

Numele acesta se și împămîntenise în Castro, cu toate că Elena nu sosise nici de două săptămîni: într-atîta de repede se răspîndește la poporul acesta ahtiat de toate amănuntele exacte ceea ce îi izbește imaginația!

Negustorașul mai adăugă:

— Măcar asta e măritată! Dar cîte cucoane n-au nici atîta dezvinovățire, și primesc de afară mult mai mult decît niște scrisori!

În această primă scrisoare, Giulio povestea cu nesfîrșite amănunte tot ce se întîmplase în dimineața de pomină, pecetluită prin moartea lui Fabio: „Mă urăști?" întreba el la sfîrșit.

Elena răspunse printr-un singur rînd că, fără să urască pe nimeni, avea să-și petreacă restul vieții încercînd să-l uite pe acela de mîna căruia îi pierise fratele.

Giulio se grăbi să răspundă; după cîteva invective la adresa destinului, fel de a gîndi imitat după Platon și pe atunci la modă:

„Ai vrea cumva, urma el, să dai uitării cuvîntul lui Dumnezeu păstrat pînă la noi de Sfînta Scriptură? Dumnezeu spune: «Soția își va părăsi familia și părinții ca să-și urmeze soțul». Ai îndrăzni cumva să susții că nu ești soția mea? Adu-ți aminte de noaptea de Sfîntul Petru. Pe cînd zorii răsăreau dincolo de Monte-Cavi, te-ai aruncat la picioarele mele; m-am îndurat atunci să mă milostivesc de tine; ai fi fost a mea, să fi vrut; nu te puteai împotrivi iubirii ce mi-o purtai atunci. Deodată mi s-a părut că, după cum eu îți spusesem adesea că de mult îți jertfisem viața și tot ceea ce îmi

putea fi mai drag pe lume, tot așa puteai și tu să-mi răspunzi, deși n-ai făcut-o niciodată, că toate jertfele astea, nefiind dovedite prin vreun act exterior, puteau fi foarte bine doar o închipuire. Un gînd, dureros pentru mine, dar drept la urma urmei, mă fulgeră. Am cugetat că nu degeaba întîmplarea îmi scotea în cale prilejul de a jertfi spre folosul tău cea mai mare fericire ce mi-aș fi putut-o visa. Tu te și aflai în brațele mele și fără apărare, adu-ți aminte ; pînă și gura ta nu îndrăznea să se împotrivească. În clipa aceea, *Ave Maria* de dimineață bătu la mănăstirea de pe Monte Cavi și, ca prin minune, dangătul ajunse pînă la noi. Mi-ai spus : *Adu jertfa aceasta Sfintei Marii, Maicii preacurate.* De o clipă, mă muncea și pe mine gîndul acestei jertfe supreme, singura adevărată pe care am avut prilejul să ți-o fac. Am rămas uimit văzînd că îți venise și ție același gînd. Zvonul depărtat al acelui *Ave Maria* m-a înduioșat, de ce n-aș mărturisi-o ? Ți-am făcut pe voie. Jertfa n-a fost în întregime pentru tine ; am socotit că pun cununia noastră viitoare sub ocrotirea Madonei. Pe atunci îmi închipuiam că piedicile nu vor fi din partea ta, necredincioaso, ci din partea familiei tale, bogate și nobile. Dacă n-ar fi fost acolo o mînă de sus, cum ar fi ajuns pînă la noi rugăciunea aceea, venind de la atîta depărtare, pe deasupra crestelor copacilor dintr-o jumătate a pădurii, fremătînd în clipa aceea de boarea dimineții ? Atunci (îți mai amintești ?) ai căzut în genunchi, iar eu m-am ridicat, am scos din sîn crucea pe care o port întotdeauna, și tu ai jurat pe crucea aceea, o am acum în fața mea, și pe osînda ta de veci că, în orice loc te-ai afla vreodată, că orice s-ar întîmpla cîndva, îndată ce ți-aș porunci, tu te-ai lăsa iar în voia

mea deplină, așa cum te găseai în clipa cînd ți-a răsunat în urechi, venind de la o depărtare atît de mare, *Ave Maria* de pe Monte Cavi. Și amîndoi am rostit apoi cu toată evlavia cîte doi *Ave* și doi *Pater*. Ei, iată ! pe dragostea ce mi-o purtai atuncea și, dacă ai uitat-o, așa cum mă tem, pe osînda ta veșnică, îți poruncesc, să mă primești în noaptea asta, în odaia ta sau în grădina mănăstirii vizitandinelor."

Autorul italian redă, cu mare grijă, o sumedenie de scrisori lungi, trimise de Giulio Branciforte în urma acesteia ; dar nu dă decît extrase din răspunsurile Elenei dei Campireali. După două sute șaptezeci și opt de ani împliniți, noi sîntem acuma prea departe de simțămintele de iubire și de smerenie ce umplu aceste scrisori și de aceea m-am temut că ar îngreuna povestirea.

Ar reieși din aceste scrisori că Elena s-a supus în sfîrșit poruncii cuprinse în aceea pe care am tradus-o mai sus, scurtînd-o. Giulio găsi mijlocul de a pătrunde în mănăstire ; s-ar putea deduce, dintr-o anumită frază, că s-ar fi deghizat în femeie. Elena îl primi, dar numai la gratiile unei ferestre de la catul de jos, care dădea în grădină. Spre nespusa-i jale, lui Giulio i se păru că fata, altădată atît de iubitoare și pătimașă, era acum ca o străină față de el ; se purtă aproape *cu politețe*. Primindu-l în grădină, se supusese aproape numai sfințeniei jurămîntului făcut. Întrevederea a fost scurtă : după cîteva clipe, mîndria lui Giulio, poate întrucîtva ațîțată și de întîmplările petrecute în ultimele cincisprezece zile, a fost mai tare decît adînca-i durere.

„Nu mai am în față, își zise el în sinea lui, decît mormîntul acelei Elene care în Albano părea să mi se fi dat mie pe viață."

De îndată, grija cea mai mare a lui Giulio a fost să-și ascundă lacrimile ce-l podidiseră auzind întortocherile politicoase cu care îl întîmpinase Elena. Cînd isprăvi de vorbit, căutînd să găsească îndreptățire unei schimbări atît de firești, zicea ea, după moartea unui frate, Giulio îi spuse cît se poate de răspicat :

— Tu nu îți ții jurămîntul, nu mă primești în grădină, nu stai în genunchi în fața mea, așa cum stăteai în clipa cînd am auzit *Ave Maria* de pe Monte Cavi. Uită-ți jurămîntul dacă poți ; eu, însă, nu uit nimic ; Dumnezeu să te ocrotească !

Rostind vorbele acestea, plecă de la fereastra cu gratii, lîngă care ar mai fi putut rămîne încă vreun ceas. Cine ar fi spus cu o clipă mai înainte că el însuși avea să scurteze întîlnirea cea mult dorită ? ! Jertfa îi sfîșia inima ; socoti însă că ar merita într-adevăr disprețul Elenei dacă ar răspunde *politețurilor* ei altfel decît lăsînd-o pradă remușcărilor.

Înainte de revărsatul zorilor, ieși din mănăstire. Se urcă de îndată în șa, dînd ordin oștenilor să-l aștepte la Castro o săptămînă încheiată, apoi să se întoarcă în pădure : era beat de deznădejde. Mai întîi porni spre Roma.

„Cum, mă depărtez de ea ? își zicea el la fiecare pas ; cum, am ajuns niște străini unul față de altul ? Unde ești, Fabio, să te vezi răzbunat !"

Faptul că întîlnea pe drum oameni îi sporea mînia ; își mînă calul peste ogoare și îi îndreptă pașii înspre malul pustiu și sălbatic al mării. Cînd nu mai fu tulburat de întîlnirea cu țăranii domoli, la a căror soartă rîvnea și el, răsuflă ușurat ; locurile

acelea aspre se potriveau cu deznădejdea lui și îi mai potoleau clocotul sufletului; atunci putu și el să-și privească în față jalnica-i soartă.

„La vîrsta mea, își zise el, mai am un leac: să iubesc altă femeie!"

La gîndul acesta întristător, simți că-i sporește deznădejdea; își dădu prea bine seama că pentru el nu exista decît o singură femeie pe lume. Își și închipuia chinul ce l-ar încerca dacă ar îndrăzni să rostească cuvîntul „dragoste" în fața altei femei decît Elena; ideea aceasta îl sfîșia.

Izbucni într-un hohot de rîs amar.

„Iată-mă, își spunea el, întocmai ca eroii lui Ariosto care călătoresc singuri prin locuri pustii, cînd vor să uite că și-au găsit iubita necredincioasă în brațele altui cavaler... Totuși, Elena nu-i chiar atît de vinovată, își zise el izbucnind în plîns după hohotele de rîs nebunesc; necredința ei n-a mers pînă acolo încît să iubească pe un altul. Sufletul ei viu și curat s-a lăsat ademenit de povestirile înfiorătoare pe care le-a auzit pe socoteala mea; negreșit că i-am fost înfățișat ca unul care a pornit la lupta aceea nefericită numai cu nădejdea ascunsă de a-i ucide fratele. Or fi mers și mai departe: mi s-o fi pus în cîrcă și socoteala măruntă că, odată mort frate-său, ea rămînea moștenitoarea unei averi uriașe... Și eu am făcut prostia s-o las singură timp de două săptămîni pe mîna dușmanilor mei, care au ademenit-o! Ce mai vorbă? sînt un nenorocit, cerul nu mi-a dat destulă minte ca să-mi croiesc viața! Sînt o ființă nefericită, tare oropsită! viața mea n-a folosit nimănui, și mie, încă mai puțin ca altuia."

În acea clipă, tînărul Branciforte avu o inspirație foarte rară în secolul acela: calul călca chiar pe

marginea țărmului și uneori i se udau picioarele în apă ; lui Giulio îi trecu prin cap să-l împingă în mare și să isprăvească astfel cu soarta nemiloasă căreia îi căzuse pradă. Ce avea să facă el de aici înainte, după ce singura ființă de pe lume datorită căreia a simțit că fericirea există îl părăsise ? Apoi, deodată, o idee îl ținu în loc.

„Ce sînt chinurile ce le îndur acuma, își zise el, pe lîngă cele pe care le voi suferi peste o clipă, cînd voi sfîrși cu viața asta nefericită ? Elena nu numai c-o să mi se înfățișeze nepăsătoare, așa cum și este în adevăr, ci o s-o văd și în brațele altuia, ale vreunui tînăr senior roman, bogat și *cu trecere* ; căci, ca să-mi sfîșie sufletul, diavolii îmi vor plimba prin fața ochilor cele mai crude icoane ale celor ce s-ar putea întîmpla, cum le e și datoria. Astfel că n-o să pot găsi uitarea Elenei nici pe lumea cealaltă ; ba, mai mult, dragostea mea pentru ea va crește, pentru că numai în acest chip puterea veșnică mă va putea pedepsi de înfiorătorul păcat ce-l voi fi săvîrșit."

Spre a izgoni pe deplin vraja, Giulio se apucă să rostească cu evlavie *Ave Maria*. Ascultînd într-o dimineață *Ave Maria*, rugăciune închinată Madonei, fusese el altădată ispitit și împins la o faptă generoasă pe care acum o socotea drept cea mai mare greșeală a vieții lui. Însă, din respect, nu se încumeta să meargă pînă la capăt și să dea glas gîndului ce-i pusese stăpînire pe minte.

„Dacă la îndemnul Madonei, am căzut într-o mare greșeală, nu e oare de datoria-i, ca o urmare a dreptății ei fără margini, să izvodească o împrejurare prin care să-mi redobîndesc fericirea ?"

Ideea aceasta a dreptății Madonei îi alungă încetul cu încetul deznădejdea. Înălță capul și văzu

în fața lui, dincolo de Albano și pădure, Monte Cavi, acoperit de întunecata-i verdeață, și sfînta mănăstire al cărei *Ave Maria* de dimineață îl dusese la ceea ce numea el o nerușinată păcălire. Priveliștea neașteptată a sfîntului lăcaș îl mîngîie.

— Nu, strigă el, nu-i cu putință ca Sfînta Fecioară să mă părăsească. Dacă Elena ar fi fost soția mea, cum îmi îngăduia iubirea ei și cum mi-o cerea și demnitatea mea de bărbat, povestirea despre moartea fratelui său ar fi găsit în sufletu-i amintirea legăturii ce o unea de mine. Și-ar fi zis că ea îmi aparținea cu mult înainte de întîmplarea nefericită care, pe un cîmp de bătălie, m-a adus față în față cu Fabio. El era cu doi ani mai mare ca mine ; era mai îndemînatic în mînuirea armelor, mai îndrăzneț în orice caz, mai puternic. Soția mea ar fi găsit mii de dovezi că nu eu căutasem lupta aceea. Și-ar fi adus aminte că n-am simțit niciodată nici cea mai mică ură față de frate-său, chiar cînd a tras cu archebuza asupra ei. Îmi amintesc că, la prima noastră întîlnire, după întoarcerea mea de la Roma, îi spusesem : „Ce vrei ? așa cerea onoarea ; nu pot să condamn un frate !"

După ce evlavia-i pentru Sfînta Fecioară îi întări iar nădejdea, Giulio dădu pinteni calului și în cîteva ore sosi la tabăra companiei sale. O găsi luîndu-și armele : oamenii se îndreptau spre drumul Napoli-Roma trecînd prin Monte Cassino. Tînărul căpitan schimbă calul și plecă cu ostașii. Nu avură nici o luptă în ziua aceea. Giulio nu întrebă de ce mărșăluiau, puțin îi păsa. În clipa cînd se află în fruntea ostașilor, un nou fel de a-și vedea soarta i se înfățișă.

„Sînt, nici mai mult nici mai puțin, un prost, își zise el. Am făcut o mare greșeală plecînd din

Castro; Elena e desigur mai puţin vinovată decît mi-am închipuit eu, în mînia mea. Nu, nu se poate să nu mai fie a mea, ea, un suflet sincer şi curat, în care am văzut cum, sub ochii mei, se naşte dragostea! Îmi purta doară o iubire atît de sinceră! N-a fost ea de atîtea ori gata să fugă cu mine, un calic, şi să ne lăsăm cununaţi de un călugăr de la Monte Cavi? La Castro, ar fi trebuit, mai întîi de toate, să capăt încă o întîlnire, şi s-o fac să priceapă. Nu mai încape vorbă! dragostea mă împinge să mă port ca un copil! Doamne! de ce n-am şi eu un prieten de la care să cer un sfat? În răstimp de două minute, aceeaşi hotărîre mi se pare şi foarte rea şi foarte bună!

În seara acelei zile, pe cînd părăseau drumul ca să intre în pădure, Giulio se apropie de prinţ şi îl întrebă dacă mai putea rămîne încă vreo cîteva zile în locul ştiut.

— Du-te la toţi dracii! răcni la el Fabrizio, crezi că acum e vremea să mă îngrijesc de copilării?

Peste o oră, Giulio plecă spre Castro. Îşi regăsi acolo oamenii, dar după felul prea mîndru în care o părăsise pe Elena, acum nu ştia cum să-i scrie.

Prima lui scrisoare cuprindea doar aceste cuvinte:

„Aş putea fi primit noaptea viitoare?"

Poţi să vii fu tot ceea ce-i răspunse ea.

După plecarea lui Giulio, Elena se crezuse părăsită pe veci. Atunci de-abia simţise ea cît de adînc judecase bietul tînăr: îi fusese soţie înainte ca el să aibă nefericirea de a-i întîlni fratele pe cîmpul de luptă.

De data asta, Giulio nu mai fu întîmpinat cu întorsăturile politicoase ce i se păruseră atît de crude prima oară. E adevărat că Elena nu se înfă-

ţişă decît înapoia gratiilor ferestrei; dar tremura şi, fiindcă glasul lui Giulio era foarte reţinut iar întorsăturile lui de frază[1] erau aproape acelea pe care le-ar fi întrebuinţat cu o străină, îi veni şi ei rîndul să simtă cît de crud e tonul aproape oficial cînd urmează celei mai duioase apropieri. Giulio, temîndu-se mai ales ca vreun cuvînt rece ţîşnit din inima Elenei să nu-i sfîşie sufletul, vorbea pe tonul unui avocat spre a-i dovedi că îi era soţie cu mult înainte de fatala luptă de la Ciampi. Elena îl lăsă să vorbească, deoarece îi era frică să n-o podidească lacrimile dacă i-ar fi răspuns altfel decît în vorbe scurte. La sfîrşit, văzîndu-se gata a se da de gol, îşi rugă iubitul să mai vină şi a doua zi. În noaptea aceea, ajunul unei mari sărbători, utrenia se cînta dis-de-dimineaţă, şi întîlnirea lor putea fi descoperită. Giulio, care judeca întocmai ca un îndrăgostit, ieşi din grădină cufundat în gînduri; nu-şi putea risipi nedumerirea: fusese oare bine sau rău primit? Şi, deoarece gînduri războinice, rod al vorbelor schimbate cu prietenii săi de arme, începeau să-i mijească în cap:

„Într-o bună zi, îşi zise el, poate că o să fie nevoie s-o răpim pe Elena."

Şi se apucă să cîntărească mijloacele de a pătrunde cu forţa în grădină. Întrucît mănăstirea era foarte bogată şi, deci, bună de jefuit, avea în solda ei un mare număr de servitori, majoritatea foşti soldaţi. Erau găzduiţi într-un soi de cazarmă; ferestrele ei cu gratii dădeau în gangul care, de la poarta de afară a mănăstirii, tăiată în mijlocul unui zid negru de peste optzeci de picioare înălţime,

1 În Italia, felul de a vorbi cu *tu*, cu *voi* sau cu *le* arată gradul de intimitate. Vorbirea cu *tu*, rămăşiţă din latineşte, este mai rară ca la noi (n. a.).

ducea la poarta dinăuntru păzită de sora-portăreasă. În stînga acestei treceri înguste era cazarma, iar în dreapta zidul grădinii, înalt de treizeci de picioare. Fațada mănăstirii, dinspre piață, era un zid grosolan înnegrit de vremuri, fără alte deschizături decît poarta exterioară și o singură ferestruică prin care soldații vedeau afară. Vă puteți da astfel seama de înfățișarea mohorîtă a zidului acela mare și negru, străpuns doar de o poartă căptușită cu bucăți late de tablă de fier, prinse în niște piroane zdravene, și de o singură ferestruică de patru picioare înălțime pe optsprezece degete lățime.

Nu-l vom urma pe autorul original în lunga povestire a întrevederilor succesive pe care Giulio le obținu de la Elena. Tonul cu care cei doi iubiți își vorbeau acuma redevenise cu totul intim, ca altădată în grădina din Albano; numai că Elena nu voise nici în ruptul capului să coboare în grădină. Într-o noapte, Giulio o găsi foarte gînditoare: sosise maică-sa de la Roma ca s-o vadă, și avea să rămînă cîteva zile la mănăstire. Maică-sa era atît de drăgăstoasă, se purtase cu atîta gingășie față de iubirea pe care bănuia că o nutrește fiică-sa, încît aceasta simțea o adîncă remușcare că e silită s-o înșele; căci, ce mai vorbă? ar fi avut ea vreodată îndrăzneala să-i spună că-l primea la mănăstire pe omul care o lipsise de fiu-său? Elena îi mărturisi pînă la urmă lui Giulio că, dacă maică-sa, atît de bună cu ea, ar întreba-o într-un anumit fel, niciodată n-ar avea puterea să-i răspundă cu minciuni. Giulio simți toată primejdia în care se afla: soarta lui atîrna de întîmplarea care putea să-i dicteze o anumită vorbă doamnei dei Campi-

reali. În noaptea următoare, el vorbi, cu hotărîre, în felul acesta :

— Mîine voi veni mai devreme, voi desface una din gratiile acestea, tu vei coborî în grădină şi te voi duce la o biserică din oraş, unde un preot devotat mie ne va cununa. Pînă se face ziuă, vei fi îndărăt în grădină. Odată soţia mea, nu mă voi mai teme, şi, dacă maică-ta o cere, ca ispăşire pentru groaznica nenorocire pe care o deplîngem cu toţii deopotrivă, voi consimţi la orice, de-ar fi chiar să stau cîteva luni fără să te văd. Cum Elena părea încremenită de o astfel de urzeală, Giulio adăugă : Prinţul mă cheamă la el ; onoarea şi tot felul de pricini mă silesc să plec. Planul meu este singurul care ne poate chezăşui viitorul ; dacă nu te învoieşti, ne despărţim pentru totdeauna, aici, în clipa asta. Voi pleca cu remuşcarea nesăbuinţei mele. *Am crezut în cuvîntul tău de onoare,* nu ţi-ai ţinut nici măcar jurămîntul cel mai sfînt şi sper că, pînă la urmă, dispreţul îndreptăţit de uşurătatea ta mă va lecui de o dragoste care de prea mult timp este blestemul zilelor mele.

Elena izbucni în lacrimi.

— O, Doamne, Doamne ! exclamă ea plîngînd, ce grozăvie pentru mama ! În cele din urmă, se învoi cu propunerea ce i se făcea. Dar, urmă ea, am putea fi descoperiţi fie la ducere, fie la întoarcere ; gîndeşte-te la vîlva ce s-ar face, în ce amarnică împrejurare s-ar afla mama ; să mai aşteptăm pînă pleacă, adică peste cîteva zile.

— Ai izbutit să mă faci a mă îndoi pînă şi de lucrul ce-mi era cel mai sfînt şi mai scump : încrederea în cuvîntul tău. Ori sîntem cununaţi mîine seară, ori ne vedem în clipa de faţă pentru ultima oară, de partea asta a mormîntului cel puţin.

Biata Elena nu putu să răspundă decît cu lacrimi, era mai ales sfîșiată de glasul hotărît și crud cu care-i vorbea Giulio. Îi meritase într-adevăr disprețul? Acesta era iubitul cel supus și duios de altădată? În sfîrșit, primi să facă ceea ce i se poruncea. Giulio se depărtă. Din clipa aceea, Elena așteptă noaptea ce urma în frigurile temerilor celor mai cumplite. Nici dacă s-ar fi pregătit pentru o moarte sigură n-ar fi simțit o durere mai ascuțită; ar fi putut afla oarecare îmbărbătare doar la gîndul iubirii lui Giulio și al dragostei maică-si. Restul nopții îl petrecu în chinuitoare schimbări de hotărîri. Trecu prin clipe cînd îi venea să-i mărturisească totul maică-si. A doua zi era așa de palidă cînd veni în fața ei, încît aceasta, uitînd de toate înțeleptele-i hotărîri, se aruncă în brațele Elenei exclamînd:

— Ce se petrece, Doamne sfinte! spune-mi adevărul: ce-ai făcut sau ce-ai de gînd să faci? Dacă ai lua un pumnal și mi l-ai înfige în inimă, m-ar durea mai puțin decît tăcerea asta pe care văd că o păstrezi față de mine.

Dragostea nemărginită a maică-si era atît de vădită Elenei, care își dădea seama că bătrîna, în loc să-și exagereze sentimentele, căuta să le domolească expresia, încît, în cele din urmă, o cuprinse înduioșarea și îi căzu la picioare. Fiindcă maică-sa, tot căutînd să pătrundă taina fatală, se văicărise că Elena se va feri de dînsa, Elena îi răspunse că a doua zi și în toate zilele ce aveau să urmeze își va petrece viața lîngă ea, dar că o ruga din suflet să n-o întrebe mai multe.

Vorba asta necugetată a fost curînd urmată de o mărturisire deplină. Signora dei Campireali se îngrozi aflînd că este atît de aproape de ucigașul

fiului ei. Durerea, însă, i se schimbă repede într-o bucurie nespus de puternică și de curată. Cine și-ar putea închipui fericirea ei cînd află că fiică-sa nu-și călcase niciodată îndatoririle?

Toate planurile acestei mame prevăzătoare se schimbară pe de-a-ntregul; socoti că îi este îngăduit să se folosească de vicleșug față de un om cu care nu avea nici în clin nici în mînecă. Inima Elenei era sfîșiată de tot felul de porniri pătimașe și crude: sinceritatea mărturisirilor fusese desăvîrșită; sufletul acela înăbușit simțise nevoia de a se destăinui. Doamna dei Campireali, care, de o clipă încoace, credea de cuviință că îi este îngăduit orice, născoci un șir de raționamente prea lungi de redat aici. Îi dovedi ușor nefericitei fete că, în locul unei căsătorii tăinuite, care umbrește totdeauna viața unei femei, ar putea obține o căsătorie publică și foarte onorabilă dacă ar voi să amîne măcar cu o săptămînă actul de supunere ce i-l datora unui iubit atît de mărinimos.

Ea, doamna dei Campireali, avea să plece la Roma, să-i arate soțului său că Elena se căsătorise cu Giulio cu mult înainte de fatala ciocnire de la Ciampi. Ceremonia se săvîrșise chiar în noaptea cînd, în haine călugărești, se întîlnise cu tatăl și cu fratele ei pe marginea lacului, pe stîncile din apropierea zidului mănăstirii capucinilor. Mama avu grijă să n-o slăbească din ochi toată ziua aceea pe fată, care, pe înserat, îi scrise în sfîrșit iubitului o scrisoare naivă și, după părerea noastră, înduioșătoare, povestindu-i luptele ce se dăduseră în sufletul ei. Încheia cerîndu-i în genunchi o amînare de o săptămînă: „Pe cînd îți scriu rîndurile astea pe care un om de-al mamei le așteaptă, adăuga ea, mi se pare că am greșit mult mărturisindu-i tot.

Parcă te văd mînios, privindu-mă cu ură; mi-e inima sfîșiată de cele mai crude remușcări. Poate o să spui că sînt prea slabă, prea sperioasă, că sînt de disprețuit; așa și este, înger scump. Dar închipuie-ți priveliștea: mama, izbucnind în plîns, îmi căzuse aproape la picioare. Atunci nu mi-a mai fost cu putință să-i ascund că aveam o anumită pricină care mă împiedica să fac ceea ce-mi cerea; și, o dată ce avui slăbiciunea de a rosti vorba asta nechibzuită, nu știu ce s-a mai întîmplat cu mine, dar mi-era parcă peste putință să nu-i povestesc tot ce s-a petrecut între noi. După cîte îmi mai amintesc, mi se pare că sufletul meu, lipsit de orice putere, avea nevoie de un sfat. Nădăjduiam să-l găsesc în vorbele unei mame... Prea am uitat, iubitule, că scumpa-mi mamă avea un interes potrivnic ție. Am uitat de întîia-mi îndatorire, aceea de a te asculta pe tine; pare-se, nu sînt în stare să simt iubirea cea adevărată, despre care se zice că e neclintită înaintea oricăror încercări. Disprețuiește-mă, scumpe Giulio; dar, în numele lui Dumnezeu, nu înceta de a mă iubi. Răpește-mă, dacă vrei, dar recunoaște că, dacă mama n-ar fi fost de față, la mănăstire, cele mai înfiorătoare primejdii, rușinea însăși, nimic pe lume nu m-ar fi putut împiedica să mă supun poruncilor tale. Dar mama e atît de bună! e atît de înțeleaptă, de mărinimoasă! Adu-ți aminte ce ți-am povestit pe vremuri; cînd tata a venit să-mi răscolească odaia, dînsa a dosit scrisorile tale, pe care eu nu avusesem cînd să le ascund; și după ce a trecut primejdia, mi le-a dat îndărăt fără să fi vrut a le citi și fără vreo vorbă de mustrare! Ei bine, în toată viața mea, dînsa a fost față de mine ca și în clipa aceea supremă. Vezi și tu cît se cuvine s-o iubesc și, totuși, acuma cînd

îți scriu (ce grozăvie!), mi se pare c-o urăsc. A spus adineauri că, din pricina căldurii, ar vrea să stea noaptea sub un cort în grădină; aud cum bat ciocanele, i se întinde cortul în clipa de față; nu-i cu putință să ne vedem la noapte. Mă tem chiar ca dormitorul pensionarelor să nu fie încuiat cu cheia, ca și cele două uși ale scării, lucru ce nu s-a mai făcut niciodată. Măsurile astea nu mi-ar îngădui să cobor cu nici un preț în grădină, chiar dacă aș socoti folositor pasul acesta ca să-ți domolesc mînia! Ah! cum m-aș dărui ție în clipa asta dacă mi-ar fi în putință! cum aș mai alerga la biserica unde trebuie să ne cununăm!"

Scrisoarea sfîrșește cu două pagini de fraze nebunești, și în care am găsit raționamente pasionate ce par imitate din filozofia platoniciană. Am și sărit cîteva eleganțe de soiul acesta în scrisoarea pe care am tradus-o mai sus.

Giulio Branciforte fu cît se poate de uimit primind-o cam cu o oră înainte de *Ave Maria* de seară; tocmai pusese totul la cale cu preotul. Mînia îl scoase din fire.

— Ființa asta slabă și fricoasă n-are nevoie să mă sfătuiască s-o răpesc.

Și porni pe dată spre pădurea Faggiolei.

Iată acum, în ceea ce o privește pe doamna dei Campireali, ce plănuise: soțul i se afla pe patul de moarte, neputința de a se răzbuna pe Branciforte îl ducea pe încetul la groapă. Zadarnic le oferise sume foarte mari unor *bravi* din Roma; nici unul nu voise să se dea la vreunul din *caporalii*, cum le ziceau ei, prințului Colonna; erau prea siguri că vor fi stîrpiți, atît ei cît și neamul lor. Nu trecuse încă anul de cînd un sat întreg fusese ars ca pedeapsă pentru uciderea unuia din ostașii lui

Colonna, iar toți locuitorii, fie bărbați, fie femei, care încercau să fugă pe cîmp, fuseseră legați cu funii de mîini și de picioare, apoi zvîrliți în casele în flăcări.

Signora dei Campireali avea moșii întinse în regatul Napolelui ; soțul ei îi poruncise să aducă de acolo ucigași, dar ea se prefăcuse numai a se supune, căci o credea pe fiică-sa întru totul unită lui Giulio Branciforte. De aceea, socotea că Giulio se cuvenea să facă o campanie-două cu trupele spaniole, care pe vremea aceea se aflau în război cu răsculații din Flandra. Dacă scăpa cu viață, era, gîndea dînsa, o dovadă că Dumnezeu nu ar privi cu ochi răi o căsătorie necesară ; într-un asemenea caz, ea i-ar dărui fiicei sale moșiile ce le avea în regatul Napolelui ; Giulio Branciforte ar lua numele uneia din aceste moșii și, împreună cu Elena, s-ar duce să stea cîțiva ani în Spania. După atîtea încercări, poate că și ea însăși s-ar încumeta să-l vadă. Dar totul se schimbase în urma mărturisirii fetei : căsătoria nu mai era trebuincioasă, ba ceva mai mult, în timp ce Elena îi scria iubitului ei rîndurile pe care le-am tradus, Doamna dei Campireali scria la Pescara și la Chieti, poruncind arendașilor să-i trimită la Castro cîțiva oameni siguri și de nădejde. Nu le ascundea faptul că era vorba de a răzbuna moartea fiului său Fabio, stăpînul lor cel tînăr. Omul care ducea scrisorile porni încă înainte de a se însera.

V

Dar, a treia zi, Giulio se și întorsese la Castro, aducînd cu el opt ostași de-ai lui ; aceștia primiseră să meargă cu el și să înfrunte mînia prințului,

ce pedepsise uneori cu moartea fapte ca aceea în care se zvîrleau ei. Giulio avea cinci oameni la Castro, sosea acum cu încă opt; şi totuşi, paisprezece ostaşi, oricît de viteji, îi păreau neîndestulători pentru isprava plănuită, deoarece mănăstirea era ca o fortăreaţă.

Urmau să treacă prin forţă sau vicleşug pe întîia poartă a mănăstirii, avînd apoi de străbătut un gang lung de peste cincizeci de paşi. În stînga, cum am mai spus, se aflau ferestrele cu gratii ale unui fel de cazarmă în care maicile postaseră treizeci-patruzeci de slujitori, foşti soldaţi. De la ferestrele astea cu gratii trebuia să se deschidă un foc viu de cum s-ar da alarma.

Stareţa de acolo, femeie cu judecată, se temea de isprăvile căpeteniilor Orsini, ale prinţului Colonna, ale lui Marco Sciarra şi ale atîtor altora care stăpîneau prin împrejurimi. Cum să te împotriveşti la vreo opt sute de oameni hotărîţi, care ar pune mîna pe neaşteptate pe un orăşel cum era Castro, închipuindu-şi că mănăstirea e plină de aur?

De obicei, mănăstirea din Castro avea vreo cincisprezece-douăzeci de *bravi* în cazarma din stînga gangului care ducea la a doua poartă a sfîntului lăcaş; în dreapta gangului se afla o poartă de fier ce se deschidea înspre un vestibul cu coloane, după care venea curtea cea mare a mănăstirii, în dreapta grădinii. Poarta asta de fier era păzită de sora-portăreasă.

Cînd Giulio, urmat de cei opt oameni, ajunse la numai trei leghe de Castro, se opri într-un han depărtat ca să petreacă acolo ceasurile de arşiţă. De-abia acolo le dezvălui ce avea de gînd; apoi

le făcu pe nisipul din curte planul mănăstirii pe care avea s-o atace.

— La nouă seara, le zise el oamenilor săi, cinăm afară din oraș; la miezul nopții intrăm; îi găsim pe cei cinci oameni ai noștri care ne așteaptă lîngă mănăstire. Unul din ei, care o să fie călare, are să se prefacă a aduce vești de la Roma ca s-o cheme pe doamna dei Campireali la soțul ei, aflat pe moarte. Noi vom căuta să trecem, fără de zgomot, prima poartă pe care o vedeți aici în mijlocul cazărmii, spuse el arătîndu-le planul de pe nisip. Dacă începem lupta încă de la prima poartă, *bravilor* care le păzesc pe călugărițe nu le-ar veni prea greu să tragă în noi cu archebuzele cînd ne-am afla în mica piață, pe care o vedeți în fața mănăstirii, sau în vreme ce am străbate îngustul gang ce duce de la prima la a doua poartă. Poarta asta a doua e de fier, eu însă îi am cheia.

E adevărat că are niște brațe mari de fier, prinse de zid la un capăt și care, dacă sînt puse la locul lor, împiedică cele două canaturi ale porții să se deschidă. Însă, cum cei doi drugi de fier sînt prea grei pentru ca sora-portăreasă să-i mînuiască, nu i-am văzut niciodată la locul lor, cu toate că am trecut de peste zece ori pe poarta aceea. Nădăjduiesc să trec și deseară fără vreo piedică. Vă închipuiți că am legături și în mănăstire; ținta mea este să răpesc o pensionară, nu o călugăriță; nu trebuie să facem uz de arme decît cînd nu vom mai avea încotro. Dacă am începe lupta pînă a nu ajunge la a doua poartă cu zăbrele de fier, portăreasa i-ar chema negreșit pe cei doi grădinari, bătrîni de șaptezeci de ani, care locuiesc în mănăstire, iar moșnegii ar pune la locul lor brațele de fier de care vă vorbeam. Dacă ni se întîmplă neno-

rocul ăsta, o să fie nevoie, ca să trecem de poartă, să spargem zidul, ceea ce înseamnă să pierdem zece minute; orice s-ar întîmpla, eu mă voi apropia primul de poarta asta. Pe unul din grădinari l-am cumpărat; dar m-am ferit, cum vă închipuiți și voi, să-i spun că am plănuit o răpire. După ce am trecut de poarta a doua, o cotim la dreapta și ajungem în grădină; odată în grădină, începe lupta, trebuie să nimicim pe oricine-l vom întîlni în cale. Nu folosiți, bineînțeles, decît spadele și pumnalele; cel mai mic foc de archebuză ar trezi tot orașul, care ar putea sări pe noi la ieșire. Asta nu înseamnă că n-aș îndrăzni, cu treisprezece oameni ca voi, să trec prin tîrgușorul ăsta; nimeni nu s-ar încumeta, de bună seamă, să iasă în stradă; dar unii din tîrgoveții ăștia au archebuze și ar trage de la ferestre. În cazul ăsta, ar trebui s-o ținem pe lîngă ziduri, asta vă și sfătuiesc, în treacăt fie zis. Odată ajunși în grădina mănăstirii, să porunciți în șoaptă oricui v-ar ieși în cale: *Întoarce-te;* să ucideți cu pumnalul pe oricine nu s-ar supune neîntîrziat. Eu voi pătrunde în mănăstire pe portița grădinii împreună cu aceia dintre voi care se vor afla lîngă mine; în trei minute voi coborî cu una sau două femei pe care le vom duce pe brațe, fără să le lăsăm să umble. Vom ieși numaidecît din mănăstire și din oraș. Îi voi lăsa pe doi dintre voi lîngă poartă, ca să tragă vreo douăzeci de focuri de archebuză, din minut în minut, spre a-i speria pe tîrgoveți și a-i ține la distanță.

Giulio repetă de două ori aceste lămuriri.

— Ați priceput tot? îi întrebă el pe oameni. O să fie întuneric în vestibul; la dreapta, grădina; la stînga, curtea; să nu vă încurcați.

— Las' pe noi! strigară ostașii.

Apoi se duseră să bea; căprarul rămase pe loc și-i ceru căpitanului voie să-i vorbească.

— Nu-i greu de îndeplinit planul senioriei-voastre, îi zise el. Am mai atacat două mănăstiri în viața mea, asta o să fie a treia; dar sîntem prea puțini. Dacă dușmanul ne silește să spargem zidul care ține balamalele porții a doua, trebuie să ne gîndim că *bravii* din cazarmă n-or să stea cu mîinile în sîn în timpul acesta; or să vă omoare șapte-opt oameni cu archebuzele, așa că ar putea să ne ia femeia la întoarcere. Așa mi s-a întîmplat și într-o mănăstire de lîngă Bologna: ne-au ucis cinci oameni, noi le-am omorît opt; dar căpitanul n-a pus mîna pe femeie. Propun senioriei-voastre două lucruri: eu cunosc patru țărani de prin împrejurimile hanului de aici, care au slujit vitejește sub Sciarra, și care pentru un țechin se vor lupta toată noaptea ca niște lei. Poate că vor fura și ceva argintărie din mănăstire; puțin să vă pese, păcatul e al lor; dumneavoastră îi plătiți ca să puneți mîna pe femeie, atîta vă privește. A doua propunere: Ugone e un băiat cu carte și foarte dibaci; era doctor pe vremea cînd și-a omorît cumnatul și s-a ascuns în *machia* (pădure). Puteți să-l trimiteți, cu un ceas înainte de a se înnopta, la poarta mănăstirii: o să ceară de lucru și o să se zbată atîta, pînă or să-l primească în corpul de gardă; o să le dea de băut servitorilor măicuțelor; ba e în stare să le ude și fitilurile de la archebuze. Spre nenorocul lui, Giulio primi propunerea căprarului. Pe cînd acesta pleca, adăugă: O să atacăm o mănăstire. Asta înseamnă *excomunicare majoră*, și, pe deasupra, mănăstirea e sub ocrotirea directă a Madonei...

— Te înțeleg ! izbucni Giulio ca trezit din somn. Stai cu mine.

Căprarul închise ușa și se întoarse să se roage alături de Giulio. Rugăciunea ținu o oră întreagă. Cînd se lăsă întunericul, porniră la drum.

Cînd bătu miezul nopții, Giulio, care intrase singur în Castro pe la unsprezece, se înapoie să-și ia oamenii ce-l așteptau la poarta cetății. Intră cu cei opt ostași, cărora li se alăturaseră trei țărani bine înarmați ; îi duse la cei cinci oameni pe care îi avea în oraș și se văzu astfel în fruntea a șaisprezece oameni hotărîți ; doi purtau haine de slujitori, își puseseră cîte o cămașă mare de pînză neagră ca să-și ascundă zalele, iar pălăriile le erau fără pene.

La douăsprezece și jumătate noaptea, Giulio, care luase asupră-și rolul de curier, sosi în galop la poarta mănăstirii, făcînd un mare tărăboi și strigînd să se deschidă numaidecît curierului trimis de cardinal. Se bucură văzînd că ostașii care îi răspundeau pe fereastra de lîngă prima poartă erau beți turtă. Potrivit obiceiului, își dădu numele scris pe o bucățică de hîrtie ; un ostaș se duse cu numele la portăreasă, care avea cheile de la poarta a doua și era datoare s-o trezească pe stareță în împrejurări neobișnuite. Răspunsul se lăsă așteptat trei sferturi de ceas chinuitoare ; în acest timp, Giulio avu mult de furcă pentru a-și ține trupa liniștită ; cîțiva tîrgoveți începeau chiar să deschidă sfios ferestrele, cînd în cele din urmă sosi răspunsul favorabil al stareței. Giulio intră în corpul de gardă cu ajutorul unei scări lungi de vreo cinci-șase picioare ce i se întinse pe ferestruică, întrucît *bravii* din mănăstire nu voiau să se mai obosească a-i deschide poarta cea mare ; el se sui împreună cu cei

doi ostași îmbrăcați ca servitori. Sărind de pe fereastră în corpul de gardă, întîlni privirile lui Ugone; tot corpul de gardă era beat prin grija lui. Giulio îi spuse comandantului că trei servitori ai casei Campireali, pe care îi înarmase ca pe niște soldați, ca să-l întovărășească pe drum, găsiseră de cumpărat un rachiu strașnic și cereau să intre și ei ca să nu le fie urît singuri în piață, ceea ce li se îngădui într-un glas. Iar el, însoțit de cei doi oameni, coborî pe scara care, din corpul de gardă, ducea în gang.

— Caută să deschizi poarta mare, îl îndemnă el pe Ugone.

Cît despre el, ajunse nesupărat la poarta de fier. Acolo o găsi pe portăreasa cea de treabă, care îi zise că, fiind trecut de miezul nopții, dacă el intra în mănăstire, stareța o să fie nevoită să-i dea de veste în scris episcopului; de aceea îl ruga să înmîneze misivele aduse unei maici pe care o trimisese să le ia. La care Giulio răspunse că, în zăpăceala care însoțise agonia neașteptată a seniorului dei Campireali, nu i se dăduse decît o scrisoare de acreditare scrisă de doctor urmînd să le înștiințeze verbal pe soția bolnavului și pe fiica acestuia, dacă dînsele mai erau încă la mănăstire, și, în orice caz, pe maica-stareță. Portăreasa se duse cu știrile acestea. Nu mai rămăsese lîngă poartă decît tînăra soră trimisă de stareță. Giulio, vorbind și glumind cu ea, își trecu mîinile printre zăbrelele groase de fier ale porții și, tot rîzînd, încercă s-o deschidă. Sora, sfioasă tare, se sperie și tălmăci foarte rău gluma; atunci Giulio, care vedea cît timp se pierdea, făcu greșeala s-o îmbie cu un pumn de țechini rugînd-o să-i deschidă și adăugînd că era prea obosit spre a mai aștepta. „Vedea bine că făcea o prostie, zice

istoricul : cu fierul, nu cu aurul trebuia lucrat, numai că nu avu curajul ; nimic n-ar fi fost mai ușor decît s-o apuce pe soră, care era doar la un pas de el, de cealaltă parte a porții. La oferta țechinilor, tînăra bănui ceva necurat." Chiar ea a povestit mai tîrziu că, după felul în care îi vorbise Giulio, pricepuse că nu era un curier oarecare ; „e iubitul vreuneia dintre călugărițele noastre, gîndea măicuța, care a venit s-o întîlnească", și ea era evlavioasă. Cuprinsă de groază, se apucă să tragă cu toată puterea de frînghia unui mic clopot care se afla în curtea mănăstirii și care, de îndată, făcu o larmă să trezească și morții din morminte !

— Începe lupta, le zise Giulio oamenilor săi, apărați-vă !

Luă cheia și, trecîndu-și brațul printre gratiile de fier, deschise poarta, spre marea desperare a tinerei surori, care căzu în genunchi, rostind numeroase *Ave Maria* și strigînd că se săvîrșea un mare păcat. Chiar și atunci, Giulio ar mai fi putut-o amuți pe fată, dar tot n-a avut curajul : unul din oameni o apucă în brațe și îi puse mîna pe gură.

În aceeași clipă, Giulio auzi un foc de archebuză în gang, în spatele lui. Ugone deschisese poarta cea mare ; ceilalți ostași intrau în vîrful picioarelor, cînd unul din *bravii de gardă,* nu așa beat ca alții, se apropie de una din ferestrele cu gratii și, uimit că vedea atîția oameni în gang, îi opri să mai înainteze, ocărîndu-i. Ar fi trebuit să nu răspundă și să meargă înainte înspre poarta de fier ; așa au și făcut ostașii din față ; însă cel care venea la urmă, unul din țăranii recrutați în după-amiaza aceea, trase un foc de pistol automat asupra servitorului mănăstirii care le vorbea pe fereastră și îl omorî. Focul de pistol, în mijlocul nopții, ca și stri-

gătele bețivilor văzîndu-l pe unul dintre ai lor doborît, îi treziră pe ostașii mănăstirii, care își petreceau noaptea aceea în pat, și nu putuseră gusta din vinul lui Ugone. Opt sau zece din *bravii* mănăstirii năvăliră aproape dezbrăcați în gang și săriră la soldații lui Branciforte.

După cum am spus, larma începu tocmai cînd Giulio deschidea poarta de fier. Urmat de cei doi ostași, dădu buzna în grădină, gonind înspre portița ce ducea spre scara pensionarelor; dar fu întîmpinat de cinci-șase focuri de pistol. Cei doi ostași căzură, iar el primi un glonț în brațul drept. Focurile de pistol fuseseră trase de oamenii doamnei dei Campireali, care, la ordinele ei, petreceau noaptea în grădină, încuviințați la aceasta printr-o învoire căpătată de la episcop. Giulio alergă singur înspre portița, atît de bine cunoscută de el, care, din grădină, ducea la scara pensionarelor. O zgîlțîi cît putu, dar era bine încuiată. Își căută oamenii, care însă nu-i puteau răspunde: trăgeau să moară; se întîlni pe întuneric cu trei servitori de-ai Campirealilor, de care se apără cu pumnalul.

Alergă prin vestibul înspre poarta de fier, ca să-și cheme ostașii; găsi poarta încuiată; cele două brațe de fier, cît erau de grele, fuseseră puse la locul lor și încuiate cu lacătul de cei doi grădinari bătrîni treziți de clopotul surorii.

„Mi-au tăiat drumul!" își zise Giulio.

Le-o spuse și oamenilor; degeaba încercă să spargă lacătul cu spada; de-ar fi reușit, însemna să poată ridica unul din brațele de fier și să deschidă unul din canaturile porții. Spada i se frînse în inelul lacătului; și în aceeași clipă fu rănit la umăr de unul dintre servitorii veniți din grădină; se întoarse și, cu spatele apărat de poarta de fier, se

simţi atacat de mai mulţi oameni. Se lupta cu pumnalul; norocul lui că, bezna fiind deasă, mai toate loviturile de spadă îl nimereau în zale. Fu însă rănit dureros la genunchi; se aruncă asupra unuia care fandase prea mult ca să-i dea lovitura aceea, îl ucise printr-o lovitură de pumnal în obraz şi avu fericirea să-i ia spada. Atunci se socoti salvat; se aşeză în stînga porţii, de partea dinspre curte. Oamenii lui, care sosiseră în goană, traseră vreo cinci şase focuri de pistol printre gratiile de fier ale porţii şi îi puseră pe fugă pe servitori. Nu se vedea în vestibul decît la lumina focurilor de pistol.

— Nu trageţi în partea unde sînt eu! le striga Giulio ostaşilor săi.

— Iată-vă prins ca într-o capcană de şoareci, îi zise căprarul cu mult sînge rece, vorbindu-i printre gratii; avem trei oameni morţi. O să dărîmăm zidul care ţine poarta dar nu prin partea unde sînteţi dumneavoastră; nu vă apropiaţi, gloanţele or să cadă în grădină.

— Secăturile de slugi ale Campirealilor! zise Giulio.

Încă mai vorbea cu căprarul, cînd nişte focuri de pistol, ochind după zgomot şi venind din partea vestibulului ce ducea în grădină, fură trase asupra lor. Giulio se adăposti în cămăruţa portăresei, aflată pe stînga cînd intrai; spre marea-i bucurie, găsi acolo o candelă, ce abia lumina, arzînd la icoana Madonei; o luă cu mare grijă ca să n-o stingă; atunci băgă de seamă, înciudat, că tremura. Se uită la rana de la genunchi, care îl durea grozav; sîngele curgea din belşug.

Aruncîndu-şi ochii împrejur, care nu-i fu mirarea recunoscînd într-o femeie ce zăcea leşinată în-

trun jilț de lemn pe mica Marietta, camerista de încredere a Elenei ; o scutură cu putere.

— Vai, signor Giulio ! strigă ea plîngînd, nu cumva ai de gînd s-o omori pe Marietta, care ți-a vrut totdeauna binele ?

— Nici pomeneală ! Spune-i Elenei că-i cer iertare pentru că i-am tulburat odihna și să-și amintească de *Ave Maria* de pe Monte Cavi. Du-i buchetul cu florile astea culese de mine în grădina ei din Albano ; e cam stropit cu sînge ; spală-l înainte de a i-l da.

În clipa aceea, auzi în gang o salvă de focuri de archebuză ; *bravii* călugărițelor îi atacau pe oamenii lui.

— Spune-mi repede unde-i cheia de la portiță ! îi zise el Mariettei.

— N-o văd ; dar uite cheile de la brațele de fier care țin poarta mare. O să puteți ieși.

Giulio apucă cheile și țîșni afară din cămăruță.

— Nu vă mai munciți să dărîmați zidul, le strigă el soldaților, am găsit cheia de la poartă.

Se lăsă tăcere deplină, în timp ce el se străduia să descuie un lacăt cu una din cheițe ; greșise cheia, luă alta ; în sfîrșit, descuie lacătul ; dar, în clipa cînd ridica bara de fier, primi în plin o descărcătură de pistol în brațul drept. Simți îndată că brațul nu-l mai slujea.

— Ridicați bara de fier ! le strigă el oamenilor săi.

Nu mai era nevoie să le-o spună.

La lumina focului de pistol, zăriseră capătul îndoit al barei de fier pe jumătate ieșit din inelul prins de poartă. Numaidecît trei-patru mîini zdravene ridicară bara ; cînd capătul ieși din inel, îi dădură drumul jos. Atunci putură întredeschide unul din

canaturile porții ; căprarul intră și-i vorbi lui Giulio abia șoptit :

— Nu mai e nimic de făcut, nu sîntem decît vreo trei-patru fără răni, cinci au murit.

— Am pierdut sînge, reluă Giulio, simt că o să leșin ; spune-le să mă ducă în brațe.

Pe cînd Giulio vorbea cu viteazul căprar, soldații din corpul de gardă traseră încă vreo trei-patru focuri de archebuză, și căprarul se prăbuși mort. Din fericire, Ugone auzise ordinul dat de Giulio, îi chemă pe nume pe doi ostași, care-l luară pe căpitan. Și, fiindcă acesta nu leșinase, le porunci să-l ducă în fundul grădinii, la portiță. Ordinul fu primit cu sudălmi de către soldați ; totuși se supuseră.

— O sută de țechini cui deschide poarta ! strigă Giulio.

Poarta însă rezista străduințelor celor trei oameni furioși. Unul din bătrînii grădinari, postat la o fereastră de la catul al doilea, trăgea într-una asupră-le focuri de pistol, care le serveau să le lumineze drumul.

După ce se munciră zadarnic să deschidă poarta, Giulio leșină de-a binelea. Ugone le porunci ostașilor să-l ia pe sus pe căpitan cît mai degrabă. Iar el intră în cămăruța portăresei, o dădu afară pe mica Marietta, poruncindu-i cu un glas fioros s-o șteargă și să nu spună vreodată pe cine recunoscuse. Scoase paiele din saltea, sfărîmă cîteva scaune și puse foc odăii. Cînd văzu vîlvătăile înălțîndu-se, o luă la fugă, din toate puterile, printre focurile de archebuze trase de *bravii* mănăstirii.

De-abia la o sută cincizeci de pași de mănăstire, dădu peste Giulio, pe care-l cărau în mare goană, fără cunoștință. După cîteva minute, ieșiră din oraș.

Ugone făcu un popas: nu mai avea decît patru oameni cu el; pe doi îi trimise îndărăt în oraş, cu ordin să tragă cu archebuzele din cinci în cinci minute.

— Încercaţi să-i găsiţi pe cei răniţi, le zise, ieşiţi din oraş înainte de răsăritul soarelui; noi o să mergem pe poteca *Croce Rossa.* Dacă puteţi pune foc la ceva, nu şovăiţi.

Cînd Giulio îşi veni în fire, se aflau la trei leghe de oraş, şi soarele era sus pe cer. Ugone îi dădu raportul.

— Trupa dumneavoastră nu mai are decît cinci oameni, din care trei răniţi. Doi ţărani care au supravieţuit au primit fiecare cîte doi ţechini drept răsplată şi au fugit; i-am trimis pe cei doi oameni teferi în tîrgul vecin ca să aducă un felcer.

Felcerul, un moşneag înspăimîntat, sosi în curînd, călare pe un măgar frumos; fusese nevoie să-l ameninţe că îi aprind casa, spre a-l hotărî să vină. A mai trebuit să i se dea şi de băut nişte rachiu ca să-l aducă în stare să se mişte, într-atîta era de speriat. În sfîrşit se puse pe lucru; lui Giulio îi spuse că rănile nu îi erau de loc grave.

— Cea de la genunchi nu e primejdioasă, adăugă el; dar o să te facă să şchiopătezi toată viaţa, dacă nu stai în odihnă deplină timp de două-trei săptămîni.

Felcerul legă rănile lui Branciforte şi ale soldaţilor. Ugone îi făcu lui Giulio cu ochiul; îi dădură doi ţechini bătrînului, care nu mai contenea mulţumind; apoi, drept recunoştinţă, chipurile, îl făcură să bea atîta rachiu, încît adormi buştean. Asta şi voiseră. Îl duseră într-un ogor învecinat, îi înfăşurară patru ţechini într-o bucată de hîrtie şi i-i vîrîră în buzunar; era preţul măgarului, pe

care îl suiră pe Giulio și pe unul din ostașii răniți la un picior. Vremea de arșiță o petrecură într-o dărîmătură veche de la marginea unei bălți ; au umblat toată noaptea ocolind satele, destul de rare pe drumul acela, și în cele din urmă, a treia zi, la răsăritul soarelui, Giulio, purtat de ostași, se trezi în mijlocul pădurii Faggiolei, în coliba pădurarului care îi slujea de cartier general.

VI

A doua zi după luptă, călugărițele vizitandine găsiră, îngrozite, nouă hoituri în grădină și în gangul care ducea de la poarta de afară la poarta cu gratii de fier ; opt dintre *bravi* erau răniți. Nicicînd nu se pomenise o asemenea spaimă în mănăstire : mai auziseră ele cîteodată focuri de archebuză trase în piață, dar niciodată atîtea împușcături trase chiar în grădină, în mijlocul clădirilor și sub ferestrele maicilor. Lupta ținuse o oră și jumătate, în care timp în mănăstire totul fusese răsturnat. Dacă Giulio Branciforte ar fi avut o cît de mică înțelegere cu vreuna din maici sau din pensionare, ar fi izbîndit : ar fi fost de ajuns să i se deschidă una din numeroasele uși care dădeau în grădină ; însă, cuprins de ciudă și de mînie din pricina a ceea ce numea el sperjurul Elenei, Giulio voi să cucerească totul cu armele. Ar fi socotit că se făcea de rîs față de el însuși dezvăluindu-și planul cuiva care i l-ar fi putut spune Elenei. Și totuși, o vorbuliță strecurată Mariettei ar fi fost de ajuns pentru izbîndă : ea ar fi descuiat una din ușile ce dădeau în grădină, și un singur bărbat ivindu-se în

dormitoarele din mănăstire, însoţit de spăimîntătorul ison al focurilor de archebuză auzit de afară, ar fi fost ascultat orbeşte. De la primul foc, Elena se temuse pentru viaţa iubitului ei şi nu se mai gîndise decît să fugă cu el.

Cum să-i zugrăvim deznădejdea cînd mica Marietta îi vorbi despre rana înfiorătoare pe care o primise Giulio la genunchi şi din care ea văzuse şiroind sîngele? Elena se scîrbi de frica şi de slăbiciunea ei:

„Am făcut greşeala să-i spun o vorbă mamei şi a curs sîngele lui Giulio; putea să-şi piardă şi viaţa în asaltul acesta nemaipomenit, datorat numai curajului său."

Bravii primiţi în vorbitor le spuseseră călugăriţelor, lacome să-i asculte, că în viaţa lor nu văzuseră o asemenea vitejie ca a tînărului îmbrăcat în curier şi care conducea atacul bandiţilor. Toate ascultau aceste istorisiri cu cel mai viu interes; e lesne de închipuit însă cu cîtă pasiune cerea Elena amănunte de la acei *bravi* despre tînărul şef al bandiţilor. În urma lungilor povestiri pe care ceru să le audă de la aceştia ca şi de la bătrînii grădinari, martori cît se poate de nepărtinitori, i se păru că n-o mai iubea de loc pe maică-sa. Se înfiripă chiar un crîmpei de discuţie foarte aprinsă între cele două fiinţe care se iubeau atît de mult în ajunul luptei; signora dei Campireali se arătă scîrbită de petele de sînge ce le zărea pe florile unui anumit buchet de care Elena nu se mai despărţea nici o clipă.

— Aruncă florile alea pline de sînge!

— Din vina mea a curs sîngele ăsta vitejesc, pentru că am avut slăbiciunea să-ţi spun ţie ceva.

— Îl mai iubeşti încă pe ucigaşul fratelui tău?

— Îl iubesc pe soțul meu, care, spre nenorocirea vieții mele, a fost atacat de fratele meu.

După cuvintele acestea, signora dei Campireali și fiică-sa n-au mai schimbat nici o vorbă în timpul celor trei zile pe care doamna le mai petrecu la mănăstire.

A doua zi după plecarea ei, Elena izbuti să fugă, ajutată de învălmășeala pricinuită la cele două porți ale mănăstirii prin prezența unui mare număr de zidari aduși în grădină ca să lucreze la niște noi întărituri. Mica Marietta și cu dînsa se îmbrăcaseră ca lucrători. Tîrgoveții însă făceau o pază strașnică la porțile cetății. Avură mult de furcă pentru a putea ieși. În cele din urmă, același negustoraș care îi adusese scrisorile de la Branciforte se învoi s-o treacă drept fiică-sa și s-o întovărășească pînă la Albano. Elena găsi acolo o ascunzătoare la doică-sa, care, din darurile ei, își deschisese o prăvălioară. Cum sosi, îi scrise lui Branciforte, iar doica îi făcu rost, cu destulă greutate, de un om care să vrea să intre în pădurea Faggiolei, fără a cunoaște parola ostașilor lui Colonna.

După trei zile, trimisul Elenei se întoarse înspăimîntat; la început, îi fusese cu neputință să dea peste Branciforte, iar întrebările pe care nu contenea să le pună despre tînărul căpitan treziseră pînă la urmă bănuieli asupra lui și fusese silit să fugă.

— Nu mai încape îndoială, bietul Giulio a murit, își zise Elena; și eu l-am ucis! Asta a fost scris să fie urmarea slăbiciunii și temerii mele păcătoase; i s-ar fi cuvenit să iubească o femeie tare, fiică a vreunui căpitan de-al prințului Colonna.

Doica se temu că Elena avea să moară de durere. Se duse la mănăstirea capucinilor, din vecinătatea

drumului săpat în stîncă, pe care Fabio și cu taică-său se întîlniseră pe vremuri, în toiul nopții, cu cei doi îndrăgostiți. Doica stătu mult de vorbă cu duhovnicul ei ; la adăpostul sfintei taine, îi mărturisi că tînăra Elena dei Campireali voia să-l găsească pe Giulio Branciforte, soțul ei, și că era gata să înzestreze biserica mănăstirii cu o candelă de argint în valoare de o sută de piaștri spanioli.

— O sută de piaștri ! răspunse călugărul mîniat. Și ce-o să se aleagă de mănăstirea noastră, dacă ne atragem ura seniorului dei Campireali ? Nu o sută de piaștri, ci o mie ne-a dat el pentru că i-am adus trupul fiului său de pe cîmpul de bătălie de la *Ciampi*, fără să mai socotim și lumînările.

Trebuie spus, spre cinstea mănăstirii, că doi călugări vîrstnici, aflînd de adevărata stare a tinerei Elene, coborîră în Albano și se duseră la dînsa cu gîndul, la început, de a o face, cu sau fără voie, să locuiască în palatul părintesc : știau ei că vor fi din belșug răsplătiți de doamna dei Campireali. Tot Albano vuia de zvonul despre fuga Elenei și despre minunatele făgăduieli făcute de maică-sa acelora care i-ar aduce vești de la fiică-sa. Dar cei doi călugări fură atît de înduioșați de deznădejdea bietei Elene, care-l credea pe Giulio Branciforte mort, încît, nu numai că n-au trădat-o dezvăluind maică-si locul unde se ascunsese, dar chiar se învoiră s-o întovărășească pe drum pînă la fortăreața Petrella. Elena și Marietta, îmbrăcate tot ca lucrători, se duseră, pe jos și noaptea, la o anumită fîntînă aflată în pădurea Faggiolei, la o leghe de Albano. Călugării aduseseră acolo și niște catîri. Și cînd se făcu ziuă, porniră înspre Petrella. Călugării, despre care se știa că sînt ocrotiți de prinț, erau salutați cu respect de către ostașii întîlniți în

pădure ; dar nu tot așa se întîmplă și cu cei doi omuleți care îi însoțeau : soldații îi priveau mai întîi cu multă atenție și se apropiau de ei, apoi izbucneau în rîs și îi firitiseau pe călugări pentru drăgălășenia însoțitorilor lor de catîri.

— Tăceți din gură, necredincioșilor, și aflați că totul se face din porunca prințului Colonna ! răspundeau călugării văzîndu-și de drum.

Dar biata Elena n-avea noroc ; prințul lipsea din Petrella și cînd, după trei zile, la întoarcere, o primi în cele din urmă, se arătă foarte aspru.

— Ce cauți aici, domnișoară ? Ce înseamnă pasul acesta nechibzuit ? Flecăreala dumitale de femeie a pricinuit moartea a șapte oameni din cei mai viteji pe care-i are azi Italia, și asta e ceva ce nici un om cu minte n-are să ți-o ierte vreodată. Pe lumea asta, trebuie ori să vrei, ori să nu vrei. Și pesemne că, în urma altor flecăreli, Giulio Branciforte a fost declarat *nelegiuit* și osîndit a fi chinuit timp de două ceasuri cu clești înroșiți în foc, și apoi ars pe rug ca un necredincios, el, unul din cei mai buni creștini din cîți cunosc ! Cum de s-ar fi putut născoci, fără ticăloasa flecăreală din partea dumitale, asemenea minciună groaznică, și anume că Giulio Branciforte se afla la Castro în ziua atacării mănăstirii ? Toți oamenii mei or să-ți spună că în ziua aceea l-au văzut aici la Petrella și că, spre seară, l-am trimis eu la Velletri.

— Dar măcar trăiește ? exclamă pentru a zecea oară tînăra Elenă izbucnind în plîns.

— Pentru dumneata a murit, reluă prințul, n-o să-l mai vezi niciodată. Te sfătuiesc să te înapoiezi la mănăstirea din Castro ; străduiește-te să nu mai vorbești ce nu trebuie și îți ordon să pleci din Petrella pînă cel mai tîrziu într-o oră. Mai ales, nu

spune nimănuia că m-ai văzut; altfel, găsesc eu cum să te pedepsesc.

Biata Elena se simţi tare îndurerată de asemenea primire din partea vestitului prinţ Colonna, pentru care Giulio avea atîta respect şi la care ţinea şi ea pentru că ţinea şi el.

Orice ar fi vrut să spună prinţul Colonna, pasul făcut de Elena nu era nechibzuit. Dacă ar fi venit cu trei zile mai devreme la Petrella, l-ar fi găsit acolo pe Giulio Branciforte; rana de la genunchi nu-l lăsa să umble, şi prinţul pusese oameni să-l ducă pînă în tîrgul cel mare Avezzano, din regatul Napolelui. La prima veste venită despre cumplita osîndă cumpărată împotriva lui Branciforte de către seniorul dei Campireali, şi care îl declara nelegiuit şi pîngăritor de mănăstire, prinţul îşi dăduse seama că, dacă ar fi fost nevoie să-l apere pe Branciforte, nu s-ar mai fi putut bizui pe trei sferturi din oamenii lui. Era un păcat împotriva Madonei, de care fiecare din bandiţi se credea ocrotit în chip deosebit. Dacă s-ar fi găsit la Roma un barigel destul de îndrăzneţ să vină pînă în mijlocul pădurii Faggiolei ca să-l aresteze pe Giulio Branciforte, ar fi avut sorţi de izbîndă.

Cînd sosi la Avezzano, Giulio se numea Fontana, iar oamenii care îl duceau păstrară taina. La întoarcerea lor la Petrella, răspîndiră vestea dureroasă că Giulio murise pe drum şi, din clipa aceea, fiecare soldat al prinţului ştiu că un pumnal în inimă îl aştepta pe oricine ar mai rosti acest nume fatal.

După înapoierea ei la Albano, zadarnic scrise Elena scrisori peste scrisori şi cheltui, ca să i le trimită lui Branciforte, toţi ţechinii ce-i avea. Cei doi călugări bătrîni, care îi erau acum prieteni,

căci marea frumusețe, zice cronicarul din Florența, își dovedește întotdeauna oarecare putere, chiar și asupra inimilor celor mai împietrite la ceea ce egoismul și fățărnicia are mai josnic; cei doi călugări, așadar, o înștiințară pe biata fată că în zadar căuta să-i trimită vreun rînd scris lui Branciforte: Colonna declarase că murise, și negreșit că Giulio n-o să mai scoată capul în lume decît cu învoirea prințului. Doica Elenei o vesti plîngînd că maică-sa îi descoperise în cele din urmă ascunzătoarea și că dăduse ordinele cele mai severe ca să fie adusă cu de-a sila în palatul Campireali din Albano. Fata înțelese că, odată ferecată în palat, închisoarea i-ar putea fi de o asprime fără margini și că ar ajunge să-i împiedice absolut orice legătură cu cei dinafară, pe cîtă vreme în mănăstirea din Castro s-ar bucura, ca să primească și să trimită scrisori, de aceleași înlesniri ca orice călugăriță. De altminteri, și aceasta o și hotărî, în grădina acelei mănăstiri își vărsase Giulio sîngele pentru ea; o să poată vedea iar jilțul de lemn al portăresei, în care Branciforte șezuse o clipă ca să-și cerceteze rana de la genunchi, și tot acolo îi dăduse el Mariettei buchetul pătat de sînge pe care Elena îl avea întotdeauna cu ea. Așa că se întoarse cu jale la mănăstirea din Castro și am putea încheia aci povestea ei: ar fi mai bine pentru ea, și poate că și pentru cititor. În adevăr, urmează să asistăm la îndelunga degradare a unui suflet nobil și mărinimos. Măsurile prudente, precum și minciunile civilizației, care de aci încolo o vor învălui din toate părțile, vor înlocui pornirile sincere ale pasiunilor energice și naturale. Cronicarul roman face aici o cugetare plină de naivitate: din pricină că o femeie își dă osteneala să crească o fată frumoasă,

își închipuie că are priceperea de a-i călăuzi viața, și din pricină că, la vîrsta de șase ani, îi zicea pe bună dreptate: „Ia îndreaptă-ți gulerașul, domnișoară", cînd fata are optsprezece ani și ea cincizeci, cînd fata are tot atît, ba poate chiar mai multă minte decît maică-sa, aceasta, împinsă de mania de a conduce, crede a avea dreptul să-i călăuzească viața, ba chiar să se folosească de minciuni. Vom vedea cum Vittoria Carafa, mama Elenei, este aceea care, printr-un șir de viclenii foarte dibaci urzite, pricinui crunta moarte a preaiubitei sale fiice, după ce timp de doisprezece ani a fost izvorul atîtor nenorociri, ca jalnică urmare a maniei de a conduce.

Înainte de a muri, seniorul dei Campireali avusese bucuria de a vedea pe zidurile Romei sentința care-l osîndea pe Branciforte să fie chinuit timp de două ceasuri cu fiare înroșite în foc pe la cele mai umblate răscruci din Roma și să fie apoi ars pe încetul, iar cenușa aruncată în Tibru. Frescele din mănăstirea Santa Maria-Novella din Florența arată și astăzi cum se executau asemeni crude sentințe față de pîngăritori. Îndeobște era nevoie de o mare pază spre a împiedica poporul întărîtat să-i înlocuiască pe călăi în meseria lor. Fiecare se socotea prieten intim cu Madona. Seniorul dei Campireali mai pusese o dată să i se citească sentința, cu puțin înainte de a muri, și îi dăruise avocatului care o dobîndise moșia cea frumoasă dintre Albano și mare. Avocatul nu era lipsit de merite. Branciforte fusese osîndit la chinul acesta cumplit, cu toate că nici un martor nu spusese că l-ar fi recunoscut sub veșmintele acelui tînăr îmbrăcat în curier, care părea să conducă cu atîta pricepere mișcările celor ce atacau. Darul acesta strălucit îi

puse pe jeratic pe toți cei ce unelteau la Roma. Era pe atunci la curte un oarecare *fratone* (călugăr), om închis și în stare de orice, chiar și de a-l face pe papa să-l înalțe cardinal; el avea grijă de treburile prințului Colonna, și clientul acesta grozav îi aducea multă trecere în fața oamenilor. Cînd signora dei Campireali își văzu fiica înapoiată la Castro, îl chemă pe acest *fratone* la dînsa:

— Cucernicia-voastră va fi în chip strălucit răsplătită dacă binevoiește să ia parte la ducerea la bun sfîrșit a unei trebi foarte simple pe care am să i-o lămuresc. Peste cîteva zile, sentința care îl osîndește pe Giulio Branciforte la un chin cumplit va fi dată în vileag și va căpăta putere de execuție și în regatul Napolelui. O rog pe cucernicia-voastră să citească această scrisoare a viceregelui, care e oarecum înrudit cu mine și care binevoiește a-mi aduce la cunoștință această veste. În ce țară va mai putea Branciforte să caute adăpost? Voi pune să i se înmîneze cincizeci de mii de piaștri prințului, rugîndu-l să-i dea totul sau o parte lui Giulio Branciforte, cu condiția de a pleca să-l slujească pe regele Spaniei, stăpînul meu, împotriva răsculaților din Flandra. Viceregele îi va da un brevet de căpitan lui Branciforte; pentru ca sentința de pîngăritor, pe care sper s-o fac executorie și în Spania, să nu-l stingherească în carieră, va purta numele de baron Lizzara; e o moșioară a mea din Abruzzi și pe care, prin vînzări simulate, voi găsi mijlocul de a i-o trece în proprietate. Bănuiesc că sfinția-voastră n-a văzut niciodată vreo mamă purtîndu-se astfel cu ucigașul fiului ei. Cu cinci sute de piaștri am fi putut de mult să ne descotorosim de ființa asta groaznică; însă n-am vrut să ne certăm cu Colonna. De aceea vă rog a-i atrage atenția că respectul meu

pentru drepturile sale mă costă șaizeci pînă la optzeci de mii de piaștri. Vreau neapărat să nu mai aud vorbindu-se de Branciforte și, pe deasupra, prezintă-i prințului respectele mele.

Fratonele îi spuse că, peste trei zile, se va duce într-o plimbare către Ostia, și signora dei Campireali îi înmînă un inel de o mie de piaștri.

După cîteva zile, *fratonele* se întoarse la Roma și îi spuse signorei dei Campireali că nu-i adusese prințului la cunoștință propunerea; însă că, pînă într-o lună, tînărul Branciforte se va îmbarca pentru Barcelona, unde dînsa îi va putea înmîna prin unul din bancherii din acel oraș suma de cincizeci de mii de piaștri.

Prințul se izbi de multe piedici din partea lui Giulio; oricîte primejdii îl pășteau de aci înainte în Italia, tînărul îndrăgostit nu se putea hotărî să părăsească țara. Degeaba îi dădu prințul a înțelege că signora dei Campireali putea să moară; degeaba îi făgădui că, orice s-ar întîmpla, peste trei ani se va putea înapoia în țară, Giulio vărsa lacrimi, dar nu se învoia. Prințul fu silit pînă la urmă să-i ceară plecarea ca un serviciu personal; Giulio nu putu să-i refuze ceva prietenului tatălui său; dar, mai întîi de toate, vru să afle ordinele Elenei. Prințul binevoi să ia asupră-și îndatorirea de a-i preda o scrisoare lungă; ba, ceva mai mult, îi dădu lui Giulio voie să-i scrie din Flandra în fiecare lună. În cele din urmă, îndrăgostitul deznădăjduit se îmbarcă pentru Barcelona. Toate scrisorile sale fură arse de prinț, care nu voia ca Giulio să se mai întoarcă vreodată în Italia. Am uitat să povestesc că, deși lipsit din fire de orice urmă de îngîmfare, prințul se socotise silit a spune, ca să-i izbîndească tocmeala, că el era acela care credea potrivit să-i

asigure o mică avere de cincizeci de mii de piaștri fiului unic al unuia din cei mai credincioși slujitori ai casei Colonna.

La mănăstirea din Castro, toată lumea se purta cu biata Elena cum te porți cu o prințesă. Moartea tatălui ei o pusese în stăpînirea unei averi uriașe și îi mai căzură din senin și alte mari moșteniri. Cu prilejul morții tatălui său, ea dărui cîte cinci coți de postav negru tuturor locuitorilor din Castro și din împrejurimi care declarară că vor să poarte doliu după seniorul dei Campireali. Elena era încă în primele zile de doliu, cînd o mînă cu desăvîrșire necunoscută îi aduse o scrisoare de la Giulio. Ar fi greu de zugrăvit bucuria nestăvilită cu care deschise scrisoarea, precum și adînca jale care urmă după citire. Și totuși era scrisul lui Giulio; ea o cercetă cu cea mai mare luare-aminte. Scrisoarea vorbea de dragoste, dar ce dragoste, Dumnezeule sfinte! Autoarea era signora dei Campireali, care avea totuși atîta spirit. Plănuise să înceapă corespondența cu șapte-opt scrisori de dragoste pătimașă; în felul acesta, dorea să le pregătească pe următoarele, în care iubirea ar fi părut că se stinge treptat.

Vom trece repede peste zece ani dintr-o viață nefericită. Elena se credea cu totul uitată, și totuși respinsese cu semeție curtea unor tineri seniori romani dintre cei mai distinși. Cu toate acestea, ea șovăi o clipă cînd i se vorbi de tînărul Ottavio Colonna, fiul mai mare al vestitului Fabrizio, care o primise pe vremuri atît de rece la Petrella. I se părea că, trebuind neapărat să-și ia un soț ca să găsească un ocrotitor pentru pămînturile pe care dînsa le avea atît în Statul roman cît și în regatul Napolelui, i-ar fi mai puțin urît să poarte numele

unui om atît de drag odinioară lui Giulio. Dacă s-ar fi învoit la această căsătorie, Elena ar fi ajuns repede să afle adevărul despre Giulio Branciforte. Bătrînul prinț Fabrizio vorbea ades și cu admirație de faptele de vitejie supraomenească ale colonelului Lizzara (Giulio Branciforte), care, asemenea eroilor din vechile romane, căuta să uite prin fapte mărețe dragostea nefericită ce-l lăsa nepăsător față de orice fel de plăceri. Pe Elena o credea de mult măritată ; signora dei Campireali îl învăluise și pe el într-o urzeală de minciuni.

Elena se împăcase pe jumătate cu preadibacea-i mamă. Aceasta, ținînd morțiș s-o vadă măritată, îl rugă pe prietenul său, bătrînul cardinal Santi-Quatro, protector al mănăstirii din Castro, ca, ducîndu-se acolo, să dea de știre în taină călugărițelor mai în vîrstă că fusese împiedicat să plece la drum din pricina unui act de iertare. Bunul papă Grigorie al XIII-lea, împins de milă pentru sufletul unui bandit cu numele de Giulio Branciforte (el încercase pe vremuri să le pîngărească mănăstirea) voise, aflînd de moartea acestuia, să revoce sentința care îl declara pîngăritor, convins fiind că, sub povara unei asemenea osînde, n-ar mai putea ieși vreodată din purgatoriu, dacă totuși Branciforte, prins în Mexic și măcelărit de niște sălbatici răsculați, avusese fericirea de a nu se duce decît în purgatoriu. Vestea aceasta stîrni fierbere în toată mănăstirea din Castro și ajunse pînă la urechile Elenei, care pe atunci se deda la toate năzdrăvăniile de vanitate ce i le poate inspira unei persoane, plictisite pînă în adîncul sufletului, stăpînirea unei mari averi. Din clipa aceea nu mai ieși din odaia ei. Trebuie să mai știți că, spre a izbuti să se mute în cămăruța portăresei, unde se adă-

postise o clipă Giulio în noaptea luptei, ea pusese să se reclădească vreo jumătate de mănăstire. Cu chiu cu vai, și apoi cu o vîlvă foarte greu de potolit, reușise să-i descopere și să-i ia în slujba ei pe cei trei *bravi* folosiți de Branciforte și care supraviețuiau încă din cei cinci scăpați pe vremuri cu viață din lupta de la Castro. Printre ei se afla și Ugone, acum bătrîn și ciuruit de răni. Vederea acestor trei oameni dăduse mult de bombănit; dar pînă la urmă teama pe care toată mănăstirea o avea de firea trufașă a Elenei fusese mai tare și, în fiecare zi, puteau fi văzuți îmbrăcați în livreaua ei, ducîndu-se să-i aștepte ordinele la grațiile de afară și răspunzînd adesea cu de-amănuntul la întrebările stăpînei lor, mereu despre același lucru.

După șase luni de izolare și de desprindere de toate cele lumești care urmară veștii despre moartea lui Giulio, cel dintîi simțămînt ce dezmorți sufletul acela, frînt de o nenorocire fără leac și de un îndelungat urît, a fost un simțămînt de mîndrie deșartă.

Nu demult, murise stareța. Potrivit datinii, cardinalul Santi-Quadro, care mai era încă protectorul mănăstirii, în ciuda vîrstei înaintate de nouăzeci și doi de ani, întocmise lista cu cele trei maici dintre care papa trebuia să aleagă stareța. Trebuia să intervină motive foarte grave pentru ca sanctitatea-sa să citească și cele două nume de la urma listei; de obicei, se mulțumea să tragă o dată cu pana peste aceste nume, și numirea era gata.

Într-o bună zi, Elena se afla la fereastra fostei cămăruțe a portăresei, ajunse acuma capătul aripii de noi clădiri ridicate din ordinele ei. Fereastra nu era mai sus de două picioare de gangul stropit odinioară cu sîngele lui Giulio și care acuma făcea

parte din grădină. Elena își ținea ochii ațintiți în pămînt. Cele trei doamne, despre care se știa de cîteva ceasuri că figurau pe lista cardinalului spre a urma răposatei stareţe, trecură prin faţa ferestrei ei. Elena nu le văzu, aşa că nu le salută. Una din cele trei călugăriţe se simţi atinsă şi le zise destul de tare celorlalte două :

— Frumos din partea unei pensionare să îngăduie lumii să-i vadă odaia !

Trezită de vorbele acestea, Elena ridică ochii și se încrucişă cu cele trei priviri răutăcioase.

„Dacă-i așa ! își zise ea închizînd fereastra fără să salute, e prea multă vreme de cînd fac pe mieluşelul în mănăstire, se cuvine să fiu şi lup, dacă nu pentru altceva decît ca să mai dăm şi alte prilejuri de petrecere domnilor curioşi din oraş."

Un ceas mai tîrziu, unul din oamenii ei, trimis în chip de curier, îi ducea scrisoarea următoare maică-si, care, de zece ani, locuia la Roma și dobîndise acolo o mare vază.

„Prearespectată mamă,

În toţi anii îmi dăruieşti de ziua mea cîte trei sute de mii de franci ; banii ăştia îi întrebuinţez ca să fac aici nebunii, onorabile la drept vorbind, dar totuşi nebunii. Deşi tu nu mi-o mai mărturisești de mult, eu știu că aș avea două feluri în care să-ţi dovedesc recunoştinţa mea faţă de toate gîndurile bune ce le-ai avut pentru mine. N-o să mă mărit vreodată, însă aş fi bucuroasă să ajung *stareță la mănăstirea de aci ;* ideea mi-a venit din pricină că cele trei doamne pe care cardinalul Santi-Quatro le-a pus pe lista înaintată sfîntului părinte îmi sînt dușmance. Oricare din ele ar fi aleasă, mă aştept să primesc din parte-i tot soiul de jigniri. Înfăţişează buchetul pentru ziua mea persoanelor

cărora se cade să-l oferi, amînă mai întîi cu șase luni numirea, spre marea bucurie a egumenei din mănăstire, care mi-e prietenă bună și care astăzi ține frînele conducerii. Asta ar fi pentru mine un izvor de fericire, și foarte rar pot folosi cuvîntul acesta cînd e vorba de fiica ta. Mi se pare cam nebunească ideea ; însă, dacă tu-i vezi vreo putință de izbîndă, în trei zile mă călugăresc, opt ani de ședere în mănăstire, fără a dormi în altă parte, dîndu-mi dreptul la o scutire de șase luni. Scutirea se capătă oricînd și costă patruzeci de scuzi.

Sînt cu respect, venerabilă mamă, etc."

Scrisoarea o umplu de bucurie pe signora dei Campireali. Cînd o primi, tocmai se căia amarnic că îi vestise fiicei sale moartea lui Branciforte, căci nu vedea cum avea să se termine cu adînca întristare în care aceasta căzuse ; prevedea cine știe ce nesăbuință, ba se temea chiar ca fiică-sa să nu dorească a se duce în Mexic, ca să vadă locul unde se spunea că Branciforte fusese măcelărit, în care caz era foarte cu putință să afle la Madrid adevăratul nume al colonelului Lizzara. Pe de altă parte, ceea ce fiică-sa îi cerea prin curier era cel mai greu lucru din lume, și poate chiar cel mai năstrușnic. O fată care nu era nici călugăriță, și care de altminteri nu era cunoscută decît prin pasiunea nebună inspirată unui bandit, pasiune împărtășită poate și de ea, să fie pusă în fruntea unei mănăstiri unde toți principii romani numărau cîte o rudă ! „Dar, gîndi signora dei Campireali, se spune că orice pricină poate fi apărată, și prin urmare cîștigată." În răspuns, Vittoria Carafa îi dădea nădejdi fiicei sale, care, de obicei, nu avea decît dorințe nesăbuite, dar, în schimb, se dezgusta repede de ele. Pe seară, culegînd știri despre orice lucru avînd,

de aproape sau de departe, vreo legătură cu mănăstirea din Castro, ea află că, de cîteva luni, prietenul său, cardinalul Santi-Quatro, se bucura de o mare cinste: voia să-și mărite nepoata cu don Ottavio Colonna, fiul mai mare al prințului Fabrizio, pomenit de atîtea ori în povestirea de față. Prințul i-l oferea pe fiul de-al doilea, don Lorenzo, din pricină că, spre a-și mai pune pe picioare averea foarte zdruncinată de pe urma războiului, pe care regele Napolelui și cu papa, în sfîrșit împăcați, îl făceau banditilor din Faggiola, era nevoie ca soția fiului dintîi să aducă în familia Colonna o zestre de șase sute de mii de piaștri (3.210.000 franci). Iar cardinalul Santi-Quatro, chiar să-și fi dezmoștenit în chipul cel mai ridicol toate celelalte rude, tot n-ar fi putut face rost decît de trei sute optzeci pînă la patru sute de mii de scuzi.

Vittoria Carafa își petrecu seara și o parte din noapte punînd pe toți prietenii bătrînului Santi-Quatro să-i povestească aceste fapte cu de-amănuntul. A doua zi, pînă în șapte dimineața, se înfățișă la bătrînul cardinal acasă.

— Eminență, îi zise ea, sîntem foarte bătrîni și unul și altul; e de prisos să încercăm a ne înșela, dîndu-le nume frumoase unor lucruri care nu sînt frumoase; vin să vă propun o nebunie: tot ce pot spune în sprijinul ei e că nu e înfiorătoare; trebuie însă să vă mărturisesc că mi se pare grozav de caraghioasă. Pe cînd era vorba de căsătoria lui don Ottavio Colonna cu fiică-mea Elena, am prins drag de tînărul acesta și, în ziua nunții lui, vă voi înmîna dumneavoastră două sute de mii de piaștri în moșii și în bani, pe care o să vă rog să î-i dați lui. Însă, pentru ca o biată văduvă ca mine să poată face o asemenea jertfă uriașă, e nevoie ca fiica

mea Elena, care are acum douăzeci și șapte de ani, și care de la vîrsta de nouăsprezece ani n-a dormit în altă parte decît în mănăstire, să fie *stareță la Castro*; pentru asta trebuie întîrziată alegerea cu șase luni; lucrul este canonic.

— Ce tot vorbiți, doamnă? exclamă bătrînul cardinal scos din fire; nici chiar sanctitatea-sa n-ar putea face ceea ce îi cereți unui biet moșneag neputincios.

— De aceea i-am și spus eminenței-voastre că e un lucru caraghios: proștilor li s-ar părea nebunesc; dar oamenii inițiați în ceea ce se petrece la curte vor socoti că minunatul nostru suveran, preabunul papă Grigore al XIII-lea, a vrut să-i răsplătească eminenței-voastre lealele și lungile servicii, înlesnind încheierea unei căsătorii despre care toată Roma știe cît o doriți. De altfel, lucrul este pe de-a-ntregul cu putință, și pe deplin canonic, garantez; fiică-mea se va călugări chiar de mîine.

— Dar simonia, doamnă!... exclamă bătrînul cu un glas cumplit.

Signora dei Campireali se pregătea să plece.

— Ce-i hîrtia asta pe care ați lăsat-o aici?

— E lista moșiilor pe care aș prezenta-o ca valorînd două sute de mii de piaștri în cazul cînd nu s-ar dori bani gheață; schimbarea de proprietate a acestor moșii s-ar putea ține ascunsă încă multă vreme; spre exemplu, casa Colonna mi-ar face niște procese pe care eu le-aș pierde...

— Dar simonia, doamnă! fioroasa simonie!...

— Trebuie început cu amînarea alegerii timp de șase luni. Mîine, vin să iau ordine de la eminența-voastră.

Simt că trebuie lămurit cititorilor născuți la nord de Alpi tonul aproape oficial al mai multor părți

din acest dialog; voi aminti că, în țările strict catolice, cele mai multe dialoguri asupra unor subiecte scabroase sfîrșesc prin a ajunge la confesional, și atunci nu e totuna dacă te-ai folosit de un termen respectuos sau de unul ironic.

A doua zi, după-amiază, Vittoria Carafa află că, datorită unei mari erori de fapt, descoperite în lista celor trei călugărițe prezentate pentru locul de stareță la Castro, alegerea era amînată pe șase luni; cea de a doua doamnă de pe listă avea un renegat în familie: unul din frații bunicului se făcuse protestant la Udino.

Signora dei Campireali socoti de datoria ei să-i facă o vizită prințului Fabrizio Colonna, căruia dînsa îi sporea dintr-o dată averea. După două zile de stăruințe, căpătă în sfîrșit o întrevedere într-un sat de lîngă Roma, dar plecă înspăimîntată de la această convorbire; îl găsise pe prinț, de obicei foarte liniștit, în asemenea măsură preocupat de gloria militară a colonelului Lizzara (Giulio Branciforte), încît socotise cu totul de prisos să-i ceară a păstra secretul. Colonelul era pentru el ca un fiu, ba, mai mult, ca un învățăcel favorit. Prințul își petrecea viața citind și recitind anumite scrisori din Flandra. Ce s-ar întîmpla cu planul căruia signora dei Campireali îi jertfea atîtea lucruri de zece ani încoace dacă fiică-sa ar afla de existența și gloria colonelului Lizzara?

Socotesc de datoria mea de a trece sub tăcere multe împrejurări zugrăvind, la drept vorbind, moravurile epocii aceleia, dar care îmi par jalnice de povestit. Autorul manuscrisului roman și-a dat o osteneală nesfîrșită ca să ajungă la data exactă a acestor amănunte pe care le suprim.

La doi ani după întrevederea signorei dei Campireali cu prințul Colonna, Elena era stareță la Castro ; însă bătrînul cardinal Santi-Quatro murise din durerea pricinuită de simonia fără margini. Pe vremea aceea, Castro avea ca episcop pe cel mai frumos bărbat de la curtea papei, pe monseniorul Francesco Cittadini, nobil din cetatea Milanului. Tînărul acesta, deosebit prin farmecu-i modest și tonu-i plin de demnitate, avu dese legături cu stareța vizitandinelor, mai ales cu prilejul noii biserici cu care ea porni să-și înfrumusețeze mănăstirea. Tînărul episcop Cittadini, pe atunci în vîrstă de douăzeci și nouă de ani, se îndrăgosti nebunește de frumoasa stareță. În procesul care i se făcu un an mai tîrziu, un mare număr de călugărițe, ascultate ca martore, declarară că episcopul își înmulțea pe cît putea vizitele la mănăstire, spunîndu-i adesea stareței : „În altă parte poruncesc și, spre rușinea mea, recunosc că îmi face oarecare plăcere ; lîngă dumneata, mă supun ca un rob, însă cu o plăcere ce depășește cu mult pe aceea de a porunci în altă parte. Mă simt sub înrîurirea unei ființe superioare ; chiar să vreau, și n-aș putea avea altă voință decît a sa, și aș prefera să fiu pe veci ultimul dintre robii săi decît rege departe de ochii ei."

Martorii declară că, deseori, în mijlocul acestor fraze elegante, stareța îi poruncea să tacă, în cuvinte aspre și care dovedeau dispreț.

— La drept vorbind, urmează un alt martor, stareța se purta cu el cum te porți cu un servitor ; în acele împrejurări, bietul episcop lăsa ochii în jos, începea să plîngă, dar nu pleca. Găsea în fiece zi alte pretexte ca să se întoarcă la mănăstire, ceea ce îi scotea din fire pe duhovnicii maicilor și pe dușmancele stareței. Însă maica-stareță era aprig apă-

rată de egumenă, prietena ei intimă, și care, aflîndu-se sub ordinele-i imediate, avea în seamă conducerea interioară.

— Știți și dumneavoastră, preabunele mele surori, spunea aceasta, că, de la dragostea nefericită pe care stareța noastră a avut-o în prima-i tinerețe pentru un mercenar, i-au rămas multe ciudățenii în idei ; însă dumneavoastră cunoașteți cu toatele că firea ei se deosebește prin aceea că niciodată nu-și schimbă părerea asupra oamenilor cărora le-a arătat dispreț. Și poate că, în toată viața ei, n-a rostit atîtea cuvinte jignitoare cîte i-a adresat de față cu noi bietului monsenior Cittadini. Zi de zi, îl vedem îndurînd o purtare care ne face să roșim pentru înalta-i demnitate.

— Da, răspundeau călugărițele scandalizate, dar uite-l că vine iar în fiecare zi ; prin urmare nu este chiar așa de rău primit, și apoi chiar și aparența asta de urzeli de dragoste dăunează reputației sfîntului ordin al vizitandinelor.

Cel mai aspru stăpîn nu-i adresează celui mai nătîng servitor nici un sfert din jignirile pe care zi de zi trufașa stareță i le arunca tînărului episcop cu purtări atît de blajine ; el însă era îndrăgostit și adusese din țara lui maxima de căpătîi că, o dată ce te-ai apucat de o asemenea treabă, nu te mai îngrijești decît de scop, fără să te mai uiți la mijloace.

— La urma urmelor, îi spunea episcopul confidentului său, Cesare del Ben, e disprețuit doar îndrăgostitul care s-a dat înapoi de la atac fără să fi fost constrîns prin mijloace de forță majoră.

Acuma, trista-mi îndatorire se va mărgini a da doar un extras, neapărat foarte rece, al procesului în urma căruia Elena își află moartea. Procesul, citit de mine într-o bibliotecă al cărei nume trebuie

să-l țin ascuns, alcătuiește nu mai puțin de opt volume *in-folio*. Interogatoriul și raționamentul sînt în limba latină, răspunsurile în italienește. Găsesc acolo că, în luna noiembrie 1572, pe la unsprezece seara, tînărul episcop s-a dus singur la ușa bisericii în care credincioșii sînt primiți ziua întreagă; stareța însăși îi deschise ușa și îi dete voie s-o urmeze. Ea îl primi într-o încăpere în care obișnuia să stea adeseori și care comunica printr-o ușă secretă cu stranele din naosul bisericii. După mai puțin de o oră episcopul, foarte mirat, se pomeni gonit acasă; stareța însăși îl duse pînă la ușa bisericii și îi spuse chiar aceste cuvinte:

— *Întoarce-te la palatul dumitale și părăsește-mă cît mai iute. Adio, monseniore, îmi faci scîrbă; am impresia că m-am dat unei slugi.*

Totuși, trei luni mai tîrziu, sosi vremea carnavalului. Oamenii din Castro erau vestiți pentru petrecerile ce și le dădeau unii altora în acel timp; orașul întreg răsuna de larma mascaradelor. Nici una nu scăpa prilejul de a trece prin fața unei mici ferestre care lăsa să pătrundă o lumină slabă de tot, într-un anume grajd al mănăstirii. Închipuiți-vă că, mai înainte cu trei luni de carnaval, grajdul fusese preschimbat în salon și că nu se mai golea în zilele de mascaradă. În toiul nebuniilor cărora se lăsau pradă locuitorii, trecu și episcopul în trăsura lui; stareța îi făcu un semn, iar în noaptea următoare, pe la unu, se și înființă la ușa bisericii. Intră; însă, nu mai puțin de trei sferturi de ceas, fu dat afară cu mînie. De la prima întîlnire de dragoste, din luna noiembrie, venea la mănăstire aproape în fiecare săptămînă. I se citea pe față un aer de izbîndă și de prostie ce nu-i scăpa nimănui, dar care avea darul de a răni nespus firea semeață a tine-

rei stareţe. În lunea Paştilor, între alte zile, se purtă cu el de parcă era cel din urmă om şi îi spuse nişte cuvinte pe care nici cel mai netrebnic dintre salahorii mănăstirii nu le-ar fi îndurat. Totuşi, cîteva zile mai tîrziu, ea îi făcu un semn în urma căruia frumosul episcop nu întîrzie să vină, la miezul nopţii, la uşa bisericii ; îl chemase ca să-i spună că era însărcinată. La vestea asta, stă scris în dosar, frumosul tînăr se îngălbeni de groază şi *se prosti de frică*. Stareţa avu friguri ; îl chemă pe doctor şi nu-i ascunse starea ei. Omul acesta cunoştea firea darnică a bolnavei şi îi făgădui s-o scape din încurcătură. Mai întîi o puse în legătură cu o femeie de rînd, tînără şi drăguţă, care, fără să fie moaşă, se pricepea la treburi de-astea. Bărbatul îi era brutar. Elena fu mulţumită de convorbirea avută cu femeia aceasta ; ea îi spuse că, pentru a putea izbîndi planul cu care spera s-o scape, era nevoie să aibă două prietene de încredere în mănăstire.

— O femeie ca dumneata, bucuros ; dar una din semenele mele, nu ! piei din faţa mea !

Moaşa plecă. Dar, după cîteva ceasuri, Elena, găsind că nu era cuminte să se expună flecărelilor acestei femei, îl chemă pe doctor, care o trimise înapoi la mănăstire, unde fu primită cu mărinimie. Femeia se jură că, şi fără s-o mai fi chemat, n-ar fi dezvăluit niciodată taina încredinţată ei ; însă spuse iarăşi răspicat că, dacă n-avea înăuntru în mănăstire două femei de partea stareţei şi care să ştie totul, ea nu putea să se amestece. (Se gîndea, pesemne, la învinuirea de pruncucidere.) După ce cugetă mai mult, stareţa hotărî să-i încredinţeze cumplita taină doamnei Vittoria, egumena mănăstirii, din nobila familie a ducilor de C***, şi doamnei

Bernarda, fiica marchizului P***. Ea le puse să jure pe cărţile de rugăciuni că nu vor sufla o vorbă, chiar şi în faţa tribunalului de penitenţă, din ceea ce avea să le încredinţeze. Doamnele încremeniră de groază. În interogatoriile lor, mărturisesc că, din pricina trufiei stareţei, se aşteptaseră la cine ştie ce omor. Stareţa le spuse simplu şi rece :

— Mi-am călcat toate îndatoririle, sînt însărcinată.

Doamna Vittoria, egumena, adînc mişcată şi tulburată de prietenia care, de atîţia ani, o lega de Elena, şi fără să fie împinsă de vreo deşartă curiozitate, exclamă cu lacrimi în ochi :

— Şi cine e nechibzuitul care a săvîrşit fărădelegea ?

— Nu l-am spus nici duhovnicului ; judecă dacă vreau să ţi-l spun dumitale !

Cele două doamne se sfătuiră de îndată ce era de făcut ca să ascundă celorlalte călugăriţe îngrozitoarea taină. Hotărîră mai întîi ca patul stareţei să fie mutat din odaia de pînă atunci, loc prea în văzul tuturor, în spiţerie, care fusese orînduită în partea cea mai dosnică a mănăstirii, la catul al treilea al marii clădirii ridicate din dărnicia Elenei. Aici, în acest loc, stareţa dădu naştere unui prunc de sex bărbătesc. De trei săptămîni, nevasta brutarului stătea ascunsă în încăperile egumenei. Pe cînd femeia trecea în grabă de-a lungul schitului, ducînd copilul, acesta începu să ţipe şi, de spaimă, brutăreasa se ascunse în pivniţă. O oră mai tîrziu, doamna Bernarda, ajutată de doctor, izbuti să descuie o portiţă a grădinii ; nevasta brutarului ieşi cu mare iuţeală din mănăstire şi curînd după aceea din oraş. Ajunsă în plină cîmpie şi urmărită de o spaimă nestăpînită, se adăposti într-o peşteră pe

care întîmplarea i-o scoase în cale printre niște stînci. Stareța îi scrise lui Cesare del Ben, omul de încredere și prim-valet al episcopului, care alergă la peștera ce i se indicase; era călare; luă copilul în brațe și plecă în galop spre Montefiascone. Copilul fu botezat în biserica Sfînta Margareta și primi numele de Alessandro. Hangița de acolo îi făcuse rost de o doică; Cesare îi înmînă acesteia opt scuzi; multe femei, strîngîndu-se pe lîngă biserică în timpul botezului, îl întrebară cu glas tare pe domnul Cesare de numele tatălui.

— E un mare senior din Roma, le zise el, care și-a îngăduit să ademenească o biată fată de la țară, ca și voi.

Și pieri.

VII

Totul mergea bine pînă atunci în vasta mănăstire, locuită de peste trei sute de femei curioase; nimeni nu văzuse nimic, nimeni nu auzise nimic. Dar stareța îi înmînase doctorului cîțiva pumni de țechini, bătuți de curînd la monetăria din Roma. Acesta îi dădu cîțiva și nevestei brutarului. Femeia era drăguță, iar bărbatul gelos; scotocind prin lada ei, găsi banii de aur strălucitori și, crezîndu-i prețul necinstei sale, o sili, cu cuțitul în beregată, să-i spună de unde îi avea. După ce se codi cît se codi, femeia mărturisi adevărul, și se împăcară. Cei doi soți se sfătuiră cum să întrebuințeze banii. Brutăreasa ar fi vrut să plătească niște datorii; însă bărbatului i se păru mai frumos să cumpere un catîr, cum și făcură. Catîrul stîrni mare vîlvă în mahalaua care cunoștea prea bine

sărăcia celor doi soţi. Toate cumetrele din oraş, prietene şi duşmance, veneau pe rînd s-o întrebe pe nevasta brutarului cine era ibovnicul cel darnic care îi ajutase să-şi cumpere un catîr. Femeia, scoasă din fire, răspundea uneori povestind adevărul. Într-o zi cînd Cesare del Ben se dusese să-l vadă pe copil şi se întorcea ca să-i dea seamă stareţei de vizita lui, aceasta, deşi se simţea foarte rău, se tîrî pînă la gratii şi-i făcu mustrări pentru faptul că oamenii lui nu-şi ţinuseră gura. La rîndul său, episcopul căzu bolnav de frică ; le scrise fraţilor săi din Milano ca să le povestească nedreapta învinuire ce i se aducea ; îi ruga să-i vină într-ajutor. Cu toate că nu se simţea de loc în apele lui, luă hotărîrea să plece din Castro ; dar, mai întîi, îi scrise stareţei :

„Ştiţi şi dumneavoastră că tot ce s-a petrecut a fost dat în vileag. Astfel că, dacă aveţi dorinţa să-mi salvaţi nu numai reputaţia, ci poate chiar viaţa, şi pentru a ocoli un scandal mai mare, îl puteţi învinovăţi pe Giambattista Doleri, mort acum două zile. Dacă în felul acesta nu îndreptaţi nimic în ce priveşte onoarea dumneavoastră, a mea cel puţin nu va mai fi ameninţată de nici o primejdie."

Episcopul îl chemă pe don Luigi, duhovnicul mănăstirii din Castro.

— Să dai asta, îi zise el, numai stareţei însăşi în mînă.

Aceasta, după ce citi nevrednicul răvaş, rosti cu glas tare de faţă cu toată lumea care se afla la ea în odaie :

— *Aşa cuvine-se să păţească fecioarele zmintite care pun mai presus frumuseţea trupului de cea a sufletului !*

Zvonul de tot ce se petrecea la Castro ajunse repede și la urechile *teribilului* cardinal Farnese (își dădea acest caracter de cîțiva ani, pentru că spera să aibă, la viitorul conclav, sprijinul cardinalilor *zelanti*). Ordonă de îndată podestatului[1] din Castro să-l aresteze pe episcopul Cittadini. Toți servitorii acestuia fugiseră de frica torturilor interogatoriului. Doar Cesare del Ben îi rămase credincios stăpînului său și îi jură că mai curînd ar muri în chinuri, decît să mărturisească vreun lucru care ar putea să-i dăuneze. Cittadini, văzîndu-se înconjurat de gărzi, la el în palat, le scrise iar fraților săi, care sosiră de la Milano în mare grabă. Îl găsiră deținut în închisoarea din Ronciglione.

În primul interogatoriu al stareței, găsesc că, deși își mărturisește greșeala, tăgăduiește a fi avut legături cu monseniorul episcop; părtaș îi fusese Giambattista Doleri, avocatul mănăstirii.

La 9 septembrie 1573, Grigore al XIII-lea porunci ca procesul să se desfășoare cu toată graba și cu toată asprimea. Un judecător penal, un portărel și un comisar se transportară la Castro și la Ronciglione. Cesare del Ben, primul-valet al episcopului, mărturisește numai a fi dus un copil la o doică. E interogat de față cu doamnele Vittoria și Bernarda. E supus la torturi două zile în șir; suferă groaznic; însă, credincios cuvîntului dat, nu mărturisește decît ceea ce nu e cu putință să tăgăduiască, și portărelul nu poate scoate nimic de la el.

Cînd le vine rîndul maicilor Vittoria și Bernarda, care fuseseră martore la torturile suferite de Cesare, ele își mărturisesc vina. Toate călugărițele sînt interogate în legătură cu numele făptașului.

1 Echivalent cu pîrcălabul de la noi (n. r.).

Cele mai multe răspund a fi auzit că era monseniorul episcop. Una din surorile portărese redă cuvintele jignitoare pe care stareţa i le adresase episcopului cînd l-a izgonit din biserică şi adaugă :

— „Cînd un bărbat şi o femeie vorbesc în felul acesta, înseamnă că de multă vreme fac dragoste împreună. În adevăr, monseniorul episcop, care de obicei se deosebea prin prea marea-i îngîmfare, avea, cînd a ieşit din biserică, o înfăţişare jalnică de tot."

Una din călugăriţe, interogată în prezenţa instrumentelor de tortură, răspunde că făptaşul fărădelegii trebuie să fie motanul, pentru că stareţa îl ţine tot timpul în braţe şi îl mîngîie mult. O altă călugăriţă pretinde că făptaşul trebuie să fi fost vîntul, pentru că, în zilele cu vînt, stareţa e fericită şi într-o minunată dispoziţie ; stă în bătaia vîntului pe o terasă ridicată anume ; şi, cînd îi ceri ceva în locul acela, niciodată nu ţi se împotriveşte. Nevasta brutarului, doica, cumetrele din Montefiascone, înspăimîntate de torturile pe care Cesare le îndurase sub ochii lor, spun adevărul.

Tînărul episcop era bolnav sau făcea pe bolnavul la Ronciglione, ceea ce le dădu putinţa fraţilor săi, sprijiniţi de trecerea şi mijloacele de influenţă ale signorei dei Campireali, să se arunce în mai multe rînduri la picioarele papei, cerîndu-i ca procedura să fie suspendată pînă ce episcopul îşi va fi recăpătat sănătatea. La care, teribilul cardinal Farnese spori numărul soldaţilor ce îl păzeau în închisoare. Episcopul neputînd fi interogat, comisarii îşi începeau toate şedinţele supunînd-o pe stareţă la un nou interogatoriu. Într-o zi, cînd maică-sa îi trimisese vorbă să aibă curaj şi să continue a nega totul, ea mărturisi totul.

— De ce l-ai învinovăţit întîi pe Giambattista Doleri ?

— Din milă pentru becisnicia episcopului şi, pe de altă parte, gîndindu-mă că, dacă izbuteşte să-şi salveze scumpa-i viaţă, o să poată vedea de fiul meu.

După mărturisirea aceasta, o închiseră într-o încăpere a mănăstirii din Castro, cu zidurile şi bolta de opt picioare grosime ; călugăriţele vorbeau cu spaimă de temniţa asta, cunoscută sub numele de odaia călugărilor ; stareţa era păzită acolo de trei femei.

Sănătatea episcopului mai îndreptîndu-se, trei sute de zbiri sau ostaşi veniră să-l ia de la Ronciglione şi să-l ducă la Roma în litieră ; îl predară la închisoarea denumită *Corte Savella*. Cîteva zile mai tîrziu şi călugăriţele fură aduse la Roma ; stareţa fu închisă în mănăstirea Sfînta Marta. Patru călugăriţe erau inculpate : doamnele Vittoria şi Bernarda, sora clopotăreasă şi portăreasa, care auzise cuvintele jignitoare adresate episcopului de către stareţă.

Episcopul fu interogat de *magistratul de cameră*, una din cele mai înalte feţe din tagma judecătorească. Îl supuseră din nou la chinuri pe bietul Cesare del Ben, care nu numai că nu mărturisi nimic, dar spuse nişte lucruri care îl *mîhniră pe procuror*, ceea ce îi atrase o nouă şedinţă de tortură. Un supliciu preliminar le fu aplicat şi maicilor Vittoria şi Bernarda. Episcopul tăgăduia totul prosteşte, dar cu o minunată dîrzenie ; dădea socoteală pînă în cel mai mic amănunt de tot ce făcuse în cele trei seri petrecute desigur cu stareţa.

În cele din urmă, o confruntară pe stareţă cu episcopul ; deşi ea spunea neîncetat adevărul, o

supuseră la chinuri. Şi, cum repeta ceea ce spusese tot timpul de la întîia mărturisire, episcopul, credincios rolului său, îi adresă injurii.

După cîteva alte măsuri, cuminţi în fond, dar pătate de acel spirit de cruzime care, în urma domniilor lui Carol-Quintul şi Filip al II-lea, predomina prea adesea în tribunalele din Italia, episcopul fu condamnat să fie deţinut pe viaţă în castelul Sant' Angelo; iar stareţa fu osîndită a sta închisă toată viaţa în mănăstirea Sfînta Marta, unde se afla. Dar signora dei Campireali, ca să-şi scape fiica, se şi apucase să sape un drum pe sub pămînt. Tunelul pornea de la unul din canalele rămase de pe urma strălucirii vechii Rome şi trebuia să răspundă în cavoul adînc în care se depuneau trupurile călugăriţelor moarte de la mănăstirea Sfînta Marta. Tunelul, lat de vreo două picioare, avea pereţii de scînduri ca să ţină pămîntul pe dreapta şi pe stînga, iar bolta i-o făceau, pe măsură ce înaintau, două scînduri aşezate ca picioarele unui A mare.

Se săpa tunelul cam la treizeci de picioare adîncime. Lucrul cel mai de seamă era să-l îndrepte în direcţia dorită; la fiece pas, puţuri şi temelii de clădiri vechi îi sileau pe lucrători să facă ocoluri. O altă mare încurcătură era pămîntul săpat, pe care nu ştiau unde să-l pună; se pare că îl presărau noaptea pe toate străzile din Roma. Lumea era mirată de atîta pămînt căzut parcă din cer.

Oricîţi bani ar fi cheltuit signora dei Campireali încercînd să-şi salveze fiica, tunelul ei subteran ar fi fost neîndoios descoperit, însă papa Grigore al XIII-lea încetă din viaţă în 1585, şi domnia neorînduielii începu o dată cu scaunul vacant.

Elena se simțea foarte rău la mănăstirea Sfînta Marta; se poate ușor închipui ce rîvnă puneau niște călugărițe simple și destul de sărace ca s-o jignească pe o stareță foarte bogată și dovedită de o asemenea fărădelege. Ea aștepta cu nerăbdare rezultatul lucrărilor întreprinse de maică-sa. Dar deodată simți în inimă niște tulburări ciudate. Trecuseră mai bine de șase luni de cînd Fabrizio Colona, văzînd șubrezenia sănătății lui Grigore al XIII-lea și făcînd mari planuri pentru interregn, își trimisese unul din ofițeri la Giulio Branciforte, acuma preacunoscut în armata spaniolă sub numele de colonelul Lizzara. Îl rechema în Italia; Giulio ardea de dorul țării. Debarcă sub un nume de împrumut la Pescara, mic port la Adriatica, mai jos de Chietti, în Abruzzi, și prin munți veni pînă la Petrella. Bucuria prințului minună pe toată lumea. Îi spuse lui Giulio că îl chemase ca să-l lase urmaș și să-i dea comanda soldaților săi. La care Branciforte răspunse că, militărește vorbind, ceea ce întreprindeau ei nu plătea nici cît o ceapă degerată și i-o dovedi cu ușurință; dacă îi vine cumva Spaniei cheful cu tot dinadinsul, în șase luni și fără multă cheltuială îi nimicește pe toți mercenarii din Italia.

— Dar, la urma urmelor, adăugă tînărul Branciforte, dacă țineți, alteță, sînt gata să pornesc la treabă. Veți găsi oricînd în mine pe urmașul viteazului Ranuccio, ucis la Ciampi.

Înainte de sosirea lui Giulio, prințul poruncise, cum știa el să poruncească, ca nimeni în Petrella să nu îndrăznească a vorbi de Castro și de procesul stareței; pedeapsa cu moartea, fără nici o discuție, îl aștepta pe oricine ar fi pălăvrăgit cît de cît. În toiul dovezilor nemaipomenite de priete-

nie cu care îl primi pe Branciforte, îi ceru să nu se ducă la Albano fără el, și prințul făcu această călătorie ocupînd orașul cu o mie din oamenii săi și postînd o avangardă de o mie două sute de oameni pe drumul spre Roma. Închipuiți-vă ce se întîmplă cu bietul Giulio cînd prințul, după ce-l chemase pe bătrînul Scotti, încă în viață, în casa unde își instalase cartierul general, îl aduse în odaia în care se aflau el și cu Branciforte. De îndată ce prietenii se aruncară unul în brațele celuilalt :

— Acuma, sărmane colonel, îi zise Colonna lui Giulio, așteaptă-te la tot ce-i mai rău.

Spunînd acestea, suflă în lumînare și ieși încuindu-i cu cheia pe cei doi prieteni.

A doua zi, Giulio, care nu voi să iasă din odaie, trimise să-i ceară îngăduința de a se înapoia la Petrella și de a nu-l vedea timp de cîteva zile. Dar i se aduse răspunsul că prințul plecase, o dată cu trupele. Peste noapte, aflase de moartea lui Grigore al XIII-lea ; îl uitase pe prietenul Giulio și pornise la drum. Nu mai rămăseseră pe lîngă Giulio decît vreo treizeci de oameni din fosta companie a lui Ranuccio. Se știe prea bine că pe vremea aceea, cît stătea scaunul vacant, legile erau mute, fiecare se gîndea să-și împlinească poftele și nu mai exista altă forță decît forța ; de aceea, pînă la căderea serii, prințul Colonna își și spînzurase peste cincizeci de dușmani. Giulio, de partea sa, deși n-avea nici patruzeci de oameni cu el, se încumetă să pornească spre Roma.

Toți servitorii stareței din Castro îi fuseseră credincioși ; se adăpostiseră prin casele sărace din vecinătatea mănăstirii Sfînta Marta. Agonia lui Grigore al XIII-lea ținuse mai bine de o săptămînă ; signora dei Campireali aștepta nerăbdătoare

zilele de tulburare ce aveau să-i urmeze morții ca să isprăvească și ultimii cincizeci de pași ai subteranei. Fiind vorba de a străbate beciurile cîtorva case locuite, se temea grozav că nu va putea ascunde lumii sfîrșitul acțiunii întreprinse.

Chiar din a treia zi a sosirii lui Branciforte la Petrella, cei trei foști *bravi* ai lui Giulio, pe care Elena îi luase în slujba ei, părură să-și fi ieșit din minți. Deși toată lumea știa prea bine că dînsa se afla în cea mai desăvîrșită izolare și păzită cu străşnicie de călugărițe care o urau, Ugone, unul din *bravi*, se înființă la poarta mănăstirii, unde stărui în chipul cel mai neobișnuit să i se îngăduie a-și vedea stăpîna, și încă fără întîrziere. Nu-l ascultară și-l dădură afară. În deznădejdea lui, Ugone rămase pe loc și se apucă să împartă cîte un *bajoc* (gologan) fiecărui om din slujba mănăstirii care intra sau ieșea, spunîndu-le chiar aceste cuvinte: *Bucurați-vă cu mine; signor Giulio Branciforte a sosit, e în viață; spuneți asta și prietenilor voștri.*

Cei doi prieteni ai lui Ugone își petrecură ziua aducîndu-i *bajoci* și nu se opriră din împărțit zi și noapte, spunînd mereu aceleași cuvinte, pînă nu le mai rămase nimic. Dar cei trei *bravi*, schimbîndu-se unul pe altul, urmară să facă de strajă la poarta mănăstirii Sfînta Marta, adresînd tot timpul trecătorilor aceleași cuvinte însoțite de mari temenele: *Signor Giulio a sosit etc.*

Ideea oamenilor acestora inimoși dădu roade: în mai puțin de treizeci și șase de ore de la întîiul *bajoc* împărțit, sărmana Elena, ruptă de lume, în fundul temniței, știa că *Giulio era în viață*; vorba asta o învălui într-un fel de înfrigurare.

— O, mamă, mamă! striga ea, cît rău mi-ai făcut!

Peste cîteva ceasuri, uimitoarea știre îi fu întărită de mica Marietta, care, jertfindu-și toate giuvaerurile de aur, căpătă învoirea să vină cu sora clopotăreasă, care îi aducea prizonierei mîncarea. Elena i se aruncă în brațe plîngînd de bucurie.

— E foarte frumos, îi zise dînsa, dar n-o să mai stau mult cu tine.

— Binențeles ! îi spuse Marietta. Cred și eu că nici n-o să treacă vremea conclavului și o să vi se preschimbe închisoarea în simplu surghiun.

— A ! scumpa mea, să-l mai văd pe Giulio ! să dau ochi cu el, eu vinovată !

În toiul celei de a treia nopți după această convorbire, o parte din lespezile bisericii se prăbușiră cu o larmă îngrozitoare ; călugărițele de la Sfînta Marta crezură că toată mănăstirea avea să se scufunde. Spaima nu se poate descrie, toată lumea striga că era cutremur de pămînt. Cam la vreo oră de la prăbușirea lespezilor de marmură ale bisericii, signora dei Campireali, precedată de cei trei *bravi* din slujba Elenei, pătrunse în temniță prin subterană.

— Izbîndă, . izbîndă, doamnă ! strigau *bravii*. Elena se sperie de moarte ; crezu că și Giulio Branciforte venise cu ei. Își reveni de îndată, și chipul își reluă înfățișarea aspră cînd îi spuseră că n-o însoțeau decît pe signora dei Campireali și că Giulio era de-abia în Albano, pe care îl ocupase cu mai multe mii de soldați.

După cîteva clipe de așteptare, se ivi și signora dei Campireali ; umbla anevoie de tot, la brațul scutierului care era în mare ținută, cu spada la șold ; însă veșmintele strălucitoare îi erau pline de pămînt.

— O, Elena dragă, am venit să te salvez! strigă signora dei Campireali.

— Şi ce te face să crezi că şi eu aş dori să mă salvezi?

Signora dei Campireali încremenise; îşi privea fiica cu ochii holbaţi; părea stăpînită de un mare zbucium.

— Ei, bine, scumpă Elena, zise ea în cele din urmă, soarta mă sileşte să-ţi mărturisesc o faptă foarte firească poate, după nenorocirile întîmplate cîndva în familia noastră, dar de care mă căiesc şi pentru care te rog să mă ierţi: Giulio... Branciforte... trăieşte...

— Tocmai pentru că trăieşte el nu mai vreau eu să trăiesc.

Signora dei Campireali nu înţelese din primul moment ce-i vorbea fiică-sa, apoi îi făcu rugămintile cele mai calde; dar nu căpătă nici un răspuns: Elena se întorsese către crucifix şi se ruga fără s-o mai asculte. Zadarnic, timp de o oră întreagă, signora dei Campireali se strădui ca să-i smulgă un cuvînt sau o privire. În sfîrşit fiică-sa, scoasă din fire, îi zise:

— Sub marmura acestui crucifix erau ascunse scrisorile lui, în odăiţa mea din Albano; ar fi fost mult mai bine să-l laşi pe tata să mă ucidă cu pumnalul! Pleacă şi lasă-mi nişte aur.

Signora dei Campireali voind să urmeze a-i vorbi Elenei, în ciuda semnelor de spaimă ce i le făcea scutierul, fiică-sa îşi pierdu răbdarea.

— Lasă-mi măcar un ceas de libertate; mi-ai otrăvit viaţa, vrei să-mi otrăveşti şi moartea?

— O să mai fim stăpîni pe tunel încă vreo douătrei ore, îndrăznesc să sper că te vei răzgîndi! strigă signora dei Campireali izbucnind în lacrimi.

Şi se înapoie pe drumul subteran.

— Ugone, rămîi cu mine, îi zise Elena unuia din *bravi*, şi fii bine înarmat, băiete, căci s-ar putea să am nevoie să mă aperi. Ia să-ţi văd stiletul, spada, pumnalul !

Bătrînul ostaş îi arătă armele în bună stare.

— Foarte bine ! stai afară, pînă îi scriu lui Giulio o scrisoare lungă pe care i-o vei duce chiar tu ; nu vreau să treacă prin alte mîini, căci n-am nimic cu ce s-o sigilez. Poţi să citeşti tot ce va cuprinde. Bagă în buzunar aurul lăsat de mama, n-am nevoie pentru mine decît de cincizeci de ţechini ; pune-i pe pat.

După cuvintele acestea, Elena se aşeză la scris.

„Nu mă îndoiesc de tine, scumpe Giulio ; plec, căci altfel aş muri de durere în braţele tale, văzînd cît de mare mi-ar fi fost fericirea dacă n-aş fi săvîrşit o greşeală. Nu crede cumva că am iubit vreodată altă fiinţă pe lume după tine ; mai mult chiar, inima mi-era plină de cea mai vie scîrbă faţă de bărbatul pe care-l primeam la mine în odaie. Greşeala am săvîrşit-o numai din plictiseală şi, dacă vrei, din desfrîu. Gîndeşte-te că mintea mea, foarte slăbită de încercarea zadarnică făcută la Petrella, unde prinţul pe care-l veneram, pentru că tu îl iubeai, m-a primit în chip atît de crud ; gîndeşte-te, zic, că mintea mea, foarte slăbită, a fost învăluită din toate părţile, timp de doisprezece ani de zile, numai de minciuni. Tot ce mă înconjura era fals şi mincinos, şi eu o ştiam. Am primit mai întîi vreo treizeci de scrisori de la tine ; închipuie-ţi bucuria cu care le-am deschis pe primele ! numai că, citindu-le, inima îmi îngheţa. Cercetam cu atenţie scrisul, recunoşteam mîna, dar nu şi inima ta. Gîndeşte-te că această primă min-

ciună mi-a zdruncinat tîlcul vieţii, făcîndu-mă să ajung a deschide fără nici o plăcere o scrisoare de la tine! Fioroasa ştire a morţii tale a venit să ucidă în mine tot ce mai rămînea din vremea fericită a tinereţii noastre. Gîndul meu dintîi a fost, cum îţi închipui şi tu, să mă duc să văd şi să pipăi cu mîinile mele ţărmul Mexicului, unde se spunea că sălbaticii te măcelăriseră. Ah! să fi urmat gîndul ăsta... am fi acuma fericiţi, căci la Madrid, oricît de mare ar fi fost numărul şi dibăcia spionilor pe care o mînă veşnic trează i-ar fi semănat în drumul meu, aş fi răsplătit şi eu, la rîndul meu, toate sufletele în care mai pîlpîia o urmă de milă şi de omenie şi e foarte cu putinţă că aş fi aflat adevărul; fiindcă, de pe atunci, Giulio al sufletului meu, faptele tale vitejeşti îţi atrăseseră privirile lumii, şi poate că cineva la Madrid ştia că tu erai Branciforte. Vrei să-ţi spun ce a împiedicat fericirea noastră? În primul rînd amintirea crudei şi umilitoarei primiri pe care mi-o făcuse prinţul la Petrella; cîte piedici puternice de înfruntat de la Castro pînă în Mexic! Vezi şi tu, sufletul meu îşi şi pierduse ceva din tăria lui. Apoi mă cuprinse un gînd de deşertăciune. Ridicasem nişte mari clădiri în mănăstire, ca să capăt ca odaie pentru mine cămăruţa portăresei, în care te-ai adăpostit tu în noaptea luptei. Într-o zi, mă uitam la ţărîna aceea pe care odinioară, pentru mine, o stropiseşi cu sîngele tău; aud o vorbă dispreţuitoare, ridic capul şi văd nişte mutre răutăcioase; ca răzbunare, am vrut să fiu stareţă. Mama, care ştia prea bine că tu erai în viaţă, săvîrşi adevărate eroisme ca să capete numirea asta năstruşnică. Locul acesta nu-mi aduse decît necazuri şi îmi desăvîrşi ticăloşirea sufletului: simţeam plăcere arătîndu-mi pu-

terea, deseori prin nefericirea altora ; am săvîrşit nedreptăţi. Mă vedeam, la treizeci de ani, cinstită, după socotinţa lumii, bogată, stimată, şi totuşi pe deplin nefericită. Atunci îmi ieşi în cale bietul om, care era bunătatea întruchipată, dar şi prostia totodată. Şi prostia lui mă făcu să-i îndur chiar de la început palavrele. Mi-era sufletul atît de îndurerat de tot ce mă înconjura de la plecarea ta, încît n-a mai avut puterea să se împotrivească ispitei. Să-ţi mărturisesc ceva necuviincios ? Gîndindu-mă mai bine, cred că unei moarte îi este îngăduit orice. Căci, atunci cînd vei citi aceste rînduri, viermii se vor hrăni cu aşa-zisele frumuseţi ce n-ar fi trebuit să-ţi aparţină decît ţie. În sfîrşit trebuie să spun ceea ce mă apasă, nu vedeam de ce n-aş gusta şi eu din dragostea grosolană, ca toate doamnele din Roma ; am avut un gînd de desfrînare, dar n-am fost niciodată în stare să mă dau acelui bărbat fără să încerc un simţămînt de groază şi de dezgust care spulbera toată plăcerea. Te vedeam mereu lîngă mine, în grădina palatului din Albano, cînd Madona ţi-a insuflat purtarea mărinimoasă în aparenţă, dar care totuşi, după cele săvîrşite de mama, a fost nenorocirea vieţii noastre. Tu nu erai ameninţător, ci duios şi bun ca întotdeauna ; te uitai la mine ; atunci mă cuprindea furia împotriva celuilalt bărbat şi ajungeam să-l bat din toate puterile. Iată tot adevărul, scumpe Giulio : nu voiam să mor fără să ţi-l fi spus ; şi mai credeam că, poate stînd aşa de vorbă cu tine, mi-ar pieri gîndul morţii. Îmi dau mai bine seama acum cît aş fi fost de bucuroasă revăzîndu-te, dacă m-aş fi păstrat vrednică de tine. Îţi poruncesc să trăieşti şi să continui cariera militară, care mi-a adus atîta bucurie cînd i-am aflat izbînzile. Ce-ar fi fost, Dumnezeule

mare! dacă aş fi primit scrisorile tale, mai ales după bătălia de la Aachen! Trăieşte, şi adu-ţi aminte deseori de Ranuccio, ucis la Ciampi, şi de Elena, care, ca să nu-ţi citească vreo mustrare în ochi, şi-a luat viaţa la Sfînta Marta."

După ce isprăvi de scris, Elena se apropie de bătrînul ostaş, pe care-l găsi dormind; îi luă încetişor stiletul, fără ca el să bage de seamă, apoi îl trezi.

— Sînt gata, îi zise ea, mă tem ca duşmanii să nu pună mîna pe subterană. Du-te de ia scrisoarea de pe masă şi dă-i-o tu însuţi lui Giulio, tu însuţi, înţelegi? Stai, du-i şi batista asta, spune-i că nu-l iubesc mai mult în clipa de faţă decît l-am iubit totdeauna, auzit tu? *totdeauna!*

Ugone, în picioare, nu pleca.

— Hai, pleacă!

— Doamnă, v-aţi gîndit bine? Signor Giulio vă iubeşte nespus!

— Şi eu, şi eu îl iubesc nespus; ia scrisoarea şi dă-i-o tu însuţi.

— Atunci, Dumnezeu să vă binecuvînteze pe cît sînteţi de bună!

Ugone plecă şi se întoarse în mare grabă; o găsi pe Elena moartă: cu stiletul împlîntat în inimă.

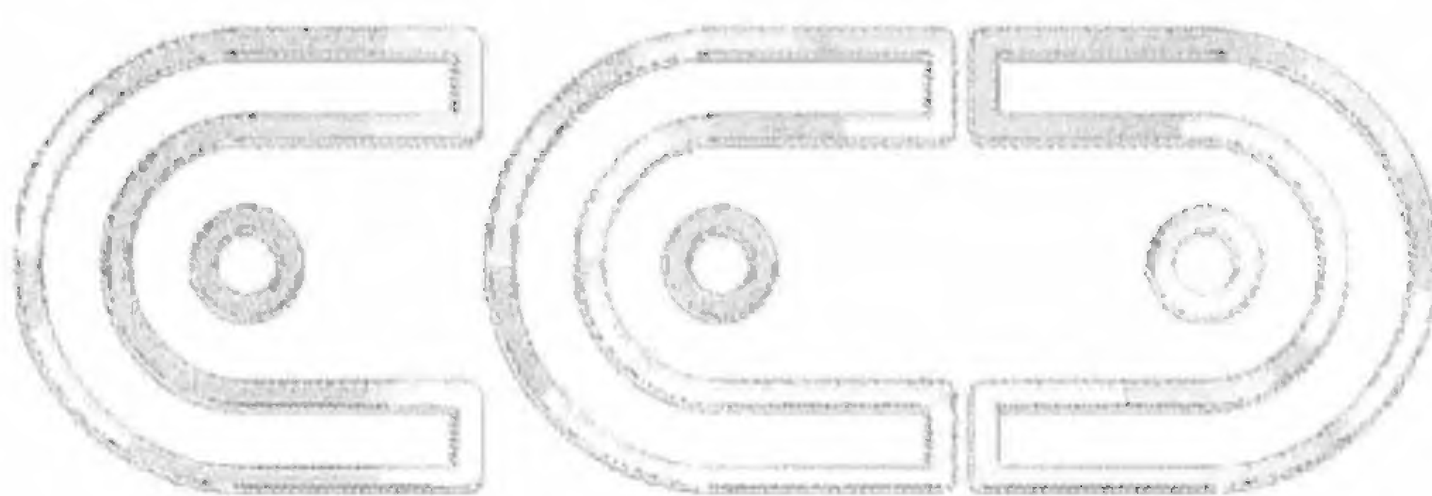
CUPRINS

Responsabil de carte: S. Gredinger
Tehnoredactor: I. Horga
Corector: S. Elias

Dat la cules 17.03.58. Bun de tipar 03.05.58. Tiraj 20.150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr./m². Ft. 700×1000/32. Coli ed. 7,46. Coli de tipar 5,25. Ediția I. Comanda 3894. A. nr. 3894. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A-32=R.

Tiparul executat sub com. nr. 80489 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

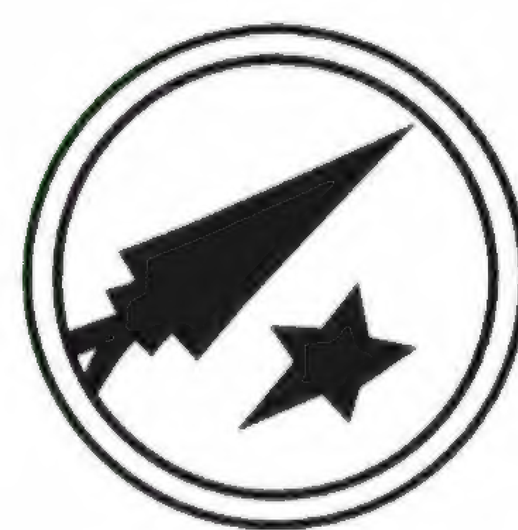
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

